

Департамент інформаційної діяльності, культури,
національностей та релігій
Хмельницької обласної державної адміністрації

Хмельницька обласна
універсальна наукова бібліотека

Хмельницька міська організація
Національної спілки краєзнавців України

Календар

знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2021 рік

Рекомендаційний бібліографічний довідник

Житомир
Видавець О. О. Євенок
2020

УДК 006.95(059.3)(477-89Под)«2021»
К 17

*Видано відповідно до Обласної програми
розвитку культури і духовності за рахунок
коштів Хмельницької обласної державної адміністрації*

Друкується за рішенням редакційно-видавничої ради
Хмельницької ОУНБ, протокол № 4 від 30.11.2020 р.

Укладачі: *Шейн О. М.,
Борейко В. М.*

Редактори: *Маковська В. В.,
Шмаль Т. А.*

Відповідальна за випуск: *Чабан К. А.*

На обкладинці фото:

*Юзефа Гжегожа Хлопіцького, Сергія Давидовича Козака,
Льва Васильовича Баженова, Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії, Хмельницького обласного академічного
музично-драматичного театру імені М. Старицького,
Державного історико-культурного заповідника «Межибіж».*

Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на
К 17 2021 рік : реком. бібліогр. довід. / Департамент інформаційної
діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц.
облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ; Хмельниц. міська орг. НСК
України. – Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. – 192 с.

ISBN 978-966-995-201-1

УДК 006.95(059.3)(477-89Под)«2021»

© Автори статей, 2020
© Хмельниц. ОУНБ, 2020
© Видавець О.О. Євенок,
видання, 2020

ISBN 978-966-995-201-1

Зміст

Від укладачів	7
Знаменні і пам'ятні дати	8
У 2021 році виповнюється	9
Січень	16
Лютий	21
Березень	26
Квітень	30
Травень	35
Червень	40
Липень	44
Серпень	49
Вересень	53
Жовтень	57
Листопад	61
Грудень	67
Імена, події, факти	72
Роль Проскурівсько-Летичівського вікарства (1921 – 1932 рр.) у збереженні канонічного православ'я на Хмельниччині в перші роки радянського режиму. До 100-річчя з часу утворення (прот. С. Причишин-Кліновський).....	73
Уродженець Краси́лівщини Афанасій Лотоцький (архімандрит Амвросій) – православний церковний історик, богослов, педагог, дослідник духовної старовини. До 225-річчя з дня народження (Ю. Блажевич).....	80
Мариніст з Дунаєвеччини. До 100-річчя з дня народження Олександра Федоровича Музики (В. Прокопчук).....	84
Сергій Григорович Костоґриз – доктор технічних наук, професор, заслужений працівник освіти України. До 80-річчя з дня народження (М. Скиба).....	88

Дорога, яка обрала нас... До 90-річчя з часу заснування у Новочеркаську Крайового державного українського драматичного театру імені Г. І. Петровського, нині Хмельницький обласний академічний музично-драматичний театр імені М. Старицького (М. Бортник-Гулевата).....	90
Дослідник традиційного житлово-господарського будівництва «українського Полісся» з Ювківців. До 120-річчя з дня народження Мустафи Захаровича Козакевича (В. Маковська)	96
«Він знав своє місце в строю...». До 80-річчя з дня смерті Шимона Рафаїловича Гольденберга (Л. Данилюк).....	98
Її творчість така земна і вічна. До 80-річчя з дня народження Віри Петрівни Спірякіної (Ф. Поліщук).....	100
Від музею до заповідника. До 50-річчя створення музею у Меджибізькій фортеці (В. Візнюк)	102
З когорти почесних: Юхим Горбанчук. До 125-річчя з дня народження (М. Цимбалюк).....	105
Сергій Давидович Козак. До 100-річчя з дня народження (Т. Міцінська)	107
Диктатор повсталих польських військ Юзеф Гжегож Хлопіцький. До 250-річчя з дня народження (О. Грицишина).....	109
Микола Бурачек. До 150-річчя з дня народження (О. Гончаренко, А. Площинська)	112
Літописна історія Меджибожа. До 875-річчя першої письмової згадки (І. Западенко).....	117
Довга і славна дорога. До 115-ї річниці створення Хмельницького обласного об'єднання товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка (В. Міхалевський).....	121

Олена Осліковська – прозаїк, публіцист, кандидат економічних наук, почесний громадянин Летичева. <i>До 125-річчя з дня народження (С. Коржик)</i>	125
«Мій вічний дух ширятиме над рідною землею». <i>До 100-річчя з дня народження Івана Івановича Сварника (Н. Синиця).....</i>	127
Лідер на ниві освіти. До 105-ї річниці з дня народження Петра Григоровича Перепелюка (В. Прокопчук)	131
Третеський Іустин Іванович – військовий інженер, вчений, винахідник, генерал-лейтенант. До 200-річчя з дня народження (М. Кабачинський).....	136
Дослідниця Подільського краю. До 125-річчя з дня народження Наталі Антонівни Коцюбинської (О. Баворовська)	140
Проскурівське коріння видатного психотерапевта Аарона Темкіна Бека. До 100-річчя з дня народження (С. Єсюнін).....	144
Пам'яткоохоронець, історик, археолог, краєзнавець. До 80-річчя з дня народження Івана Романовича Михальчишина (С. Шпаковський).....	146
Анатолій Свидницький – подільський класик всеукраїнського масштабу. До 150-ї річниці з дня смерті (Я. Янчишина)	149
Радомир Іванович Сілін. До 90-річчя з дня народження (М. Войнаренко).....	153
Іван Сергійович Чекман. До 85-річчя з дня народження (І. Козак)	156
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія: сто років в освітньому просторі. До 100-річчя з часу заснування (В. Адамський).....	160

Хмельницьке міське товариство української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта». До 30-річчя з часу заснування (З. Діденко).....	163
Людина невичерпного джерела енергії. До 75-річчя з дня народження Анатолія Григоровича Роздобудька (О. Григоренко)	167
Олівер Олексійович Орлов. До 90-річчя з дня народження (О. Айвазян).....	172
Першопроходець Степан Савович Байдюк. До 80-річчя з дня народження (В. Флентін)	174
Подолянин – новомученик Михайло Надольський. До 125-річчя з дня народження (В. Галатир).....	179
Показчик персоналій	182
Відомості про авторів історичних та біографічних довідок	188

Від укладачів

До Вашої уваги 55-й випуск рекомендаційного бібліографічного довідника «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2021 рік», який укладається колективом Хмельницької ОУНБ з 1966 року. Він містить у собі довідкову інформацію про визначні події історії, суспільно-політичного, спортивного, громадського та культурного життя Хмельниччини, ювілеї уродженців краю та видатних діячів, життя та діяльність яких пов'язані з нашим краєм.

Видання складається з двох розділів: хронологічного переліку дат і текстових довідок з бібліографічними списками.

У першому розділі подано хронологічний перелік пам'ятних дат на 2021 рік. Спочатку подаються ювілеї, точна дата яких не встановлена, далі – дати за місяцями і числами. Дати, до яких подаються розширені текстові довідки, виділені курсивом.

У другому розділі текстові довідки подаються в авторській редакції, списки літератури до них – у зворотній хронологічній послідовності.

Для зручності користування в кінці видання подається абетковий покажчик персоналій.

У «Календарі» є список авторів, які брали участь у написанні текстових довідок. Відбір інформації завершено у вересні 2020 року.

Видання буде корисним для культосвітніх працівників, викладачів, студентів, краєзнавців.

Висловлюємо подяку всім, хто сприяв у підготовці видання.

Свої зауваження і пропозиції надсилайте за адресою:

29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 28,

тел./факс: (0382) 79-47-31, тел.: 65-80-84.

e-mail: library.ounb.km@gmail.com

Знаменні і пам'ятні дати

*Не стало свідків. Проти забуття.
Нікому більше голосу подати.
Сто літ мине... І вже як відкриття
Подасть хтось тих подій координати.*

М. Мачківський

У 2021 році виповнюється

1025 років з часу першої літописної згадки про місто Полонне (996).

780 років з часу вторгнення монголо-татарських полчищ на Правобережну Україну, в т.ч. і на Поділля (1241).

780 років з часу першої документальної згадки про села Трусилівка Красилівського р-ну, Клинини Волочиського р-ну.

670 років з часу першої документальної згадки про с. Баймаки Білогірського р-ну (1351).

655 років з часу першої згадки про Чорний Острів, нині смт Хмельницького р-ну (1366).

635 років з часу першої літописної згадки про села Привороття (нині с. Подільське) Кам'янець-Подільського р-ну, Крупець Славутського р-ну, Христівка Ізяславського р-ну (1386).

625 років з часу першої писемної згадки про села Дяків Славутського р-ну, Велика Радогощ Ізяславського р-ну (1396).

615 років з часу першої документальної згадки про с. Сокіл Кам'янець-Подільського р-ну (1406).

610 років з часу першої документальної згадки про смт Летичів (1411).

600 років з часу першої згадки про с. Поляхове Теофіпольського р-ну (1421).

590 років з часу першої писемної згадки про смт Деражня, села Жванець, Гринчук, Рункошів Кам'янець-Подільського р-ну, Коричинці Деражнянського р-ну (1431).

585 років з часу першої згадки про села Балин Дунаєвецького р-ну, Божиківці Деражнянського р-ну, Хребтіїв Новоушицького р-ну (1436).

580 років з часу першої згадки про смт Білогір'я (до 1946 р. – Ляхівці) (1441).

520 років з часу першої згадки про села Пилява Старосинявського р-ну, Криворудка Красилівського р-ну (1501).

515 років з часу першої документальної згадки про с. Веселівка Красилівського р-ну (1506).

475 років з часу першої писемної згадки про с. Заруддя Красилівського р-ну (1546).

470 років з часу побудови у Плоскирові дерев'яної фортеці (біля 1551).

470 років з часу першої документальної згадки про с. Шелехове Деражнянського р-ну.

460 років з часу заснування князем К. В. Острозьким міста Старокостянтинова (1561). На основі останніх досліджень археологи вважають, що Старокостянтинів був збудований на місці літописного міста Кобудь, що згадується у 1241 р.

460 років з часу першої згадки про с. Колісець Теофіпольського р-ну (1561).

455 років тому Плоскирову (нині м. Хмельницький) стараннями Матвія Влодека, кам'янецького старости, було надане магдебурзьке право (1566).

435 років з часу першої згадки про села Печиводи та Піддубці Славутського р-ну (1586).

430 років з часу документальної згадки про села Чотирбоки Шепетівського р-ну, Мала Боровиця Білогірського р-ну (1591).

420 років тому в Кам'янці-Подільському цеховий майстер Стефан Самборський вперше поставив на книгах своєї бібліотеки екслібрис. Це був перший екслібрис на книжках в Україні (1601).

420 років з часу писемної згадки про села Радошівка та Сахнівці Ізяславського р-ну, Баглаї та Киселі Старокостянтинівського р-ну, Велика Шкарівка Шепетівського р-ну, Печеське, Митинці, Решнівка, Сорокодуби Красилівського р-ну.

405 років з часу першої документальної згадки про села Вербка, Сахни, Юрченки Летичівського р-ну (1616).

305 років з дня народження Василя Крижанівського (Каліграфа; чернече ім'я Володимир) (близько 1716–1760) – церковного діяча, педагога, архімандрита, ректора Ярославської семінарії. Народився у смт Меджибіж.

260 років з часу першої згадки про села Літки Деражнянського р-ну, Немиринці Городоцького р-ну (1761).

245 років з часу першої згадки про села Кадійівка Ярмолинського р-ну, Заставки Красилівського р-ну (1776).

235 років з часу першої згадки про села Отроків Новоушицького р-ну, Любомирка Полонського р-ну та Малі Юначки Красилівського р-ну (1786).

225 років з часу затвердження царським указом герба Подільської губернії (1796). (*Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»*).

215 років з дня народження Іполита Терлецького (у чернецтві архімандрита Володимира; 1806–1888) – церковного, громадського діяча, публіциста, доктора медицини та богослов'я. Народився у с. Волиця Дубиська, нині с. Волиця Красилівського р-ну.

205 років з дня народження і **150** років з часу смерті Антона Гіацинтовича Коципінського (1816–1866) – польського і українського композитора, етнографа і педагога. Жив і працював у м. Кам'янець-Подільський (1845–1849).

175 років з часу заснування Шепетівського цукрового заводу (1846).

160 років з часу відкриття у с. Терешки Красилівського р-ну церковно-парафіяльної школи. У 1871 р. вона була перетворена в однокласне народне училище Міністерства Народної освіти (1861).

160 років з дня народження Дионісія Кричківського (1861 – після 1939) – архітектора, автора проєкту українського Народного дому у м. Коломия (у співавторстві, нині музей

Народного мистецтва Гуцульщини), костелу єзуїтів та інших проєктів у Коломиї, Львові. Народився у с. Ластівці, нині Кам'янець-Подільського р-ну.

155 років з дня народження Опанаса Захаровича Неселовського (1866–1932) – історика, краєзнавця, члена Подільського історико-краєзнавчого товариства, завідувача Кам'янець-Подільського історико-археологічного музею (1924–1929), нині Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник.

150 років з дня народження Вацлава Теодора Івашкевича – Рудошанського (1871–1922) – російського і польського військового діяча, генерал-майора Російської імператорської армії, пізніше – дивізійний генерал Війська Польського. З січня до березня 1920 року – командувач Подільського фронту.

145 років з часу заснування у м. Проскурів механічної майстерні, яка у 1898 р. переросла в чавуноливарний і механічний заводи, нині ВАТ «Пригма-Прес» (1876).

145 років з часу відкриття у м. Красилів церкви Різдва Христового. Серед місцевого населення мала назву «Надолна», а парафія – «Долинна».

145 років з часу виходу першого тому «Трудов Подольского церковного историко-археологического общества» – видання, в якому містилося багато відомостей про сучасну Хмельниччину.

140 років з дня народження Сергія Миколайовича Полозова (1876–1937) – лікаря, фундатора системи охорони здоров'я Проскурівської округи.

140 років з дня народження Антонія Кобця (1881–1937) – священнослужителя, настоятеля храму у містечку Купіль (нині с. Купіль Волочиського р-ну). У 1929 році був заарештований. Розстріляний 8 грудня 1937 року. Народився у м. Проскурів.

140 років з дня народження Йосипа Савінського (1881–1940?) – священнослужителя. Служив і був заарештований у с. Кунів (нині Ізяславського р-ну) 29 травня 1927 року.

135 років з дня народження Семена Васильовича Харченко-Харчук (отаман Хмара; 1886–1924) – полковника УНР, соратника Якова Гальчевського. Народився у с. Мордин, нині с. Прилужне Летичівського р-ну.

135 років з дня народження Антонія Куровського (1886–1938) – священнослужителя. Служив у храмах сіл Михалківці, Михалпіль та Шарівка (нині села Ярмолинецького р-ну), де й був заарештований у 1930 році. Розстріляний 15 лютого 1938 року.

135 років з дня народження Фелікса Миколайовича Любчинського (1886–1931) – церковного діяча Римо-Католицької церкви. Народився у м. Старокостянтинів Волинської губернії (нині Хмельницької області).

135 років з дня народження Антонія Матушевича (1886–1936) – священнослужителя. Після 1929 року служив у парафіях – Дунаївці, Залісці, Жванець та Стара Ушиця. Заарештований у 1930 р. в Дунаївцях. Помер у концтаборі на Соловках 10 травня 1936 року.

135 років з часу відкриття у Проскуріві першої в місті книжкової лавки.

130 років з часу побудови у м. Проскурів цукрового заводу (1891).

130 років з часу відкриття у м. Кам'янець-Подільський єпархіальної бібліотеки. (*Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»*).

130 років з дня народження Мар'яна Єндрущака (1891–1938) – священнослужителя, репресованого і розстріляного у Житомирі. Служив у Кутківцях (нині село Чемеровецького р-ну) та м. Кам'янець-Подільський.

130 років з дня народження Чеслава Федоровича (1891–1940) – священнослужителя. Належав до Кам'янецької дієцезії. Був заарештований три рази. У 1928 році засуджений на 10 років концтаборів. У 1932 році після звільнення виїхав до Польщі. Загинув у Франції у 1940 році.

125 років з дня народження Марфи Федорівни Юрченко (1896–1976) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Летава Чемеровецького р-ну.

125 років тому став до ладу Довжоцький спиртзавод, нині ДП «Довжоцький спиртовий завод».

120 років з дня народження Феодосії Пилипівни Кохан (1901–1962) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Пилипи-Олександрівські Вільковецького р-ну.

120 років з дня народження Михайла Михайловича Круцкевича (1901–1976) – ботаніка, систематика рослин, флориста, красзнавця, природоохоронця. З 1925 року працював у Кам'янець-Подільському ботанічному саду, після Другої світової війни – у сільськогосподарському інституті викладачем (нині Подільський аграрно-технічний університет).

120 років з дня народження Григорія Уляновича Павлика (1901–1978) – прозаїка, учасника Другої світової війни, автора мемуарів «Від Бугу до Волги», «Знову над Бугом зорі». Народився у с. Бахматівці Хмельницького р-ну.

120 років тому став до ладу Проскурівський пивзавод, нині ПАТ «Хмельпиво».

115 років з дня народження Чеслава Людковіковича Майя (1906–1944) – журналіста, політичного діяча. У 20–30-х рр. служив у військовій частині м. Проскурів (нині Хмельницький). Репресований у 1936 році.

110 років з часу масового відзначення товариством «Просвіта» у Кам'янці-Подільському Шевченківських днів (1911).

110 років з часу відкриття у м. Проскурів повітової земської лікарні, нині в її приміщенні розташована обласна інфекційна лікарня.

110 років з дня народження Івана Трохимовича Валігури (1911–1973) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Карасиха Білогірського р-ну.

100 років з дня народження Олександри Терентіївни Дрозд (1921–1960) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Книжківці, нині у складі м. Хмельницький.

100 років з часу створення Славутського держлісгоспу.

100 років з часу відкриття у м. Проскурів курсів лікарського персоналу, які згодом були перетворені на школу, медичний технікум, нині Хмельницький базовий медичний коледж.

100 років з часу відкриття Головчинецької школи-інтернату в Летичівському р-ні.

100 років з часу утворення Проскурівсько-Летичівського вікарства.

95 років з дня народження Степана Никаноровича Садового – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Трительники Волочиського р-ну.

95 років з часу заснування Ізяславської районної бібліотеки (1926).

90 років з часу виходу першого номера районної газети «Городоцький вісник» (1931).

85 років з часу відкриття Красилівської районної лікарні (1936).

85 років з часу заснування Полонської районної бібліотеки.

80 років з дня народження Олександра Юхимовича Боднара – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Балин Дунаєвецького р-ну.

70 років тому у м. Красилів вступила в дію перша в Україні компресорна станція (1951).

55 років з часу створення Хмельницького обласного відділення Національної Всеукраїнської музичної спілки (1966).

45 років з часу пуску у м. Славути заводу силікатних стінових матеріалів, нині ВАТ «Силікат» (1976).

40 років з часу відкриття у смт Ярмолинці заводу «Кристал» (1981).

25 років з часу заснування у м. Кам'янець-Подільський державного підприємства «Науково-технічний комплекс «Завод точної механіки».

Січень

55 років з часу 1-го випуску видання Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини» (1966).
(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).

- 1 125** років з дня народження Василя Перебийноса (1896–1961) – живописця, графіка, декоратора, одного з фундаторів Асоціації українських художників у Парижі. Народився у с. Малі Пузирки, нині Красилівського р-ну;
- **100** років з дня народження Марії Дем'янівни Краковецької (1921–2007) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Ружичанка Хмельницького р-ну;
 - **100** років з дня народження Петра Михайловича Моргуна (1921–1997) – українського історика, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки України. Народився у с. Осламів Віньковецького р-ну;
 - **85** років з дня народження Миколи Кононовича Капелюха (1936–2008) – художника в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, заслуженого майстра народної творчості України, члена Національної спілки художників України. Народився у с. Степ Шепетівського р-ну;
 - **80** років з дня народження Анатолія Степановича Лучка (1941–2015) – живописця, громадського діяча. З 1968 року проживав у м. Хмельницький, з 1980 року – у м. Кам'янець-Подільський. Спеціалізувався на монументальних розписах, мозаїці, рельєфах;
 - **75** років з дня народження Льва Васильовича Баженова – вченого-історика, краєзнавця, доктора історичних наук, заслуженого працівника освіти України, професора

Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, директора Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України. Народився у м. Старокостянтинів. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»);*

- **75** років з дня народження Миколи Олексійовича Перестюка – доктора фізико-математичних наук, професора, академіка НАН України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Плоска Славутського р-ну;
- **70** років з дня народження Івана Васильовича Рибак (1951–2017) – кандидата історичних наук, члена-кореспондента Української академії історичних наук, професора Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, лауреата премії імені Д. Яворницького НСК України. Народився у с. Зіньків Віньковецького р-ну;
- **65** років з дня народження Василя Івановича Горбатюка – письменника, члена обласної організації Національної спілки письменників України, директора Хмельницького обласного літературного музею, лауреата літературних премій імені Г. Костюка, Т. Осьмачки, обласної премії імені М. Годованця. Народився у с. Гнатівці Хмельницького р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»);*
- **65** років з дня народження Анатолія Євгеновича Новікова – майстра спорту СРСР з легкої атлетики, заслуженого тренера України, бронзового призера чемпіонату Європи з десятиборства серед юніорів, почесного громадянина штатів Техас і Небраска (США). З дитячих років проживає у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»);*
- **140** років тому у Кам'янці вийшла перша справжня газета «Подольській листокъ» (1881–1882);

- **30** років з часу виходу першого номера міської газети «Кам'янець-Подільський вісник» (1991).
- 2** **90** років з дня народження Олексія Яковича Левицького (1931–2008) – співака (бас), народного артиста Російської Федерації (1996). Народився у с. Ожарівка, нині Старосинявського р-ну;
- **85** років з дня народження Івана Йосиповича Юзвишина – академіка, доктора інформаціологічних, фізико-математичних і технічних наук, президента Міжнародної Академії інформаційних систем і мереж, президента Міжнародної Академії інформатизації. Народився у смт Вінківці;
 - **85** років з дня народження Степана Петровича Пундика (1936–2002) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Мокрець Ізяславського р-ну;
 - **65** років з дня народження Йосипа Вікентійовича Вінського – державного діяча, народного депутата II – VI скликань. Народився у с. Лошківці Дунаєвського р-ну;
 - **60** років з дня народження Віталія Миколайовича Олуйка – державного діяча, народного депутата України IV скликання. Народився у с. Ямпіль Білогірського р-ну;
 - **35** років з часу заснування Хмельницького обласного художнього музею. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»).*
- 3** **55** років з часу заснування Хмельницького радіотехнічного заводу, нині державне підприємство «Новатор» (1966).
- 7** **95** років з дня народження Веніаміна Володимировича Кушніра (1926–1992) – українського художника, члена Спілки художників України, одного з керманичів і засновників клубу творчої молоді у 1960-х рр. Народився у с. Рудка Кам'янець-Подільського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2006 рік»).*

- 9 **145** років з дня народження Степана Юхимовича Гаєвського (1876–1975) – літературознавця, мовознавця, церковного діяча, доктора філологічних наук, члена Наукового товариства імені Т. Шевченка в Австралії. Народився у с. Михиринці, нині Теофіпольського р-ну.
- 10 **145** років з дня народження Василя Івановича Яворського (1876–1974) – вченого-геолога та палеонтолога, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, Героя Соціалістичної Праці, лауреата Державної премії СРСР. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 12 **85** років з дня народження Володимира Федоровича Лук'янчука (1936–2005) – спортсмена (кульова стрільба з гвинтівки), майстра спорту міжнародного класу (1970), судді всесоюдної категорії (1980). Народився у с. Плесна Шепетівського р-ну.
- 14 **155** років з часу заснування Кам'янець-Подільської російської публічної бібліотеки, нині міська центральна бібліотека (1866).
- 15 **105** років з дня народження Івана Михайловича Поліщука (1916–1943) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Ленківці Шепетівського р-ну.
- 16 **100** років з дня народження Івана Яремовича Бойчака (1921–1972) – критика, прозаїка, кандидата філологічних наук, автора нарисів та рецензій про творчість українських письменників. Народився у с. Піддубці Славутського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2006 рік»);*
- **35** років з дня народження Дмитра Вікторовича Бойка – українського фехтувальника на шаблях, наймолодшого (17 років) серед чоловіків за часів незалежності нашої держави, заслуженого майстра спорту України, призера чемпіонатів світу та Європи, учасника Олімпійських ігор 2012 року. Народився у с. Полян Славутського р-ну.

- 19** *225 років з дня народження Афанасія Лукича Лотоцького (в чернецтві Амвросій; 1796–1878)* – церковного історика і письменника, педагога, магістра богослов'я, намісника Почаївської Лаври (1860–1865). Народився у с. Мончинці Красилівського р-ну;
- **75** років з дня народження Геннадія Васильовича Бондаренка – історика, краєзнавця, кандидата історичних наук, лауреата премії імені Д. Яворницького НСК України. Народився у смт Сатанів Городоцького р-ну.
- 21** **100** років з дня смерті Миколи Дмитровича Леонтовича (1877–1921) – українського композитора і педагога. Протягом 1892–1899 рр. навчався у Кам'янець-Подільській духовній семінарії;
- **100** років з дня народження Івана Олександровича Мельника (1921–1989) – лікаря-терапевта, доктора медичних наук (1963), професора (1964). Народився у с. Андріївка, нині Чемеровецького р-ну;
 - *100 років з дня народження Олександра Федоровича Музики (1921–2001)* – художника, графіка, портретиста, народного художника України. Народився у с. Миньківці Дунаєвецького р-ну.
- 23** **100** років з дня народження Володимира Самійловича Семеновського (1921–1992) – українського поета, автора збірок «Де Дністер і Збруч», «В єдинім строю», «Сяйво калини», «Солов'ї прилетіли». Народився у с. Кривин Славутського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»);*
- **100** років з дня народження Степана Івановича Хоптяра (1921–1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Грабина, нині у межах смт Ярмолинці;
 - **60** років з дня народження Анатолія Петровича Корнєєва (1961–2014) – Героя України, громадського діяча, активіста Революції Гідності. Народився у с. Цвіклівці Кам'янець-Подільського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).*

- 26 **85** років з дня народження Леоніда Адамовича Білого – доктора технічних наук, професора Університету банківської справи Національного банку України. Народився у смт Антоніни Красилівського р-ну.
- 27 **100** років з дня народження Олексія Петровича Сидоришина (1921–1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Йосипівка Старосинявського р-ну.
- 28 **30** років з дня народження Євгена Олександровича Зеленського (1991–2014) – Героя України, військово-службовця 8-го окремого полку спеціального призначення, що дислокується у м. Хмельницький. Загинув під час виконання бойового завдання в зоні АТО.
- 29 **115** років з дня народження Андрія Зотовича Поліщука (1906–2002) – відомого оперного співака. Народився у м. Нетішин.
- 30 **100** років з часу виходу першого номера Славутської районної газети «Трудівник Полісся» (1921);
- **80 років з дня народження Сергія Григоровича Костогриза** – фахівця у галузі механіки, доктора технічних наук, професора Хмельницького національного університету.
- 31 **135** років з дня народження Віктора Кіндратовича Приходька (1886–1982) – державного, громадсько-просвітницького і культурного діяча, Подільського губернського комісара освіти (1917), голови Подільського губернського земства (1918, 1920). Народився у с. Княжпіль, нині Кам'янець-Подільського р-ну. (*Довідку див. «Календар ... на 2006 рік»*).

Лютий

90 років з часу заснування у Новочеркаську Крайового державного українського драматичного театру імені Г. І. Петровського, нині Хмельницький обласний академічний музично-драматичний театр ім. М. Старицького (1931);

20 років з часу створення Хмельницького обласного симфонічного оркестру (2001).

- 1** **90** років з дня народження Миколи Арсентійовича Головка (1931–1986) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Красноставці Чемеровецького р-ну;
 - **85** років з дня народження Миколи Марковича Роженка (1936–2012) – доктора філософських наук, академіка Академії наук вищої школи України, лауреата премії імені В. Стуса. Народився у с. Западинці Летичівського р-ну;
 - **80** років з дня народження Тамари Стратонівни Умнові – художниці, педагога, членкині Національної спілки художників України. Народилася у м. Красилів;
 - **80** років з дня народження Володимира Марковича Купчишина – майстра різьблення на дереві, графіка, живописця, члена Національної спілки художників України (1995). Народився у с. Теліжинці Ізяславського р-ну.
- 2** **495** років з дня народження Костянтина (Василя) Костянтиновича Острозького (1526 – за ін. версіями 1528–1608) – князя, просвітителя, мецената, воєводи Київського і Волинського, засновника міста Старокостянтинів.
- 3** **115** років з дня народження Сергія Васильовича Кукурузи (1906–1979) – українського і казахського художника-графіка, заслуженого діяча мистецтв Казахської РСР. Народився у с. Привороття, нині с. Подільське Кам'янець-Подільського р-ну. (*Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»*).
- 5** **90** років з дня народження Петра Павловича Брицького – історика, доктора історичних наук, професора. Народився у с. Лисанівці Старосинявського р-ну.

- 6** **120** років з часу заснування Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (1901). *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»)*.
- 8** **120** років з дня народження **Мустафи Захаровича Козакевича** – етнографа, кандидата наук, дослідника традиційної архітектури українців Полісся і Волині. Народився у с. Ювківці Білогірського р-ну.
- 10** **590** років з часу першої писемної згадки про Плоскирів, нині м. Хмельницький (1431). *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*;
- **75** років з дня народження Петра Миколайовича Кравцова – спортсмена, майстра спорту міжнародного класу з паверліфтингу, заслуженого тренера України з паверліфтингу, чемпіона світу. Народився у с. Почапінці Чемеровецького р-ну;
 - **70** років з дня народження Надії Єфремівни Елеон – художника-графіка, майстра народної творчості, педагога. Народилася у с. Явтухи Деражнянського р-ну;
 - **55** років з дня народження Сергія Дмитровича Пантюка – поета, видавця, громадського діяча, члена Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України, лауреата Всеукраїнської літературної премії імені В. Симоненка. Народився у с. Сокілець Дунаєвцького р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.
- 11** **80** років з дня народження Василя Андрійовича Засухи (1941–2007) – фізико-хіміка, доктора фізико-математичних наук, професора. Народився у с. Федірки Волочиського р-ну.
- 14** **100** років з дня народження Василя Івановича Приходцева (1921–2001) – Героя Радянського Союзу. Відзнаку отримав за визволення Хмельниччини;

- **85** років з дня народження Володимира Андрійовича Кондратюка – лікаря-гігієніста, доктора медичних наук, професора. Народився у смт Чорний Острів Хмельницького р-ну.
- 15** **100** років з дня народження Дмитра Івановича Брика (1921–1992) – краєзнавця Поділля, художника, мистецтвознавця, педагога. З 1944 року проживав у м. Кам'янець-Подільський;
- **75** років з дня народження Майї Антонівни Печенюк – співачки, кандидата педагогічних наук, членкині Національної Всеукраїнської музичної спілки, лауреата обласної премії імені В. Заремби, професора Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Народилася у с. Проскурівка Ярмолинецького р-ну;
 - **60** років з дня народження Тараса Михайловича Андрійчука – живописця, монументаліста, графіка, члена Національної спілки художників України, педагога. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.
- 16** **105** років з дня народження Василя Миколайовича Баженова (1916–1995) – російського прозаїка. З повоєнного часу проживав на Хмельниччині. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»)*;
- **85** років з дня народження Сергія Микитовича Кротіка – фахівця у галузі сільського господарства, заслуженого працівника сільського господарства, почесного громадянина Кам'янець-Подільського р-ну, колишнього керівника СТОВ «Агрофірма Мрія». Народився у с. П'ятничани Чемеровецького р-ну.
- 17** **110 років з дня народження та 75 років з часу смерті (жовтень) Шимона Рафаїловича Гольденберга (1911–1941)** – поета, прозаїка, учасника Другої світової війни. Народився у с. Купіль Волочиського р-ну.

- 18** **165** років з дня народження Софії Федорівни Русової (1856–1940) – педагога, теоретика дошкільного виховання, публіциста, громадської діячки. У складі Центральної Ради переїхала до Кам'янця-Подільського, працювала лектором педагогіки Кам'янець-Подільського державного українського університету, очолила Українську національну жіночу раду. З 1922 р. – в еміграції.
- 23** **100** років з дня народження Івана Миколайовича Михайловського (1921–2011) – історика, доктора історичних наук (1969), професора (1970). Народився у с. Голенищеве, нині Чемеровецького р-ну;
- **100** років з дня народження Михайла Ілліча Щербаня (1921–2000) – географа-кліматолога, доктора географічних наук, професора, дослідника Поділля, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Зарічанка Чемеровецького р-ну;
 - **100** років з дня народження Бориса Михайловича Кушніра (1921–2020) – краєзнавця, історика-методиста, викладача Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту у 1965–2001 роках;
 - **80** років з дня народження Анатолія Васильовича Горпинчука – заслуженого працівника культури УРСР, художнього керівника – директора Хмельницької обласної філармонії (1987–2003). Народився у с. Княгинин Кам'янець-Подільського р-ну.
- 25** **150** років з дня народження Лесі Українки (1871–1913) – української поетеси, яка неодноразово була на Поділлі. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»).*
- 26** **65** років з дня народження Миколи Володимировича Ковалю – військовика, генерал-полковника, доктора військових наук, кандидата історичних наук, першого заступника секретаря Ради національної безпеки та оборони України (з 2015 р.). Народився у м. Ізяслав.

- 27** **155** років з дня народження Гната Павловича Житецького (1866–1929) – архівіста, історика, літературознавця, одного із засновників Національної бібліотеки Української держави (1918). Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 28** **80 років з дня народження Віри Петрівни Спірякіної** – поетеси, педагога, майстра декоративно-ужиткового мистецтва. Народилася у с. Ліпибоки Городоцького р-ну;
- **65** років з часу заснування Хмельницької виробничо-експлуатаційної контори газового господарства «Хмельницькгаз», нині ПАТ «Хмельницькгаз» (1956).

Березень

- 110** років з дня народження Миколи Андрійовича Храновського (1911–1943) – одного з керівників Проскурівського підпілля. Народився у м. Одеса, згодом сім'я переїхала у с. Гатна Деражнянського р-ну;
- 50 років з часу заснування Межзбізького історико-етнографічного музею, нині Державний історико-культурний заповідник «Межзбіжж» (1971).**
- 2** **100** років з дня народження Володимира Пилиповича Фарфоровського – доктора педагогічних наук, професора. Народився у с. Турчинці Городоцького р-ну;
- **90** років з дня народження Вадима Марковича Косевича – фізика, доктора фізико-математичних наук, професора. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 4** **105** років з дня народження Володимира Васильовича Старенького (1916–2011) – військового музиканта, композитора. Народився у с. Багновиця Кам'янець-Подільського р-ну;
- **80** років з дня народження Івана Федоровича Будзи – художника-постановника, дитячого письменника, члена Союзу кінематографістів України. Народився у с. Жердя Чемеровецького р-ну.

- 5** *125 років з дня народження Юхима Онуфрійовича Горбанчука (1896–1969)* – хірурга, заслуженого лікаря України, головного лікаря Хмельницької обласної лікарні (з 1945 р.), почесного громадянина м. Хмельницький.
- 7** **90** років з дня народження Володимира Самійловича Касаковича (1931–2015) – поета, прозаїка, публіциста, лауреата літературної премії імені І. Іова, одного із засновників Хмельницького обласного осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України». З 1946 року проживав на Хмельниччині.
- 10** **100** років з дня народження Домініка Івановича Водзінського (1921–2000) – педагога, доктора педагогічних наук, професора, академіка Білоруської Академії народної освіти. Народився у с. Мала Салиха Красилівського р-ну.
- 11** **80** років з дня народження Миколи Івановича Коломійця – поета, різьбяр, члена Національної спілки письменників України, лауреата обласної літературної премії імені В. Булаєнка. Життєво і творчо пов'язаний з Красилівщиною;
- **70** років з дня народження Леоніда Миколайовича Бриндікова – хірурга-онколога, заслуженого лікаря України, кандидата медичних наук, кавалера ордена Преподобного Нестора Літописця, головного лікаря Хмельницького онкодиспансеру (з 2001 р.).
- 13** **80** років з дня народження Андрія Арсенійовича Вашука – ученого у галузі медичної біології, доцента, заслуженого учителя України. Народився у с. Костянець Старокостянтинівського р-ну;
- **70** років з дня народження Віктора Михайловича Брицина – мовознавця, доктора філологічних наук, професора, лауреата Державної премії УРСР в галузі науки і техніки. Народився у м. Кам'янець-Подільський;

- **60** років з дня народження Олексія Володимировича Мельника – тренера (вільна боротьба), заслуженого тренера України (2002). Народився у с. Врублівці Кам’янець-Подільського р-ну.
- 14** **250 років з дня народження Юзефа Гжегожа Хлопницького (1771–1854)** – військовика, генерала польського війська, командувача повстанськими військами під час польського повстання 1830–1831 рр. Народився у с. Капустин Старокостянтинівського р-ну;
- **100 років з дня народження Сергія Давидовича Козака (1921–1993)** – українського оперного і камерного співака, композитора, народного артиста УРСР, письменника, педагога, громадського і культурного діяча. Народився у с. Старий Кривин Славутського р-ну.
- 15** **80** років тому центр Кам’янець-Подільської області було перенесено до м. Проскурів (1941) (на підставі постанов Раднаркому СРСР, ЦК ВКП(б), Раднаркому УРСР та ЦК КП(б)У).
- 16** **150 років з дня народження Миколи Григоровича Бурачека (1871–1942)** – українського живописця-пейзажиста, письменника, мистецтвознавця, заслуженого діяча мистецтв УРСР. Народився у смт Летичів;
- **115** років з дня народження Романа Олексійовича Черкашина (1906–1993) – режисера, актора, доктора мистецтвознавства, заслуженого артиста УРСР, професора Харківського державного інституту мистецтв імені І. Котляревського (1951–1993). Народився у м. Старокостянтинів. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»);*
- **100** років з дня народження Макара Івановича Починка (1921–1982) – державного службовця, Героя Соціалістичної Праці, голови Хмельницького облвиконкому (1974–1982). Народився у с. Вільхівці Чемеровецького р-ну.

- 17** **105** років з дня народження Дарії Микитівни Доброчасової (1916–1995) – ботаніка, флориста, доктора біологічних наук, заслуженого діяча науки УРСР, лауреата Державної премії УРСР в галузі науки і техніки. Народилася у с. Хижники Старокостянтинівського р-ну;
- **80** років з дня народження Євгена Михайловича Рудого – фахівця у галузі зв’язку, доктора технічних наук, професора, академіка Міжнародної Академії інформатизації. Народився у с. Слобідка Глушковецька Ярмолинецького р-ну.
- 18** **110** років з дня народження Любомира Дмитровича Дмитерка (1911–1985) – письменника, перекладача, сценариста, лауреата Державної премії СРСР та Державної премії УРСР імені Т. Шевченка. Дитячі та юнацькі роки пройшли у м. Кам’янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»);*
- **100** років з дня народження Ганни Гнатівни Гаврилюк – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Книжківці, нині в складі м. Хмельницький.
- 20** **80** років з дня народження Миколи Варфоломійовича Андрєєва – математика, доктора фізико-математичних наук. Народився у с. Лехнівка Ярмолинецького р-ну;
- **75** років з дня народження Івана Миколайовича Азарського – доктора медичних наук, професора, заслуженого раціоналізатора України. Життєво і творчо пов’язаний з м. Хмельницький.
- 21** **135** років з дня народження Євгена Григоровича Кондрацького (1886–1938) – педагога, громадського діяча, голови Подільського губернського товариства «Просвіта» (1919–1920). Народився у с. Маліївці, нині Дунаєвцького р-ну.

- 23** **235** років з дня народження Олексія Петровича Юшневського (1786–1844) – декабриста, одного з керівників Південного товариства декабристів. Народився у Подільській губернії у дворянській сім'ї. За деякими джерелами місцем народження вважається м. Кам'янець-Подільський;
- **105** років з дня народження Василя Семеновича Слободзяна (1916–1943) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Бахматівці Хмельницького р-ну.
- 25** **125** років з дня народження Бориса Григоровича Монкевича (1896–1971) – сотника Армії Української Народної Республіки. Народився у с. Баговиця Кам'янецького повіту Подільської губернії. Помер та похований у м. Монтеаль (Канада).
- 26** **140** років з дня смерті Романа Станіслава Адама Сангушка (1800–1881) – військового діяча, повстанця, князя. У 1845–1881 роках перебував у Славуті, займався розвитком своїх маєтків. Народився у смт Антоніни Красилівського р-ну.
- 28** **60** років з дня народження Миколи Миколайовича Руцького – поета, публіциста, громадського діяча, члена Національної спілки письменників України, лауреата обласної премії імені Я. Гальчевського. Життєво і творчо пов'язаний зі Славутчиною, м. Нетішин.
- 30** **130** років з дня народження Володимира Юрійовича Силіна (1891–?) – підполковника Армії Української Народної Республіки. Народився у м. Старокостянтинів.

Квітень

875 років з часу першої літописної згадки про смт Меджибіж (1146).

- 1** **55** років з дня народження Сергія Васильовича Буряка – державного діяча, народного депутата України III, IV та VII скликань. Співзасновник групи компаній «Сварог Вест Груп», що орендують землі сільськогосподарського призначення в області.

- 2** **60** років з дня народження Валентини Антонівни Васильєвої – правознавця, доктора юридичних наук, професора Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Народилася у с. Зіньків Віньковецького р-ну.
- 3** **115** років з дня народження В'ячеслава Опанасовича Кобржицького (1906–1985) – співака, педагога, заслуженого артиста УРСР, соліста Львівського театру опери та балету імені І. Франка (1946–1970). Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **95** років з дня народження Римми Олександрівни Кравчук (Сафонова) (1926–1998) – Героя Соціалістичної Праці. Життєво пов'язана із с. Шарівка Ярмолинецького р-ну.
- 4** **90** років з дня народження Владислава Ванагса (1931–2001) – священника, педагога, будівельника і реставратора храмів. З 1977 року працював у Городку, тут заснував Вищу духовну семінарію і Будинок милосердя.
- 5** **85** років з дня народження Тамари Семенівни Лесь – вишивальниці, живописця, членкині Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Життєво і творчо пов'язана з м. Хмельницький.
- 8** **80** років з дня народження Івана Федоровича Мещишена – біохіміка, доктора біологічних наук (1992), професора (1993). Народився у с. Драганівка Чемеровецького р-ну.
- 10** **105** років з дня народження Василя Яковича Меха (1916–2001) – краєзнавця, дослідника та популяризатора історії Старокостянтинівщини, заслуженого вчителя України, почесного громадянина м. Старокостянтинів. Народився у с. Решнівка Старокостянтинівського р-ну.
- 11** **45** років з дня народження Олега Олександровича Лугового – спортсмена, майстра спорту з контактного карате (1997) та кікбоксингу (2000), заслуженого тренера України (2012), судді міжнародної категорії з кікбоксингу за версією WAKO. Народився у с. Куча Новоушицького р-ну.

- 12 **65** років з дня народження Тетяни Іванівни Мацейків – педагога, доктора педагогічних наук, наукового співробітника Академії педагогічних наук України. Народилася у с. Кульчіївці Кам’янець-Подільського р-ну.
- 16 **80** років з дня народження Миколи Андрійовича Олексійчука – музикознавця, педагога, лауреата обласної премії імені В. Заремби. Народився у с. Тарасівка Кам’янець-Подільського р-ну.
- 18 **105** років з дня народження Володимира Самійловича Бабляка (1916–1970) – письменника, журналіста, автора роману-трилогії «Вишневий сад», діалогії «Жванчик» та низки оповідань. Народився у с. Великий Жванчик Дунаєвецького р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).*
- 20 **100** років з дня народження Арсенія Антоновича Малена (1921–1950) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Гречана Волочиського р-ну.
- 21 **100** років з дня народження Катерини Степанівни Дорофеевої (1921–2002) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Ружичанка Хмельницького р-ну;
- **40** років з часу заснування Кам’янець-Подільської народної дитячо-юнацької хорової капели «Журавлик». *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»).*
- 22 **95** років з дня народження Юрія Петровича Фастенка – українського живописця та графіка. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 23 **130** років з дня народження Олександра Васильовича Багрія (1891–1949) – літературознавця, фольклориста, бібліографа, професора Кубанського та Азербайджанського університетів. Народився у смт Летичів;
- **80** років з дня народження Петра Давидовича Бондарчука – музичного педагога, композитора, поета. Народився у с. Перемишль Славутського р-ну.

- 24** **150** років з дня народження Михайла Васильовича Кривинюка (1871–1944) – громадського діяча, перекладача, видавця. Народився у с. Велика Гнійниця, нині с. Поліське Ізяславського р-ну;
- **140** років з дня народження Франца Францовича Лендера (1881–1927) – конструктора артилерійського озброєння. Народився у м. Дунаївці Ушицького повіту Подільської губернії (нині місто Хмельницької області);
 - **120** років з дня народження Сави Захаровича Божка (1901–1947) – українського письменника. У 1924 р. в Кам’янці-Подільському налагодив випуск окружної газети «Червоний кордон». 1938 року безпідставно репресований.
- 25** **150** років з дня народження Марка Єрофійовича Мазуренка (1871 – після 1929) – генерала-хорунжого Армії УНР. Народився у м. Кам’янець-Подільський. Помер у Російській імперії;
- **95** років з дня народження Олени Семенівни Алексєєвої – агронома, доктора сільськогосподарських наук, академіка, заслуженого діяча науки і техніки України. З 1971 року працювала у Кам’янець-Подільській державній аграрно-технічній академії.
- 26** **90** років з дня народження Вадима Петровича Шептицького – краєзнавця Хмельниччини, публіциста, члена Національної спілки журналістів України. Народився у с. Воробіївка Білогірського р-ну.
- 27** **105** років з дня народження Дмитра Грушецького (1916–2015) – журналіста, перекладача, суспільно-громадського і політичного діяча української діаспори в США. Народився у с. Нараївка Славутського р-ну;
- **105** років з дня народження Володимира Андрійовича Орлика (1916–2001) – лікаря-хірурга, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Купель Волочиського р-ну;

- **95** років з дня народження Миколи Миколайовича Євтушка (1926–1993) – історика-краєзнавця Хмельниччини, одного з організаторів краєзнавчого руху на Старокостянтинівщині.
- 28** **80** років з дня народження Володимира Івановича Качуровського (1941–2019) – педагога-організатора, професора, академіка Російської академії соціальної освіти, заслуженого діяча освіти і науки Російської Федерації. Народився у с. Слобідка Гуменецька Кам'янець-Подільського р-ну;
- **65** років з дня народження Володимира Федоровича Ємця – фахівця у галузі механіки твердого тіла, доктора фізико-математичних наук, професора Національного університету «Львівська політехніка» (з 1998 р.). Народився у с. Вовковинці Деражнянського р-ну.
- 29** **140** років з дня народження Катерини Андріївни Рубчакової (1881–1919) – української драматичної актриси, співачки, педагога. Виступала на сценах Кам'янця-Подільського, Проскурова. Померла у с. Зіньківці, нині Кам'янець-Подільського р-ну.
- 30** **140** років з дня народження Бориса Йосиповича Сулковського (Сулківського) (за ін. даними 12.05.1881–?) – полковника Армії УНР. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **65** років з дня народження Павла Миколайовича Гірника – поета, лауреата Національної премії України імені Т. Г. Шевченка, літературних премій імені А. Малишка, П. Усенка, П. Тичини. Народився у м. Хмельницький. (*Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»*);
 - **60** років з дня народження Олександра Віталійовича Петришина – правознавця, доктора юридичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, дійсного члена Національної академії правових наук України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у м. Городок.

Травень

- 1 **75** років з дня народження Анатолія Георгійовича Козлова – фізіолога, доктора медичних наук, професора Інституту екології та медицини Міністерства охорони здоров'я та Міністерства освіти і науки України. Народився у м. Хмельницький;
- **50** років тому розпочала свою діяльність Хмельницька комплексна дитячо-юнацька спортивна школа № 3 міського відділу народної освіти, яка в лютому 1993 р. перейменована в Хмельницький обласний центр фізичного виховання учнівської молоді – найбільший за чисельністю відвідувачів спортивний заклад міста.
- 3 **60** років з дня смерті Олексія Івановича Барановича (1892–1961) – відомого українського історика, доктора історичних наук. Народився у м. Старокостянтинів.
- 4 **115 років з часу створення Хмельницького обласного об'єднання товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка;**
- **80** років з дня народження Григорія Івановича Гдаля (1941–2000) – поета, перекладача, сценариста, тележурналіста, члена Національної спілки письменників України. Народився у с. Човгузів Теофіпольського р-ну.
- 5 **225** років з дня народження Степана Хомича Хотовицького (1796–1885) – відомого російського та українського акушера і педіатра, професора, академіка Петербурзької медико-хірургічної академії. Народився у м. Красилів. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»);*
- **95** років з дня народження Костянтина Костянтиновича Голубовського (1926–1980) – композитора, музичного педагога, оркестрового музиканта. Народився у м. Городок;

- **90** років з дня народження Миколи Кіндратовича Кондратюка (1931–2006) – українського оперного і камерного співака, педагога, музично-громадського діяча, професора, народного артиста СРСР, лауреата Державної премії України імені Т. Г. Шевченка. Народився у м. Старокостянтинів. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»);*
- **65** років з дня народження Михайла Юрійовича Ніколаєва – театрального художника, художника-живописця, члена Національної спілки театральних діячів України, головного художника Хмельницького академічного обласного театру ляльок «Дивень» (з 1987 р.). *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).*
- 6** **70** років з дня народження Юрія Васильовича Колесникова – промисловця, гірничого інженера, доктора економічних наук, фахівця у галузі будівництва газотранспортних мереж в Україні. Народився у м. Шепетівка.
- 7** **220** років з часу відкриття Кам'янець-Подільської міської лікарні (1801).
- 8** **70** років з дня народження Анатолія Григоровича Білоуса – хіміка, доктора хімічних наук, професора, академіка Національної академії наук України. Народився у с. Грушка Кам'янець-Подільського р-ну.
- 9** **110** років з дня народження Мирослава Никифоровича Григорієва (1911–2000) – художника-графіка, журналіста. Після 1945 р. жив за кордоном. Перекладач, диктор українського відділу «Голосу Америки». Автор портретів Т. Шевченка, А. Олдріджа, картин на теми творів М. Гоголя. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **50** років з дня народження Валерія Володимировича Мартинюка – фахівця у галузі радіоелектроніки, доктора технічних наук (2014). Народився у м. Красилів.

- 11** **80** років з дня народження Леоніда Олексійовича Закордонця – лікаря-терапевта, поета, члена Національної спілки письменників України, заслуженого діяча мистецтв України. Народився у смт Білогір'я.
- 12** **115** років з дня народження Петра Веремійовича Горбача (1906–1986) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Ружичанка Хмельницького р-ну;
- **75** років з дня народження Олександра Євтихійовича Коротинського – фахівця у галузі зварювання та споріднених технологій, доктора технічних наук. Народився у с. Хотьківці Красилівського р-ну.
- 14** **40** років з дня народження Богдана Миколайовича Шершуна – українського футболіста, майстра спорту міжнародного класу, вихованця футбольної школи хмельницького «Поділля» і дніпропетровського «Дніпра». Народився у м. Хмельницький.
- 15** **130** років з дня народження Михайла Опанасовича Булгакова (1891–1940) – письменника, лікаря. У 1916 р. працював у Кам'янець-Подільському військовому шпиталі. (*Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»*);
- **100** років з дня народження Іллі Григоровича Рисука (1921–1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Соколівка Ярмолинецького р-ну;
 - **85** років з дня народження Василя Іларіоновича Мирчука (схіархімандрита Серафима) (1936–2005) – церковного діяча. Народився у м. Проскурів;
 - **80** років з дня народження Івана Федоровича Комарницького – економіста, доктора економічних наук, професора. Народився у с. Пилипи-Хребтівські, нині Новоушицького р-ну;
 - **65** років з дня народження Василя Васильовича Демчишина – державного діяча, народного депутата України V–VI скликань. Народився у с. Коржівці Деражнянського р-ну.

- 16** **90** років з дня народження Георгія Антоновича Корчинського (1931–2005) – фізико-хіміка, доктора хімічних наук, професора. Народився у с. Городище Деражнянського р-ну;
- **85** років з дня народження Івана Івановича Кукурудзи – економіста, доктора економічних наук (1986), професора (1986). Народився у с. В'язовець Білогірського р-ну.
- 17** **170** років з дня народження Олександра Костянтиновича Михайловського (1851–1938) – польського піаніста, композитора, педагога, професора Варшавської консерваторії (1891–1917). Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **160** років з дня народження Костянтина Григоровича Солухи (1861–1922) – просвітянина, громадського діяча, лікаря. Жив і працював у Кам'янці-Подільському, був головою Подільської «Просвіти» (1905–1917). *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.
- 18** **75** років з дня народження Валерія Борисовича Козлова – графіка, живописця, члена Національної спілки художників України. Народився у с. Ластівці Кам'янець-Подільського р-ну.
- 19** **95** років з дня народження Миколи Степановича Житаря (1926–2012) – поета, бібліофіла, лауреата Хмельницької міської премії імені Б. Хмельницького. Народився у с. Юхимівці Волочиського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2006 рік»)*;
- **80** років з дня народження Олега Михайловича Приходнюка (1941–2004) – українського археолога, поділлєзнавця, доктора історичних наук, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у м. Хмельницький.
- 20** **70** років з дня народження Миколи Карловича Матковського (1951–2001) – спортсмена (стрибки у воду), майстра міжнародного класу (1974).

- 21 **85** років з дня народження Івана Васильовича Рибицького (1936–2005) – поета-шістдесятника, журналіста, члена Спілки письменників України, автора поетичних збірок. Народився у с. Цвітоха Славутського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»)*.
- 25 **100** років з дня народження Михайла Павловича Мебші (1921–1944) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Згарок Деражнянського р-ну;
- **85** років з дня народження Павла Борисовича Рівіліса (1936–2014) – молдавського композитора, професора, народного артиста Молдавії. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 26 **135** років з дня народження Костянтина Віталійовича Широцького (1886–1919) – краєзнавця Поділля, мистецтвознавця, етнографа, фольклориста, громадсько-просвітницького діяча, педагога. Досліджував мистецтво, культуру, історію, побут, звичаї, фольклор України і Поділля XIX – поч. XX ст. *(Довідку див. «Календар ... на 2006 рік»)*.
- 27 **120** років з дня народження Олени Олександрівни Бенцаль-Карп'як (1901–1990) – оперної співачки, драматичної актриси. В еміграції виступала в Українському театрі у Німеччині. У США керувала українським драматичним гуртком молоді. Народилася у смт Меджибіж Летичівського р-ну.
- 29 **65** років з дня народження Віри Олександрівни Мальчук – заслуженого журналіста України, поетеси, редактора Славутської районної газети «Трудівник Полісся». Народилася у с. Колом'є Славутського р-ну.
- 31 **125 років з дня народження Олени Сергіївни Осліковської (1896–1990)** – прозаїка, публіциста, кандидата економічних наук, почесного громадянина Летичева – містечка, в якому народилася;

- **75 років з дня народження Льва Васильовича Бірюка** – державного діяча, народного депутата України IV–VI скликань. З 1956 року проживає і працює у м. Хмельницький.

Червень

100 років з часу виходу першого номера Ізяславської районної газети «Зоря Надгориння» (1921).

- 1 **105 років з дня народження Петра Григоровича Перепелюка (1916–1993)** – освітянина. Народився у с. Заставля Дунаєвського р-ну;
 - **100 років з дня народження Івана Івановича Сварника (1921–1989)** – байкаря, прозаїка, перекладача, члена Спілки письменників УРСР, лауреата премій імені С. Олійника та імені М. Годованця. Народився у с. Лисогірка Дунаєвського р-ну;
 - **100 років з часу реорганізації сільськогосподарського факультету при Кам'янець-Подільському державному українському університеті у Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут, нині Подільський державний аграрно-технічний університет (1921);**
 - **70 років з дня народження Олега Григоровича Лукашука** – державного діяча, народного депутата України IV–VII скликань. Народився у с. Рожична Шепетівського р-ну.
- 2 **65 років з дня народження Ольги Анатоліївни Пластицької** – архітектора-реставратора, історика архітектури, професора, членкині Національної спілки архітекторів України, дослідниці середньовічної архітектури та фортифікаційних споруд м. Кам'янець-Подільський.
- 3 **80 років з дня народження Лідії Володимирівни Ніколайчук (1941–2007)** – медика, письменниці, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента Східно-Сибірського відділення АН Російської Федерації. Народилася у с. Троещина Полонського р-ну.

- 5 **80** років з дня народження Галини Йосипівни Ісаєнко (1941–2012) – поетеси, членкині Хмельницької міської літературної спілки «Поділля». Народилася у с. Вовковинці Деражнянського р-ну. (*Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»*).
- 6 **185** років з дня народження Миколая Бернацького (псевд. Родоць) (1836–1901) – польського поета, перекладача, сатирика, редактора, видавця. Народився у с. Зеленче Дунаєвцького р-ну;
- **130** років з дня народження Петра Андрійовича Зленка (1891–1954) – публіциста, бібліографа, громадського діяча, автора книгознавчих і бібліографічних праць з українознавства. Народився у м. Старокостянтинів;
 - **70** років з дня народження Ірини Яківни Нагребецької – заслуженого журналіста України, членкині ради земляцтва «Хмельниччина» в Києві, редактора відділу державного управління газети «Урядовий кур’єр». Народилася у смт Летичів.
- 7 **80** років з дня народження Віталія Васильовича Нечитайла – історика, доктора історичних наук, професора Кам’янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, члена Національної спілки письменників України, лауреата обласних літературних премій імені В. Булаєнка та імені М. Годованця;
- **75** років з дня народження Володимира Яковича Кирилюка – майстра художньої кераміки, живописця, члена Національної спілки художників України. Народився у м. Старокостянтинів.
- 9 **150** років з дня народження Яна Іполитовича Левінського (1871–1952) – церковного діяча Римо-Католицької церкви в Україні. Народився у м. Кам’янець-Подільський;

- **75** років з дня народження Віктора Олександровича Лінника – поета, автора збірок поезій «До мети», «Пшеничний пам'ятник», «Зачаровані вруна» та ін. Народився у с. Судилків Шепетівського р-ну.
- 10** **115** років з дня народження Антона Петровича Бринського (1906–1981) – військовика, Героя Радянського Союзу, прозаїка, автора книг «По той бік фронту», «Партизанський кур'єр», «Бойові супутники мої», «Моя Андріївка». Народився у с. Андріївка Чемеровецького р-ну.
- 11** **200 років з дня народження Іустина Івановича Третеського (1821–1895)** – військового інженера, генерал-лейтенанта. Вперше у світовій практиці розробив проєкт літального апарату з реактивним двигуном. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **75** років з дня народження Леоніда Вікторовича Коваленка – художника-дизайнера, члена Національної спілки художників України, члена Спілки дизайнерів України, голови Хмельницької обласної організації Національної спілки художників України (з 2011 р.). *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»)*.
- 13** **60** років з дня народження Олега Володимировича Бобровського – художника декоративного мистецтва, члена Національної спілки художників України. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький.
- 14** **90** років з часу виходу першого номера районної газети «Життя Теофіпольщини» (1931).
- 16** **120** років з дня народження Маргарити Яківни Сенгалевич (1901–1974) – письменниці, журналістки, перекладачки, членкині Спілки письменників СРСР. Народилася у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.

- 17 **90** років з дня народження Петра Федоровича Шпака (1931–2002) – геолога, доктора геолого-мінералогічних наук, члена-кореспондента АН УРСР, міністра геології УРСР (1967–1982 рр.). Народився у с. Дашківці Віньковецького р-ну.
- 18 **75** років з дня народження Анатолія Яковича Глуховського – державного діяча, народного депутата України 1-го скликання. Народився у с. Миньківці Дунаєвського р-ну.
- 19 **90** років з дня народження Аліції Федорівни Яроцької – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у м. Слаута.
- 20 **55** років з дня народження Неоніли (Яни) Олександрівни Яницької – поетеси, журналіста, художниці. Народилася у с. Женишківці Віньковецького р-ну.
- 23 **105** років з дня народження Марії Лук'янівни Дідук (1916–?) – лауреата Державної премії III ступеня (1952 р.), інженера-конструктора. Народилася у смт Антоніни Красилівського р-ну.
- 26 **80** років з дня народження Вадима Олександровича Переяслава (1941–2013) – поета, лікаря-реаніматолога, члена Національної спілки письменників України. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький.
- 27 **145** років з дня народження Пантелеймона Йосиповича Блонського (1876–1942) – лікаря, українського соціал-демократа, члена Української Центральної Ради і Всеукраїнської Ради селянських депутатів. Народився у с. Андріївка Кам'янець-Подільського повіту Подільської губернії;
- **115** років з дня народження Йосипа Станіславовича Загаєвського (1906–1996) – ветеринарного лікаря, доктора ветеринарних наук, професора. Народився у с. Заріччя Ізяславського р-ну;

- **110** років з дня народження Володимира Івановича Неточаєва (1911–1968) – історика, бібліографа. Життєво пов’язаний з Краси́лівщиною;
 - **75** років з дня народження Валерія Гаязовича Баталова (1946–2011) – прозаїка, драматурга, члена Спілки журналістів України, народного депутата України (1990–1994). Народився у с. Крупець Славутського р-ну;
 - **25** років з часу створення Національного парку «Подільські Товтри» (1996).
- 28** **95** років з дня народження Дмитра Панасовича Молякевича – поета-сатирика, члена Національної спілки письменників України, заслуженого працівника культури України. Народився у с. Єлизаветпіль Теофіпольського р-ну.
- 30** **110** років з дня народження Ірини Борисівни Гурвич (1911–1995) – режисера-мультиплікатора, заслуженого діяча мистецтв УРСР. Народилася у смт Летичів.

Липень

80 років тому війська гітлерівської Німеччини та її союзників окупували територію Кам’янець-Подільської області, нині Хмельницька обл. (1941);

80 років тому у Славуті нацистами було створено табір смерті радянських військовополонених;

80 років тому у м. Проскурів виникли перші підпільні антифашистські групи;

60 років з часу дислокації у м. Шепетівка спеціалізованої військової частини – топогеодезичного центру (1961);

40 років з часу відкриття у Хмельницькому цеху надомної праці, нині ЗАТ «Хмельницьклегпром» (1981).

- 1 **70** років з дня народження Віталія Івановича Ніколайчука – академіка АН ВШ України, доктора біологічних наук, професора, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Веселівка Красилівського р-ну;
- **70** років з дня народження Петра Володимировича Іващука – Героя України, аграрника, кандидата сільськогосподарських наук, генерального директора товариства «Науково-виробнича агрофірма «Перлина Поділля». Народився у с. Окіп Білогірського р-ну.
- 2 **75** років з дня народження Івана Іллєча Котюка – правознавця, доктора юридичних наук, члена Спілки адвокатів України. Народився у с. Росолівці Красилівського р-ну.
- 5 **85** років з дня народження Григорія Івановича Михальського – мистецтвознавця, члена Національної спілки художників України (1977). Народився у с. Савинці Ярмолинецького р-ну.
- 6 **125 років з дня народження Наталі Антонівни Коцюбинської (1896–1937)** – мистецтвознавця, поетеси, громадської діячки, дослідниці замкової архітектури України. Народилася у с. Мисюрівка, нині Старосинявського р-ну.
- 7 **90** років з дня народження Олександра Андрониковича Відомєнка (1931–2017) – відомого шевченкознавця, краєзнавця, двоправнучатого племінника Т. Г. Шевченка по брату Йосипу. Проживав у м. Хмельницький. (*Довідку див. «Календар ... на 2006 рік»*).
- 9 **60** років з дня народження Юрія Анатолійовича Хоптяра – історика, кандидата історичних наук (1990), професора кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правових дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2006). Народився у смт Ярмолинці.

- 10** **125** років з дня народження Моріса Збрижера (1896–1981) – скрипаля, альтиста, композитора, диригента. З 1924 р. проживав у Монреалі. Автор більше 250-ти пісень, один із найкращих у Канаді виконавців циганської музики. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **75** років з дня народження Якова Євсейовича Львовича – фахівця у галузі інформаційних технологій, доктора технічних наук, професора, заслуженого діяча науки Російської Федерації. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 11** **125** років з дня народження Миколи Нестеровича Комісарова (1896–1977) – лікаря-хірурга, заслуженого лікаря УРСР, почесного громадянина м. Кам'янець-Подільський;
- **85** років з дня народження Семена Пилиповича Винокурова – режисера, заслуженого діяча мистецтв України, кінорежисера кіностудії художніх фільмів імені О. Довженка (1969–2005). Народився у м. Проскурів.
- 12** **100** років з дня народження Петра Івановича Барабанова (1921–1986) – Героя Радянського Союзу. Відзнаку отримав за визволення Хмельниччини.
- 13** **90** років з дня народження Бориса Петровича Довгалюка – фахівця у галузі металургії, доктора технічних наук, професора. Народився у с. Харківці, нині Старосинявського р-ну.
- 14** **110** років з дня народження Євгена Федоровича Шамрая (1911–1980) – доктора біологічних наук, професора, заслуженого діяча науки УРСР. Народився у с. Новоселиця Полонського р-ну;
- **85** років з дня народження Анатолія Олексійовича Копилова (1936–2007) – історика-славіста, поділлєзнавця, професора, академіка Української академії історичних наук, заслуженого працівника освіти України, ректора Кам'янець-Подільського педагогічного університету (1977–2001). Народився у м. Шепетівка;

- **70** років з дня народження Петра Францовича Жулкевського – спеціаліста в галузі сільського господарства, кандидата сільськогосподарських наук, директора Українського інституту сільськогосподарських аерофотогеодезичних вимірювань. Народився у с. Михайлівці Красилівського р-ну.
- 15** **70** років з дня народження Володимира Васильовича Поворозника – фахівця у галузі правоохоронних органів, державного діяча, народного депутата України 1-го скликання. У 1977–1992 роках працював слідчим, начальником відділу карного розшуку, заступником начальника, начальником Волочиського районного відділу внутрішніх справ Хмельницької області;
- **60** років з дня народження Володимира Івановича Галищука – державного службовця, заслуженого працівника сільського господарства України. Народився у с. Лагодинці Красилівського р-ну.
- 16** **140** років з дня народження Василя Васильовича Зеньковського (Зеньківського) (1881–1962) – релігійного філософа, психолога, церковного і громадського діяча. У складі уряду гетьмана П. Скоропадського обіймав посаду міністра віросповідань і церковної політики. З 1919 р. – в еміграції. Народився у м. Проскурів. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»);*
- **90** років з дня народження Володимира Гавриловича Ковтуна – письменника, публіциста, члена Національної спілки письменників України. Народився у с. Гуменці, нині Кам'янець-Подільського р-ну;
 - **65** років з дня народження Олександра Сергійовича Більчука – почесного митника України, державного радника митної служби 3 рангу, кандидата технічних наук. Народився у с. Западинці Красилівського р-ну.

- 17 **100** років з дня народження Володимира Зельмановича Вайсера (1921–1943) – Героя Радянського Союзу. Народився у м. Проскурів.
- 18 **100 років з дня народження Аарона Темкіна Бека** – американського психотерапевта, професора психіатрії Пенсільванського університету, творця когнітивної психотерапії, родове коріння якого пов’язане з Проскуровом;
- **70** років з дня народження Валерія Івановича Григорука – радіофізика, професора, доктора фізико-математичних наук, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Хижники Старокостянтинівського р-ну.
- 19 **145** років з дня народження Володимира Чехівського (1876–1937) – українського політичного і громадського діяча, прем’єр-міністра УНР. У 1901–1904 рр. – помічник інспектора Подільської духовної семінарії в Кам’янці-Подільському, з 1904 р. – Київської духовної семінарії. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).*
- 20 **100** років з дня народження Оксани Миколаївни Вікул (1921–2001) – артистки балету, хореографа, авторки хореографічних праць. Народилася у м. Кам’янець-Подільський. Проживала у м. Сільвер-Спрінг (передмістя Вашингтона, США);
- **75** років з дня народження Георгія Миколайовича Кірпи (1946–2004) – Героя України, кандидата технічних наук, академіка Транспортної академії, міністра транспорту України (2002–2004). Народився у с. Клубівка Ізяславського р-ну.
- 22 **95** років з дня народження Комунара Савелійовича Беркута (1926–2003) – художника станкового живопису, педагога, члена Національної спілки художників України. Народився у с. Григорівка Старокостянтинівського р-ну.

- 23** 75 років з дня народження Михайла Васильовича Мاستикаша – художника, журналіста, члена Національної спілки художників України, автора герба і прапора Хмельницької області, лауреата обласної премії імені В. Розвадовського. Народився у с. Лисець Дунаєвського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»)*.
- 25** 155 років з дня народження Модеста Пилиповича Левицького (1866–1932) – українського письменника, публіциста, лікаря, педагога, перекладача і громадсько-політичного діяча. Народився у с. Вихилівка Ярмолинецького р-ну;
- **85** років з дня народження Анатолія Никифоровича Поперняка (1936–2018) – державного діяча, народного депутата України 1-го скликання. У 1982–1991 рр. був головою Хмельницької обласної ради народних депутатів.
- 30** 135 років з дня народження Георгія Семеновича Верейського (1886–1962) – народного художника Росії, лауреата Державної премії СРСР, заслуженого діяча мистецтв СРСР. Народився у м. Проскурів. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.
- 31** 75 років з дня народження Миколи Івановича Любенчука (1946–1997) – інженера-механіка, державного діяча, народного депутата України 1-го скликання. Народився у с. Шутнівці Кам'янець-Подільського р-ну.

Серпень

- 55** років з часу відкриття у м. Хмельницький вищого професійно-технічного училища № 11 (1966);
- 30** років з часу створення Подільської регіональної митниці (1991).
- 1** 155 років з дня народження Ананія Савовича Гоминюка (1866–?) – лірника. Народився у с. Плужне Ізяславського р-ну.

- 2 **100** років з дня народження Бориса Андрійовича Сугерова (1921–1943) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Ходорівці Кам’янець-Подільського р-ну;
- **85** років з дня народження Григорія Олександровича Козлика (1936–2007) – фахівця у галузі автоматизованої системи керування, доктора технічних наук, професора, лауреата Державної премії УРСР у галузі науки і техніки. Народився у с. Пилява Старосинявського р-ну.
- 4 **95** років з дня народження Апполінарія Федотовича Мацевича (1926–1996) – прозаїка, члена Спілки письменників СРСР з 1967 року. З 1969 по 1987 рік жив у м. Хмельницький, працював у обласній газеті «Корчагінець».
- 5 **100** років з часу виходу першого номера Полонської районної газети «Новий шлях» (1921);
- **80 років з дня народження Івана Романовича Михальчишина** – пам’яткоохоронця, історика, археолога, краєзнавця. Народився у с. Кривачинці Волочиського р-ну.
- 9 **85** років з дня народження Гордія Кіндратовича Палія (1936–2019) – мікробіолога, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Академії наук вищої школи України. Народився у с. Лотівка Шепетівського р-ну;
- **80** років з дня народження Михайла Дмитровича Бурина (1941–2005) – лікаря, заслуженого лікаря України, ортопеда-травматолога, організатора дитячої травматологічно-ортопедичної служби Хмельницької області. Народився у с. Глушківці Ярмолинецького р-ну;
 - **75** років з дня народження Анатолія Володимировича Рудя – фахівця у галузі сільськогосподарської техніки, доктора філософії у галузі технічних наук, академіка, професора Подільського державного аграрно-технічного університету. Народився у с. Слобідка Підлісно-Олексинецька Городоцького р-ну;

- **75** років з дня народження Анатолія Федоровича Гуцала – археолога, історика, краєзнавця, дослідника пам’яток раннього залізного віку у Середньому Подністров’ї. Народився у с. Липівка Городоцького р-ну.
- 12** **60** років з дня народження Олега Петровича Онищука (1961–1987) – воїна-афганця, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Білеве Ізяславського р-ну.
- 13** **75** років з дня народження Антона Станіславовича Мазуренка – фахівця у галузі енергетики, доктора технічних наук (1995), професора (1996), лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки (2015).
- 14** **95** років з дня народження Радомира Івановича Кондратьєва – правознавця, доктора юридичних наук, професора, першого проректора Хмельницького університету управління та права (2005–2010). Народився у м. Ізяслав.
- 15** **465** років тому у Двірецькому монастирі князів Заславських при церкві Св. Трійці (нині с. Двірець Ізяславського р-ну) почалося життя Подільської Євангелії, найближчого списку попередників Пересопницького рукопису (1556). (*Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»*);
- **95** років з дня народження Германа Олексійовича Барановського (1926–2007) – фахівця у галузі радіозв’язку, кандидата технічних наук, лауреата Державної премії СРСР в галузі науки і техніки. Народився у м. Кам’янець-Подільський;
- **85** років з дня народження Петра Пилиповича Сабодаша (1936–2010) – вченого-математика, доктора технічних наук, професора Московського державного університету геодезії і картографії. Народився у с. Святець Теофіпольського р-ну.

- 16** 75 років з дня народження Михайла Костянтиновича Чекмана (1946–2002) – громадського діяча, управлінця, заслуженого працівника соціальної сфери України, Хмельницького міського голови (1998–2002). Народився у с. Чаньків Дунаєвського р-ну.
- 18** 75 років з дня народження Анатолія Костянтиновича Назарова – освітянина, відмінника народної освіти. Народився у с. Гвардійське Хмельницького р-ну.
- 24** 85 років з дня народження Володимира Прокоповича Газіна – історика, одного з провідних германістів України, доктора історичних наук, професора кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Народився у с. Нове Поріччя Городоцького р-ну.
- 25** 55 років з дня народження Сергія Івановича Крамара – правника, краєзнавця, кандидата юридичних наук, голови Господарського суду Хмельницької області. Народився у с. Панівці Кам'янець-Подільського р-ну.
- 27** 135 років з дня народження Валентина Васильовича Садовського (1886–1947) – українського юриста, економ-географа, державного і політичного діяча. Був репресований, реабілітований у 1993 р. Народився у с. Пліщин, нині Шепетівського р-ну.
- 28** 65 років з дня народження Наталії Олексіївни Виноград – доктора медичних наук, професора Львівського державного медичного університету імені Д. Галицького. Народилася у с. Кривин Славутського р-ну.
- 30** 85 років з дня народження Сергія Мамедовича Гульшані – живописця, члена Національної спілки художників України. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).*

Вересень

925 років з часу першої згадки про м. Ізяслав (1096);

25 років з часу відкриття музею історії м. Хмельницький (1996).

- 1** *150 років з дня смерті Анатолія Патрикійовича Свидницького (1834–1871)* – українського письменника, фольклориста, етнографа. Протягом 1851–1856 рр. навчався у Кам’янець-Подільській духовній семінарії.
- 2** **95** років з дня народження Василя Івановича Никитчука (1926–2005) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Крупець Славутського р-ну;
- **65** років з дня народження Світлани Іллівни Кабачинської – заслуженого журналіста України, кавалера ордена княгині Ольги, володарки знаку «Зірка української журналістики». Народилася у с. Зіньків Вінківського р-ну.
- 4** **45** років з дня народження Ігоря Михайловича Сабія – державного діяча, народного депутата України VII скликання. У 2005–2009 рр. працював начальником управління з питань внутрішньої політики Хмельницької облдержадміністрації.
- 6** **105** років з дня народження Бориса Яковича Первомайського (1916–1985) – українського психіатра, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Стара Ушиця Кам’янець-Подільського р-ну.
- 7** **80** років з дня народження Антоніни Миколаївни Буги – педагога, заслуженого учителя УРСР (1985), вчителя-методиста (1988). Народилася у с. Нова Гута Летичівського р-ну.
- 9** **60** років з дня народження Сергія Михайловича Бондарчука (1961–2014) – Героя України, педагога, громадського діяча, активіста Революції Гідності. Народився у с. Губин Старокостянтинівського р-ну.

- 10** **105** років з дня народження Дмитра Михайловича Брилінського (1916–1999) – краєзнавця, педагога, відмінника народної освіти України, автора «Словника подільських говірок» та декількох поетичних збірок. Народився у с. Сирватинці Городоцького р-ну. (Довідку див. «Календар ... на 2006 рік»).
- 11** **120** років з дня народження Самійла Григоровича Кончинського (1901–1975) – заслуженого артиста УРСР. Працював у Хмельницькому обласному театрі імені М. Старицького (1946–1975).
- 13** **165** років з дня народження Сергія Миколайовича Виноградського (1856–1953) – мікробіолога, доктора ботаніки, члена-кореспондента Санкт-Петербурзької АН. З 1905 р. жив у своєму маєтку у м. Городок;
- **150** років з дня народження Давида Яковича Епштейна (1871–1946) – лікаря-фтизіатра, доктора медицини, професора. Народився у м. Старокостянтинів;
 - **125** років з дня народження Авраама Ісаковича Бринди (1896–1979) – лікаря-дерматовенеролога, доктора медичних наук. Народився у смт Меджибіж Летичівського р-ну;
 - **85** років з дня народження Володимира Терентійовича Михайличенка (1936–1978) – поета-шістдесятника. Працював у Хмельницькій районній газеті «Прибузька зоря» (1969–1971). (Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»).
- 14** **90** років з дня народження Івана Михайловича Гермаківського (1931–2006) – прозаїка, журналіста, члена Національної спілки письменників України, автора романів «Віхолюю розметані», «У пазурах білої смерті», «Повернення неблудного» та ін. Народився у с. Кізя Кудринецька, нині Кам'янець-Подільського р-ну. (Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»).
- 15** **100** років з дня народження Василя Юхимовича Ковтуна (1921–1996) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Буглаї Старосинявського р-ну;

- **70** років з дня народження Віктора Матвійовича Панасюка – архітектора, автора проєктів мікрорайонів, житлових будинків, об’єктів торгівлі в м. Хмельницький та районах області, члена Національної спілки архітекторів України.
- 16** **70** років з дня народження Івана Михайловича Конета – математика, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора фізико-математичних наук, професора, проректора з наукової роботи Кам’янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка (з 2013 р.).
- 19** **85** років з дня народження Володимира Денисовича Красицького (1936–1993) – педагога-новатора, заслуженого учителя України, реформатора освіти в області. Його ім’я присвоєно Хмельницькій гімназії № 1. Народився у с. Стара Ушиця Кам’янець-Подільського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.
- 20** **85** років з дня народження Григорія Семеновича Дем’янчука (1936–2001) – письменника, журналіста, члена Національної спілки письменників України. Автор книг у жанрах художньо-документальної та краєзнавчої прози. Народився у с. Карпилівка, нині Білогірського р-ну.
- 21** **85** років з дня народження Леоніда Павловича Смольського – лікаря, кандидата медичних наук (1970), відмінника охорони здоров’я (1980), заслуженого працівника освіти України (2003). Народився у с. Нова Синявка Старосинявського р-ну.
- 22** **140** років з часу відкриття у Берездові (нині Славутського р-ну) однокласного сільського училища (1881).
- 23** **100** років з дня народження Івана Андрійовича Голотюка – хірурга-онколога, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Красностав, нині Славутського р-ну.

- 24** **85** років з дня народження Анатолія Павловича Кризь-Пугача (1936–2015) – ортопеда-травматолога, доктора медичних наук, професора, головного дитячого ортопед-травматолога МОЗ України (1980–2005). Народився у с. Прислуч Полонського р-ну;
- **85** років з дня народження Юрія Михайловича Коляно (1936–1990) – фахівця у галузі термомеханіки, доктора технічних наук, професора, лауреата Державної премії УРСР у галузі науки і техніки. Народився у с. Трительники Волочиського р-ну;
 - **65** років з дня народження Наталії Василівни Бухти – музикознавця, педагога, лауреата обласної премії імені В. Заремби, Хмельницької міської премії імені Б. Хмельницького, викладача Хмельницької дитячої музичної школи № 1, керівника хорового колективу «Подільські солов'ї».
- 26** **65** років з дня народження Володимира Станіславовича Корчинського – лікаря-кардіолога, доктора медичних наук. Народився у с. Галузинці Деражнянського р-ну.
- 27** **90 років з дня народження Радомира Івановича Сіліна (1931–1918)** – доктора технічних наук, професора, ректора Технологічного університету Поділля (1974–2001), почесного громадянина м. Хмельницький;
- **75** років з дня народження Ігоря Георгійовича Смирнова – економіко-географа, геологіста, країнознавця, доктора географічних наук, професора Київського національного університету імені Т. Шевченка. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 28** **105** років з дня народження Франца Миколайовича Рогульського (1916–1985) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Зеленче Дунаєвського р-ну.

Жовтень

175 років з часу перебування Т. Г. Шевченка на Поділлі з метою вивчення пам'яток української старовини (1846);

90 років з дня народження Івана Никоновича Савчука – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Сьомаки, нині Славутського р-ну;

90 років з часу виходу першого номера районної «Летичівської газети» (1931);

90 років з часу створення державного підприємства «Нігинський кар'єр»;

80 років з часу створення 97-ї Гвардійської Полтавської Червонопрапорної орденів Суворова і Богдана Хмельницького механізованої бригади, що дислокується у м. Славути (1941);

- 1** **110** років з дня народження Володимира Петровича Майборського (1911–1986) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Зіньки Білогірського р-ну.
- 2** **75** років з дня народження Антонія (Василя Івановича Фіалка) – священнослужителя, кандидата богослов'я, митрополита Хмельницького і Старокостянтинівського. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).*
- 4** **130** років з дня народження Освальда Федоровича Бургардта (псевд. Юрій Клен) (1891–1947) – поета, перекладача, літературознавця. Народився у с. Сербинівка Старокостянтинівського р-ну (за іншою версією – с. Сербинівці Жмеринського р-ну Вінницької обл.). *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»);*
- **85 років з дня народження Івана Сергійовича Чекмана (1936–2019)** – доктора медичних наук, професора, члена-кореспондента НАН і АМН України, академіка Нью-

Йоркської академії наук, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Чаньків Дунаєвцького р-ну.

- 5 **130** років з дня народження Миколи Михайловича Любинського (1891–1938) – філолога, громадського і політичного діяча, дипломата. Народився у с. Стріхівці, нині Ярмолинецького р-ну.
- **75** років з дня народження Едуарда Олексійовича Кашуби – лікаря-інфекціоніста, доктора медичних наук, професора, дійсного члена міжнародної Академії наук вищої школи, заслуженого діяча науки Російської Федерації, ректора Тюменської державної медичної академії (з 1998 р.). Народився у м. Красилів.
- 8 **80** років з дня смерті Володимира Юхимовича Свідзінського (1885–1941) – поета-перекладача. Навчався у Кам'янець-Подільській духовній семінарії, жив і працював у Кам'янці-Подільському (1899–1925). Тут видав першу збірку «Ліричні поезії» (1922). У 1941 році був репресований. Реабілітований посмертно.
- 9 **70** років з дня народження Олександра Даниловича Полянського (1951–2019) – співака, педагога, першого директора та художнього керівника Хмельницького муніципального академічного хору, заслуженого артиста України. Народився у с. Голозубинці Дунаєвцького р-ну.
- 10 **100** років з дня народження Павла Трохимовича Писаренка (1921–1996) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Станіславівка Віньковецького р-ну.
- 12 **100 років тому розпочала роботу педагогічна школа у м. Проскурів, нині гуманітарно-педагогічна академія (1921).**

- 14** *30 років з часу відкриття у м. Хмельницький Народного Дому «Просвіта» (1991).*
- 15** **105** років з дня народження Харитона Ониськовича Довгалюка (1916, за ін. даними 1918–2006) – письменника, журналіста, церковного діяча, члена Об’єднання українських письменників «Слово» у Рочестері (США). Народився у с. Криволюка, нині Ізяславського р-ну;
- **90** років з дня народження Володимира Давидовича Ліщука (1931–1980) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Черче Чемеровецького р-ну;
 - **60** років з дня народження Сергія Івановича Козака – архітектора, лауреата Хмельницької міської премії імені Б. Хмельницького, голови правління обласної організації Національної спілки архітекторів України (2006–2014).
- 17** **100** років з дня народження Анастасії Петрівни Сташевської (1921–2008) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Велика Медведівка Красилівського р-ну.
- 19** **155** років з дня народження Олександра Олександровича Тулуба (1866 – після 1938) – українського правника, історика. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 20** *75 років з дня народження Анатолія Григоровича Роздобудька* – краєзнавця, громадсько-політичного діяча, управлінця, члена Національної спілки краєзнавців України, заступника голови Хмельницької обласної державної адміністрації з гуманітарних питань (2000–2005 рр.).
- 22** **105** років з дня народження Максима Мартиновича Паламарчука (1916–2000) – економіста і географа, доктора економічних наук, професора, академіка НАН України, віце-президента Українського географічного товариства, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Воробіївка Полонського р-ну;

- **70** років з дня народження Олени Василівни Скорупської – художника-графіка, заслуженого художника України, лауреата Хмельницької міської премії імені Б. Хмельницького, директора Хмельницької дитячої школи образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (з 2010 р.). (*Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»*).
- 24** **160** років з дня народження Івана Петровича Калашникова (1861–1915) – архітектора, автора проекту головного корпусу Кам’янець-Подільського університету та низки проєктів на території сучасних Хмельницької та Вінницької областей;
- **110** років з дня народження Миколи Купріяновича Делегея (1911–1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Комини Ізяславського р-ну.
- 25** **130** років з дня народження Мілія Вікентійовича Єзерського (1891–1976) – письменника, члена Спілки письменників СРСР. Народився у м. Ізяслав;
- **70** років з дня народження Володимира Лаврентійовича Общанського – музичного педагога, оркестранта, заслуженого працівника культури України. Народився у с. Красносілка Старокостянтинівського р-ну.
- 28** **90 років з дня народження Олівера Олексійовича Орлова** – доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри економіки, підприємства і підприємництва (1983–2015), академіка Академії економічних наук України, професора кафедри маркетингу і товарознавства (з 2015 р.);
- **65** років з дня народження Галини Василівни Терлецької – голови правління СК «Промінь» с. Мала Клітна, депутатки Хмельницької обласної ради. Життєво пов’язана з Красилівщиною.
- 31** **115** років з дня народження Йосипа Андрійовича Кадученка (1906–1987) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Стара Ушиця Кам’янець-Подільського р-ну.

Листопад

75 років з часу масового голоду в Україні, у тому числі й на Хмельниччині (1946);

30 років з часу створення у м. Хмельницький школи-студії іконопису «Нікош» – єдиної в Україні школи візантійського канонічного письма (1991). *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.

- 1** **120** років з дня народження Миколи Крижанівського (1901–1963) – актора, режисера. Під час визвольних змагань 1917–1921 рр. воював у складі армії УНР. Емігрував до Німеччини, згодом до США, був членом правління Об'єднання митців української сцени. Народився у м. Проскурів;
- **70** років з дня народження Володимира Петровича Либи (1951–2012) – фахівця у галузі взуттєвої промисловості, доктора технічних наук (1996), професора (2002). Народився у с. Слобідка-Чернелівська Красилівського р-ну;
- **50** років з дня народження Тетяни Борисівни Комарницької – української борчині вільного стилю, бронзової призерки чемпіонату світу, дворазової чемпіонки та чотириразової срібної призерки чемпіонатів Європи, майстра спорту України міжнародного класу. Народилася у м. Хмельницький.
- 3** **60** років з дня народження Віталія Цезарійовича Міхалевського – фахівця у галузі зв'язку, кандидата фізико-математичних наук, поета, члена Національної спілки письменників України, голови Хмельницького обласного об'єднання товариства «Просвіта», лауреата Хмельницької обласної премії імені Т. Шевченка. Народився у с. Подільське Кам'янець-Подільського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.

- 4 **220** років з дня народження Северина Юзефовича Гощинського (1801–1876) – польського громадського діяча, письменника, поета, фольклориста. Дитячі роки пройшли на Славутчині та Ізяславщині.
- 5 **100** років з дня народження Михайла Степановича Капиці (1921–1995) – дипломата, історика, доктора історичних наук, професора, надзвичайного і повноважного посла СРСР, лауреата Державної премії СРСР в галузі науки і техніки. Народився у с. Юрківці, нині Чемеровецького р-ну;
- **75** років з дня народження Віктора Олексійовича Савчука – історика, кандидата історичних наук, доцента, лауреата премії імені Д. Яворницького НСК України. Народився у с. Велика Березна Полонського р-ну.
- 7 **75** років з дня народження Володимира Ілліча Кривеги – письменника, члена Національної спілки письменників України. Народився у с. Пеньківці, нині с. Личівка Волочиського р-ну;
- **65** років з дня народження Михайла Юхимовича Альперіна (1956–2018) – джазового піаніста, композитора, педагога, лауреата міжнародних джазових фестивалів. З 1990 р. проживав у Норвегії. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
 - **55** років з дня народження Віктора Романовича Адамського – громадсько-політичного діяча, науковця, освітянина, кандидата історичних наук (2016). Народився у м. Краси́лів;
 - **35** років з дня народження Олександра Васильовича Девлиша – гравця національної збірної команди з футболу серед спортсменів з наслідками дитячого церебрального паралічу, майстра спорту України міжнародного класу, чемпіона Літніх Олімпійських ігор 2008 року, срібного призера Літніх Олімпійських ігор 2012 року. Народився у с. Заставці Старосинявського р-ну. Проживає та працює в м. Хмельницький;

- **35** років з дня народження Дмитра Анатолійовича Чигринського – футболіста, заслуженого майстра спорту України, гравця збірної команди України (2006–2011), віце-чемпіона молодіжного чемпіонату Європи (2006), володаря Кубка УЄФА (2008/2009), чемпіона України (2006, 2008, 2011, 2012, 2013) у складі «Шахтаря» (Донецьк), чемпіона світу серед клубів (2009), чемпіона Іспанії (2010) у складі «Барселони» (Барселона), чемпіона Греції (2018) у складі АЕК (Афіни). Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня. Народився у м. Ізяслав.
- 8** **75** років з дня народження Михайла Васильовича Шаповала – господарника, Героя України, голови сільськогосподарського кооперативу «Летава» Чемеровецького р-ну. Народився у смт Чемерівці. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).*
- 9** **85** років з дня народження Юрія Петровича Ємця – фахівця у галузі електротехніки й електрофізики, доктора технічних наук, професора. Народився у м. Ізяслав;
- **70** років з дня народження Олександра Леонідовича Шпака – заслуженого енергетика СРСР, генерального директора ВАТ «Енергопостачальна компанія «Хмельницьк-обленерго» (1998–2018). Народився у смт Антоніни Красилівського р-ну.
- 10** **140** років з дня народження Григорія Калістратовича Степури (1881–1944) – державного, громадсько-політичного діяча, Подільського губернського комісара. Народився у с. Жванець, нині Кам'янець-Подільського р-ну;
- **100** років з дня народження Павла Олександровича Макарова (1921–1944) – Героя Радянського Союзу. Відзнаку отримав за визволення Хмельниччини;
- **80** років з дня народження Никанора Артемовича Фесуна (1941–1999) – господарника, державного діяча, народного депутата Верховної Ради України 1-го скликання. Народився у с. Решнівка Старокостянтинівського р-ну;

- **75** років з дня народження Петра Анатолійовича Ладиженського – композитора, педагога. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 11** **135** років з дня народження Осипа Майданюка (1886–1961) – українського художника, дипломата. Народився у м. Кам’янець-Подільський. Похований у м. Стокгольм;
- **90** років з дня народження Петра Карповича Баранецького (1931–1995) – фахівця у галузі сільського господарства, лауреата Державної премії СРСР. Народився у с. Писарівка Красилівського р-ну.
- 12** **75** років з дня народження Василя Федоровича Шпака – кандидата економічних наук, академіка Академії інженерних наук України, заслуженого працівника сільського господарства України. Народився у с. Дашківці Віньковецького р-ну.
- 13** **55** років з дня смерті Василя Перебийноса (1896–1961) – живописця, графіка, декоратора, одного з фундаторів Асоціації українських художників у Парижі. Народився у с. Малі Пузирки Красилівського р-ну;
- **50** років з дня народження архієпископа Дмитрія (в миру – Рудюк Вадим Миколайович) – ректора Київської духовної академії і семінарії, архієпископа Переяслав-Хмельницького, вікарія Київської єпархії, доктора церковно-історичних наук. Народився у с. Криворудка Красилівського р-ну.
- 14** **110** років з дня народження Івана Степановича Андрощука (1911–1998) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Ганнопіль, нині Славутського р-ну;
- **90** років з дня народження Василя Григоровича Корчемного (1931–2016) – садівника-дендролога, заслуженого працівника сільського господарства України, академіка Української екологічної академії наук, члена Національної спілки журналістів України. Народився у с. Киселі Старокостянтинівського р-ну.

- 15** **130** років з дня народження Ісаака Мойсейовича Печука (1891–1970) – вченого в галузі гірничої справи, доктора технічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки УРСР. Народився у смт Летичів;
- **130** років з дня народження Михайла Леонтійовича Боровського (1891–1989) – вченого в галузі бджільництва і садівництва, професора, дослідника Волині в діаспорі. Народився у с. Зубрівка, нині у складі м. Кам'янець-Подільський.
- 16** **85** років з дня народження Ігоря Євдокимовича Турчина – заслуженого тренера СРСР з гандболу, який створив жіночу команду «Спартак» (Київ) – 20-разового чемпіона СРСР, 13-разового переможця Кубку Європейських чемпіонів. За видатні досягнення в спорті Турчин і його команда занесені в Книгу рекордів Гіннеса. Навчався у Хмельницькій СШ № 6, випускник Кам'янець-Подільського педінституту.
- 18** **90** років з часу виходу першого номера Ярмолинецької районної газети «Вперед» (1931);
- **60** років з дня народження Світлани Ярославівни Фурси – правознавця, доктора юридичних наук, професора Київського університету права НАН України. Народилася у смт Чорний Острів Хмельницького р-ну.
- 21** **100** років з дня народження Ольги Григорівни Петрової (1921–1974) – Героя Соціалістичної Праці. Життєво пов'язана із м. Городок;
- **95** років з дня народження Володимира Альбіновича Марцинковського – фахівця у галузі динаміки та міцності машин, доктора технічних наук (1975), професора (1978), заслуженого діяча науки і техніки України (1997). Народився у м. Шепетівка;

- **80** років з дня народження Михайла Дмитровича Андрєєва – заслуженого лікаря України, кандидата медичних наук (1976), дійсного члена Нью-Йоркської академії наук, начальника Державного патологоанатомічного центру України. Народився у м. Хмельницький.

- 22** **220** років з дня народження Володимира Івановича Даля (1801–1872) – доктора медицини, письменника, етнографа. Як військовий лікар у січні 1831 року прибув до Кам’янець-Подільського для боротьби з епідемією холери. Враження від перебування у Кам’янці лягли в основу повісті «Подільянка». (*Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»*);

- **50** років з дня народження Лариси Леонідівни Заспи – української гандболістки, бронзової призерки Олімпійських ігор 2004 року в складі збірної команди України, заслуженого майстра спорту України. Народилася у м. Хмельницький;

- **105** років з дня народження Кліма Карповича Олейнюка (1916–1944) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Лисиче Славутського р-ну.

- 24** **160** років з дня народження Юзефа Калленбаха (Йозеф Калленбах, пол. Józef Kallenbach; 1861–1929) – історика польської літератури. Народився у м. Кам’янець-Подільський. Помер у м. Краків.

- 27** **100** років з дня народження Івана Дем’яновича Ланового (1921–1990) – акушера-гінеколога, доктора медичних наук (1970). Народився у с. Брикуля Шепетівського р-ну.

- 28** **325** років з дня народження Паоло Антоніо Доменіко Фонтана (1696–1765) – видатного архітектора італійського походження, придворного архітектора князів Сангушків, автора проєктів костьолів, монастирів, палаців Ізяслава, Костянтинова. Похований у м. Ізяслав;

- **80 років з дня народження Степана Савовича Байдюка** – фахівця у галузі фізичної культури і спорту, майстра спорту міжнародного класу з легкої атлетики, багаторазового рекордсмена України з бігу, призера Всесоюзних та міжнародних змагань. Народився у смт Білогір'я;
- **70 років з дня народження Олександра Михайловича Завальнюка** – історика, доктора історичних наук, професора, академіка Академії наук вищої школи України, академіка Міжнародної кадрової академії, заслуженого працівника освіти України, ректора Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка (2002–2012 рр.).

Грудень

- 80 років з часу створення Славутського міжрайонного підпільного комітету (1941).**
- 1 100 років з дня народження Василини Опанасівни Гладиш (1921–1975)** – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Пилипи-Олександрівські Віньковецького р-ну;
- **95 років з дня народження Івана Панасовича Пестонюка (1926–2001)** – педагога, фольклориста, краєзнавця. Народився у с. Мала Клітна Красилівського р-ну.
- 2 100 років з дня народження Дмитра Савелійовича Метельського (1921–2004)** – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Федорівка Красилівського р-ну;
- **75 років з дня народження Миколи Лукича Копили** – архітектора, члена Національної спілки архітекторів України, заслуженого архітектора України, начальника управління містобудування та архітектури Хмельницької облдержадміністрації (1992–2005);

- **70** років з дня народження Олександра Миколайовича Джужи – правознавця, доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України, проректора з наукової роботи Національної академії внутрішніх справ. Народився у м. Городок;
- **50** років з дня народження Сергія Григоровича Басистого – українського борця вільного стилю, майстра спорту СРСР, заслуженого тренера України, родоначальника (1991 р.) жіночої боротьби в області. Народився, проживає і працює у м. Хмельницький.
- 3** **75** років з часу заснування Деражнянської районної бібліотеки (1946).
- 5** **110** років з дня народження Сергія Івановича Гроша (1911–1990) – українського живописця, заслуженого діяча мистецтв УРСР. Народився у с. Бражинці Полонського р-ну;
- **85** років з дня народження Леоніда Трохимовича Пастушенка (1936–2017) – письменника, заслуженого журналіста України, члена Спілки письменників СРСР з 1970 року, лауреата літературних премій імені М. Трублаїні та імені М. Коцюбинського. Народився у с. Говори Віньковецького р-ну;
- **75** років з дня народження Йосипа Петровича Осецького – науковця, поета, доктора філософії в галузі права (2011), члена Національної спілки письменників України з 2019 р. Народився у с. Держанівка Дунаєвського р-ну.
- 7** **70** років з дня народження Миколи Петровича Мазура – доктора технічних наук, професора Хмельницького національного університету. Народився у с. Кременчуки Красилівського р-ну.
- 8** **65** років з дня народження Сергія Вікторовича Нагорного – веслувальника, байдарочника, чемпіона, срібного призера XXI Олімпійських ігор, чемпіона світу та Європи у складі екіпажу байдарок, багаторазового переможця та

призера найпрестижніших міжнародних регат. Народився у м. Хмельницький. (Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).

- 10** **90** років з дня народження Степана Івановича Максим'юка – живописця, заслуженого художника Литовської РСР (1980). Народився у с. Єлизаветпіль Теофіпольського р-ну;
- **20** років з часу створення Хмельницького обласного державного телебачення (1991). (Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»).
- 12** **225** років тому указом Павла I від 12.12.1796 року (за старим стилем) було утворено Подільську губернію з центром у м. Кам'янець-Подільський.
- 13** **160** років з дня народження Лідії Юрївни Звягіної (1861; за ін. даними 1864–1943) – оперної співачки, педагога, солістки Великого театру в Москві (1898–1909), професора Московської консерваторії (1920–1924). Народилася у м. Кам'янець-Подільський;
- **100** років з дня народження Андрія Юхимовича Дячука (1921–1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Великі Орлинці Красилівського р-ну;
 - **75** років з дня народження Миколи Максимовича Смагителя – диригент-хормейстера, композитора, аранжувальника, заслуженого працівника культури України (1988). Народився у с. Трительники Волочиського р-ну.
- 15** **135** років з дня народження Миколи Тимофійовича Герашенка (1886–1963) – фізіолога, доктора медицини. З 1924 р. жив у Кам'янці-Подільському. Засновник і головний редактор «Записок Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту». Був репресований, реабілітований у 1958 р.;

- **95** років з дня народження Володимира Петровича Вовкодава (1926–2012) – краєзнавця-історика, етнографа, фольклориста Поділля. Народився у с. Лозни Летичівського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2016 рік»)*.
- 17** **105** років з дня народження Івана Васильовича Ковалишина (1916–2003) – ортопеда-травматолога, доктора медичних наук, заслуженого лікаря України, організатора травматолого-ортопедичної служби Хмельницької області. *(Довідку див. «Календар ... на 2011 рік»)*;
- **105** років з дня народження Федора Єфремовича Пахольчука (1916–2012) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Дворик Красилівського р-ну;
- **55** років з дня народження Алли Леонідівни Загайкевич – композитора, педагога, членкині Національної спілки композиторів України, лауреата Державної премії України імені О. Довженка. Народилася у м. Хмельницький;
- **65** років з часу введення в дію першого корпусу Хмельницької міської лікарні (1956).
- 18** **60** років з дня народження Миколи Анатолійовича Довгальова – співака, заслуженого артиста України, лауреата обласної премії імені В. Заремби, соліста-вокаліста Хмельницької обласної філармонії.
- 19** **25** років з часу створення у Києві громадської організації «Земляцтво «Хмельниччина» (1996).
- 21** **125 років з дня народження Михайла Надольського (1896–1938)** – священнослужителя, жертви сталінських репресій. Народився у с. Крушанівка Ушицького повіту Подільської губернії.
- 23** **70** років з дня народження Василя Івановича Кондратюка – живописця, графіка, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України. Народився у с. Славута Віньковецького р-ну.

- 24** **115** років з дня народження Клавдія Сафоновича Веліканова (1906–1981) – хірурга, педагога, заслуженого лікаря УРСР. З 1945 р. жив і працював у м. Кам'янець-Подільський, тут провів першу в області операцію на серці;
- **85** років з дня народження Олександра Миколайовича Гоца – доктора технічних наук, члена-кореспондента Російської академії природознавства. Народився у смт Антоніни Красилівського р-ну.
- 28** **155** років з дня народження Данила Кириловича Заболотного (1866–1929) – лікаря-епідеміолога, доктора медицини. Вивчав та науково обґрунтовував причини виникнення епідемії холери на Поділлі (у м. Кам'янець-Подільський);
- **145** років з часу відкриття у Кам'янці-Подільському першого на Поділлі навчального медичного закладу – повивальної школи, нині Кам'янець-Подільське медичне училище (1876).
- 29** **75** років з дня народження Галини Кирилівни Медведчук (1946–2017)– краєзнавця, етнографа, лауреата обласних премій імені Т. Шевченка та імені К. Широцького, провідного наукового співробітника Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» (1980–2013).
- 30** **130** років з дня народження Ізраїля Самуїловича Коренбліта (1891–1971) – інженера, архітектора, скульптора, автора першого фонтану у м. Проскурів. Народився у с. Зіньків Віньковецького р-ну.

Імена, події, факти

*Нехай пам'ятають усі подоляни
Героїв своїх імена,
Нехай віддаються і честь, і пошана
Синам українським сповна.*

Л. Кур'ян

Роль Проскурівсько-Летичівського вікарства (1921 – 1932 рр.) у збереженні канонічного православ'я на Хмельниччині в перші роки радянського режиму

До 100-річчя з часу утворення

В історії Православної Церкви на Поділлі періоду 20–30-х рр. ХХ ст. є багато білих плям, що були штучно запроваджені тоталітарним більшовицьким режимом.

Ще на початку ХХ ст. православних мешканців в Подільській губернії було вже близько двох з половиною мільйонів. Подільська єпархія представляла собою досить потужний за своєю організаційною структурою церковно-адміністративний округ Греко-Російської Православної Церкви, який на 1917 р. складався з двох вікарств: Балтського і Вінницького. В свою чергу, вікарства керувалися вікарними єпископами, які підпорядковувалися архієпископу Кам'янець-Подільському і Брацлавському. При монастирях було утворено школи та притулки, що було досить важливо для подальшого затвердження позицій Православ'я в Подільському краю. Слід зазначити, що чисельність церковно-парафіяльних шкіл в Київській (1664 школи), Подільській (1263) та Волинській єпархіях, в останній шкіл було 1055, помітно випереджували кількість всіх інших начальних шкіл 67 єпархій Греко-Російської Православної Церкви. Ця тенденція лідерства трьох єпархій в питанні народної освіти утримувалася до кінця існування Російської імперії.

Отже, Перша світова війна, що почалася в серпні 1914 р., внесла свої корективи в громадянське та церковне життя Південно-Західних губерній імперії. На фронтах обставини були настільки трагічними, що вже до кінця 1917 р. на одному зі своїх останніх засідань I сесії Всеросійський Помісний Собор прийняв рішення «Про перенесення кафедри Кам'янець-Подільського єпископа з губернського центру Кам'янець-Подільського в м. Вінницю».

В той час у церковному житті України відбувалися докорінні зміни. Центральна Рада розглядала Церкву як

складову частину старого режиму. Тому, не бажаючи повного її знищення – до чого, наприклад, намагалася більшовицька влада в Росії, – вона фактично цікавилася лише політичною орієнтацією церковних діячів, відділенням церковних структур від РПЦ і наданням всім напрямкам церковного життя національного забарвлення.

Так, із проголошенням Українською Радою в 1917 р. спочатку автономії, а потім і незалежності в Україні утворилося дві церковні течії: за автономію в складі РПЦ та за повну автокефалію. Незабаром, вже навесні т. р., під тиском Ради сформувався Український Церковний Комітет, який боровся за відокремлення Української Церкви від РПЦ. В листопаді 1917 р. цей орган було перетворено в Церковну Раду, яка з благословення Патріарха Тихона скликала 20 січня 1918 р. Всеукраїнський Церковний Собор. Для ведення планомірної і більш продуктивної роботи члени Собору розділилися на 7 окремих комісій (секцій), найголовніші із них: урядова, просвіти, українізації Церкви, єпархіально-урядова.

Безумовно, Митрополит Київський Антоній (Храповицький) проявив себе як один з самих видатних ієрархів свого часу. Він був послідовним прихильником церковної єдності, за що зазнавав різкої критики прихильників української церковної автокефалії.

І все ж таки, попри шалений тиск Церковної Ради, що виступала за автокефалію, Київський Собор, II сесія якого відкрилася в Києво-Печерській Лаврі 20 червня 1918 р. під головуванням Митрополита Антонія, 250 голосами проти 80 проголосував за автономію Української Церкви. Собор закінчився перемогою прихильників церковної єдності. Через місяць, 22 липня 1918 р., Собор прийняв один із своїх найважливіших, доленосних документів – «Положення про тимчасове вище управління Православної Церкви в Україні на засадах автономії в канонічному зв'язку з Патріархом Всеросійським». В доповіді, яку було представлено Патріарху Тихону 3 серпня 1918 р. під час III сесії Всеросійського Помісного Собору, голова Всеукраїнського Церковного Собору єпископ Пімен підкреслював, що Православну Церкву в Україні

організовано на засадах автономії і вона знаходиться в канонічному зв'язку з Патріархом Всеросійським. Всеросійський Патріарх затверджує митрополита Київського, має право вищого суду над українськими єпископами, благословляє скликання українських соборів і т. д. Його ім'я возноситься у всіх храмах в Україні.

Восени 1918 року було скликано Подільський єпархіальний Собор. З причини важкої хвороби й з пов'язаним із нею виходом на покой єпископа Подільського і Брацлавського Митрофана (Афонського) 1 вересня 1918 р. єпархіальний Собор на виборних засадах 181 голосом проти 39, обрав вікарного єпископа Балтського Пімена (Пегова) керуючим Подільською єпархією. Секретар Подільської Духовної консисторії Іван Моралевич оповістив про це обрання міністра сповідань: «Маючи на увазі, що єпископ Пімен хоча й не українець, але лояльний до України, а також і те, що вибори його як Голови Українського Собору ставилися випробуванням для Подолії, то його не могли не обрати єпископом Подільським... На допомогу йому за необхідне призначити вікарних єпископів з українців, щоб в подальшому житті не могло статися якої-небудь пригоди». В свою чергу, міністр сповідань В. Зеньковський привітав єпископа Пімена, побажавши йому «довгої і плідної праці на користь УПЦ». Преосвященний Пімен відповів, що для блага Подільської Церкви готовий віддати всі свої сили.

Серед учасників Київського собору в той час перебував і делегат від Подільської єпархії ієромонах Валеріан. Будучи кандидатом богослов'я, ієромонах Валеріан ще у березні 1917 р. в якості професорського стипендіата МДА часто служив богослужіння в Покровській церкві академії разом з її ректором єпископом Феодором і його майбутнім наступником архімандритом Іларіоном (Троїцьким). Прибувши 15 серпня 1917 р. в Подільську губернію, ієромонах Валеріан проходив священницьке служіння в містах Подільської єпархії – Рашкові та Кам'янці-Подільському. З травня 1918 р. згідно свого прохання, поданого на ім'я вікарного єп. Балтського Пімена, ієромонах Валеріан був прийнятий до братії Св.-Троїцького монастиря Кам'янця-Подільського. Але вже 23(5) листопада 1918 року до

Канцелярії Київського Митрополита Антонія зареєстрований під № 3244 надійшов рапорт № 3008 єп. Подільського Пімена з проханням затвердити кандидата богослов'я ієром. Валеріана (Рудича) на посаді викладача літургії і практичного керівництва для пастирів у Подільській духовній семінарії. У відповідь на цей рапорт надійшла резолюція Київського Митрополита Антонія: «Затверджується на підставі 16-ої постанови літньої сесії Всеукраїнського Собору».

Так о. Валеріан одночасно став викладачем гомілетики, канонічного права і літургії Подільської семінарії, а через місяць, 25(8) грудня 1918 р., зареєстрований під № 3490, в Канцелярії Київського Митрополита Антонія надійшов рапорт єпископа Пімена з проханням благословити возведення намісника Троїцького Кам'янецького монастиря ієромонаха Валеріана в сан архімандрита. У Різдвяний піст 1918 року ієромонаха Валеріана було підвищено до сану архімандрита та призначено настоятелем Свято-Троїцького монастиря.

У період правління Директорії архім. Валеріан проявив себе як стійкий сповідник Православ'я, здобувши любов до себе подільського духовенства й пастви. Не вбачаючи на свою молодість, отець Валеріан відразу проявив себе талановитим проповідником і вірним пастирем Церкви Христової. Згодом його було рукопокладено у вікарного єпископа з місцеперебуванням у цьому ж монастирі. До самого закриття в 1920 р. Св.-Троїцький монастир володів типографією, активно вів широку видавничу, просвітницьку та місіонерську діяльність на Поділлі.

Коли Подільська духовна семінарія переживала наступні реформи Директорії, що поступово перетворювали духовно-учбові заклади в тип братських шкіл, архімандрит Валеріан гнівно виступав на педагогічних зібраннях Правління, говорячи про неприпустимість зниження рівня викладання богословських дисциплін, передбачаючи в цьому загрозу повного знищення духовної школи як такої.

Цю ж думку відстоював і Митрополит Київський Антоній з приводу проекту реформ духовних шкіл Міністерства сповідань УНР. В середовищі педагогічного колективу

Подільської семінарії о. Валеріан твердо відстоював позиції єпископа Пімена відносно Правління семінарії.

Через активну позицію архімандрита Валеріана щодо підтримки ним на боці Митр. Київського Антонія (Храповицького) і єпископів-автономістів протистояння секуляризації духовної школи урядом УНР, його було тимчасово усунуто від участі в освітньому процесі семінарії. Деякий час архім. Валеріан перебував у суворій опалі міністра сповідань УНР І. Огієнко. Все ж таки, вбачаючи нестачу богословських кадрів для викладання догматики і досить високий рівень богословського фаху о. Валеріана, з часом І. Огієнко допустив його до читання лекцій в Подільській семінарії, але з умовою, що викладання предмету буде вестися лише українською мовою.

Окрім глибоких богословських знань, архімандрит Валеріан володів неабиякими адміністративно-господарчими здібностями, які він спромігся проявити при веденні економічних справ. Слід зазначити, що, не дивлячись на всі свої гідності в адміністративному управлінні, його відрізняли особлива молитовність та суворий пастирський аскетизм. Незвичайні духовні якості архім. Валеріана, що поєднувалися в ньому з пастирськими обдаруваннями до адміністративного управління, послужили приводом для його архієрейської хіротонії 25.05(07.06).1921 р. На жаль, час не залишив подробиць обставин цієї події. У найважчий для Православної Церкви час вікарний єпископ Проскурівський і Летичівський Валеріан став собратом і сподвижником подільських архієреїв.

Необхідність заснування нової вікарної кафедри було продиктовано не тільки вищезазначеними постановами Всеросійського Помісного Собору та ВЦУ, але й новим територіальним поділом Подільської губернії, що запровадили місцеві органи Радянської влади. Результатами нового територіально-адміністративного поділу передбачалося збільшення стратегічної ролі північних і центральних міст Подільської губернії в її економічній діяльності завдяки чорноземам, що дозволяли більш продуктивно вирощувати сільськогосподарську продукцію, ніж на Кам'яччині. До того

ж наявність в Проскурові та інших містечках великих цукрових заводів і транспортних магістралей полегшували доставку зібраних зернових. Ці фактори обумовлювали не тільки розвиток і зріст населення повітового Проскурова, але й вперше в історії Поділля робили можливим в перспективі перевід адміністративного центру в географічний центр краю.

Після відпадиння в 1922 р. в обновленський розкол архієп. Пімена (Пегова) Владика Валеріан став справжнім сподвижником і помічником єпископа Амвросія (Полянського).

За всю історію Подільської єпархії новим вікарним єпископом став перший архієрей – місцевий мешканець, добре знайомий із особливостями менталітету подолян, який знав їх мову, розумів їх духовні очікування, носій традицій церковної і світської культури, що склалася впродовж століть в православного та католицького населення Подільській губернії. Остання обставина була особливо важливою, маючи на увазі сильний вплив католицизму, що наклав свій багатівіковий відбиток на духовний світогляд, традиції і мову корінних православних подолян. Особливо були полонізовані жителі міст – міщани. Так, ще в середині XIX ст. православні жителі Проскурова складали лише третю частину по відношенню до міщан-католиків.

Після запровадження нового Проскурівсько-Летичівського вікарства місцеперебування єп. Валеріана знаходилося не тільки в Кам'янці-Подільському, де більшовики відібрали будови Свято-Троїцького монастиря й залишили лише колишній монастирський Св.-Троїцький храм, що діяв як міська церква. Попри конфіскацію богоборчою владою монастирських приміщень, угідь та майна, Владика Валеріан все ж деякий час залишався настоятелем Св.-Троїцького храму. Окрім того, вікарний єпископ Валеріан у центрі м. Проскурова побудував перше за всю його історію єпархіальне управління з архієрейським будинком. Кафедра вікарного єпископа Валеріана знаходилася в той час в Св.-Різдва Богородицькому кафедральному соборі м. Проскурова.

Одночасно його архіпастирське піклування простиралося на Св.-Преображенський дівочий монастир, поблизу від

м. Летичева. В 1921–1923 рр. він із батьківською любов'ю піклувався потребами монастиря, в цей важкий для Церкви час приймав і постригав у чернецтво нових сестер. У свою чергу, сестри Св.-Преображенського Головчинецького монастиря всіма силами допомагали продовольством Комісії допомоги голодуючим, приймаючи діяльну участь в спасінні людей.

Між тим, в 1923 р. архієпископ Кам'янець-Подільський Пімен (Пегов), використовуючи неблагоприємну ситуацію, що склалася для прихильників Патріарха Тихона, тоді ж визнав Всеукраїнське вище церковне управління «Живої церкви», об'явивши нову, обновленську церкву в Україні, та запропонував Вінницькому єпископу Амвросію вступити до її лав. Святитель відмовився й разом із єп. Валеріаном відкрито викрив хибне віровчення «Живої церкви», заявивши, що Пімена підкупив київський відділ ГПУ. Там вони разом у скрутні години у долі нашої Церкви підтримували Патріарха Тихона у боротьбі проти посягань більшовиків та «обновленців» на чистоту Православ'я, відстоюючи канонічні начала устрою і цілісності, єдності віровчення Православної Церкви, як містичного Тіла Христового у просторі та часі. Але й перебуваючи в засланні, святителі підтримували зв'язки зі своєю подільською паствою. Після висилки єпископа Валеріана, на Проскурівську вікарну кафедру було призначено єпископа Дмитрія (Галицького), який керував нею з 1927 по 1932 рр.

Таким чином, в післяреволюційний період на Проскурівщині як в духовному, так і в світському житті окреслювалися ознаки майбутнього обласного і вперше в церковній історії краю – окремого єпархіального центру. Проскурівське вікарство проіснувало з 7 червня 1921 по 24 серпня 1932 рр. Багато прибічників Патріарха Тихона – подільських архієреїв, священників і мирян, надихаючись жертвним служінням і мученицькою смертю свого першосвятителя Валеріана, також розділили чашу мучеництва зі своїм архіпастирем під час Великого перелому, голодоморів і репресій 30-х рр. Так, на момент ліквідації Проскурівсько-Летичівського вікарства, у 1934 р. в Проскурівському районі налічувалося тихонівської орієнтації 8 діючих церков і

15 закритих, в той же час обновленських (синодальних) – 12 діючих церков і 17 закритих.

Отже, лампада канонічного Православ'я горіла на Проскурівщині до початку війни і відновлення автономії УПЦ на Почаївському Соборі в серпні–вересні 1941 р., що надало нових сил життю Церкви на окупованих територіях.

прот. С. Причишин-Кліновський

Література

1. **ОУСБУ г. Хмельницького.** Арх. крим. спр. П-6361. Дело о прибытии в еп. Валериана и др. лиц без пропуска в с. Гавриловцы, расположенное в погранполосе; Заявление Прихожан Св.-Троицкого прихода г. Каменца. Каменецкий Особпогранпункт. – 26.02.1922 – 3.03.1922.

2. **ДАХмО.** Ф-64. Подольская Духовная Семинария. Оп. 1. – спр. 107.

3. **ДАХмО.** Ф-64. Подольская Духовная Семинария. Оп. 1. – спр. 108.

4. **ДАХмО.** Ф-64. Подольская Духовная Семинария. Оп. 1. – спр. 158.

5. **ДАХмО.** Ф-315. Подольская Духовная Консисто́рия. Оп. 1. – спр. 9545.

19 січня

Уродженець Красилівщини Афанасій Лотоцький (архімандрит Амвросій) – православний церковний історик, богослов, педагог, дослідник духовної старовини

До 225-річчя з дня народження

Одним з дослідників духовної спадщини і видатних релігійних діячів є уродженець села Мончинці Старокостянтинівського повіту Волинської губернії (нині Красилівського району Хмельницької області) Афанасій Лукич Лотоцький (в чернецтві архімандрит Амвросій (1796 – 1878),

син священника, який з дитинства пізнав нелегку селянську працю, полюбив початкове навчання, читання релігійної і художньої літератури, що знадобилося під час навчання у Волинській духовній семінарії. Його семінарським вчителем був ієромонах Ієрофей (Яків Петрович Лобачевський, згодом – єпископ Островський) – енциклопедист і поліглот, який, будучи інспектором семінарії, позитивно характеризував свого учня, як «здібностей хороших, достатньо зразковий, успіхів надзвичайних, поведінки хорошої». Після закінчення Волинської духовної семінарії Афанасій Лотоцький успішно навчався у Київській духовній академії (1819 – 1823), де здобув ступінь богослов'я і словесних наук.

Молодий магістр і майбутній священнослужитель 17 жовтня 1823 року отримав направлення на посаду професора богослов'я та німецької і польської мов у Волинську духовну семінарію, що тоді розташовувалась у м. Острог. Одночасно з листопада 1823 року свою педагогічну діяльність поєднував з обов'язками семінарського бібліотекаря, зберігаючи книги з бібліотек Острозької академії та єзуїтського колегіуму, датовані XVI – XVIII століттями. До речі, Лотоцький зумів урятувати бібліотеку під час пожежі в семінарії і вимушеного переїзду з Острога до Аннополя. Викладацьку роботу він поєднував із священницьким служінням (сан отримав в 1823 році) в Острозькому Свято-Успенському кафедральному соборі – в чині ієрея – з 27 листопада 1823, в чині соборного протоієрея – з 8 листопада 1825 року. В липні 1826 року Афанасій Лотоцький був призначений інспектором Волинської духовної семінарії. В червні 1828 року, звільнившись за власним бажанням, переїхав до містечка Клевань Рівненського повіту Волинської губернії, де викладав Закон Божий і російську мову у повітовому училищі і виконував низку адміністративних доручень на єпархіальній службі: був цензором проповідей духовенства і благочинним Рівненського повіту, а з 1829 року – місцевим благочинним.

В березні 1833 року Лотоцький став служити у місті Луцьку Волинської губернії, де обіймав посади настоятеля Свято-Покровської церкви, цензора проповідей і законовчителя

міської гімназії. У 1834 році він разом з гімназією переїжджає у Клевань, де в Клеванському парафіяльному училищі викладає Закон Божий, а в гімназії продовжував викладати російську мову і словесність. У цьому ж році вищеназвану гімназію перевели до міста Рівного, де Лотоцький служив настоятелем соборної церкви в ім'я Воскресіння Христового та представляв духовенство у повітовому суді та Волинському губернському комітеті, що опікувався в'язницями, а також очолив Рівненське духовне управління.

Водночас Афанасію Лотоцькому випала доля 16 років (1844 – 1860) перебувати на церковній службі і педагогічній роботі у місті Варшаві. Він був настоятелем храму Володимирської ікони Божої Матері та ключарем кафедрального Свято-Троїцького собору, членом Варшавської духовної консисторії, законовчителем православних приватних дівочих пансіонатів у Варшаві, благочинним столиці Царства Польського. За дорученням Святійшого Собору в 1853 році упорядкував перший історико-статистичний опис Варшавської православної єпархії. Важка втрата – смерть дружини у 1860 році, стала причиною звільнення Лотоцького з усіх посад і повернення на рідну Волинь. В серпні 1860 року він прийняв чернечий постриг під іменем Амвросій, на третій день після цього стає архимандритом і призначається намісником Почаївської Лаври (1860 – 1865). Із 17 травня 1865 року Амвросій став настоятелем Мілецького монастиря у Ковельському повіті, а з 1875 року – Володимир-Волинського монастиря, який очолював до останніх днів життя і на 81-му році домер і був похований в цьому ж монастирі.

Амвросій залишив чималу творчу спадщину в історії православ'я на західноукраїнських землях та в Польщі, у царині богослов'я (насамперед в галузі літургіки), історико-краєзнавчих досліджень, церковно-літературних пам'яток, перекладів тощо. Лотоцький, як один з перших дослідників, який добре знав кілька європейських мов, почав шукати, опрацьовувати, перекладати з латинської та польської мов і публікувати письмові пам'ятки місцевої церковної історії, чим привернув увагу до рукописних книг і мистецьких пам'яток

монастирів і храмів Волині. Також з метою проведення історико-краєзнавчих розвідок А. Лотоцький опрацював почаївські монастирські архіви XVI – XVIII ст., і як результат – була видана одна з основних його праць «Оповіді про Почаївську Успенську Лавру», в якій автор не лише провів ґрунтовне дослідження історії Почаївської Лаври, але й описав життя і діяльність архімандрита Іова Почаївського (Залізо) та аргументовано довів важливе значення православ'я у розвитку просвітницько-моральних традицій краю. Вагоме значення праці архімандрита Амвросія підтверджується ще й тим, що наступні історики Почаївської Лаври черпали матеріали для своїх досліджень з цієї праці [3, с. 49].

Необхідно також зазначити, що Афанасій Лотоцький – автор значної кількості друкованих праць (богословські статті, проповіді, історико-краєзнавчі розвідки, публікації літературних пам'яток, переклади тощо). Він також відомий не лише як церковний історик та краєзнавець, але і як біограф, зокрема на увагу заслуговує робота, в якій автор представив спогади про свого семінарського вчителя, а згодом єпископа Острозького Ієрофея (Лобачевського) – одного з найвизначніших представників волинської інтелігенції. До речі, публікувався Амвросій в Санкт-Петербурзі, Варшаві, Почаєві, Києві, Житомирі, у Волинських і Литовських єпархіальних відомостях тощо [4, с. 33-336].

Просвітницько-громадська діяльність Афанасія Лотоцького (архімандрита Амвросія) у розвитку культурно-освітніх традицій Волинського краю є досить вагомою і відчутною. Його особистий внесок у реалізацію просвітництва, педагогічній діяльності, формуванні принципів морально-релігійного виховання, підтримки національних традицій були відзначені подвижниками братського руху, а педагогічні ідеї та історико-краєзнавчі праці знайшли своїх послідовників та наступників.

Ю. Блажевич

Література

1. **Блажевич Ю. І.** Уродженці Старокостянтинівського повіту Волинської губернії – випускники Київської духовної академії // Хмельницькі краєзнавчі студії : історико-краєзн. зб. / ред. : Л. В. Баженов, Ю. І. Блажевич, С. С. Єсюнін та ін. – Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2019. – Вип. 19. – С. 45-57.
2. **Київська духовна академія в іменах: 1819 – 1924 :** енциклопедія : в 2-х т. / упоряд. і наук. ред. М. П. Ткачук, відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 2. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2016. – 1004 с. : іл.
3. **Манько М. П.** Волинезнавча спадщина Афанасія Лотоцького (Архімандрита Амвросія) // Музейна справа на Житомирщині: історія, досвід, проблеми. – Т. 33. – Житомир, 2014. – С. 333-336.
4. **Омельчук В. В.** Історія освіти Волині в особах [електрон. копія] : навч. посіб. / В. В. Омельчук ; М-во освіти і науки України, Дубен. коледж Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Електрон. текст. дані (1 файл : 215 Мб). – Рівне : Волин. береги, 2014.
5. **Манько М.** Афанасій Лотоцький (архімандрит Амвросій) і його волинезнавча спадщина / М. Манько // Минуле і сучасне Волині й Полісся: край на межі тисячоліть : матеріали Х наук. історико-краєзн. конф. / Маневець. краєзн. музей, Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, Волин. обл. т-во краєзнавців ; упоряд. Г. В. Бондаренко. – Луцьк, 2002. – С. 245-246.

21 січня

Мариніст з Дунаєвеччини

*До 100-річчя з дня народження
Олександра Федоровича Музики*

Дунаєвеччина, як і будь-який мікрорегіон Хмельниччини, дала Україні багато творчих особистостей, у тому числі й когорту художників, і, навіть, народного художника України Олександра Федоровича Музику. Десь року 1999-го, перебуваючи в Києві у справах, пов'язаних з Українським

фондом культури, до правління якого обирався кілька разів, отримав пропозицію від Віктора Женченка, штатного працівника УФК, письменника, заслуженого діяча мистецтв України, побувати в майстерні художника О. Ф. Музики. У будинку № 8 по вул. Перспективній, де розміщені майстерні відомих українських художників, нас зустрів сімдесятирічний невисокий, міцно збитий чоловік, привітний, інтелігентний. Кімната – десь на 30 квадратних метрів. У вікно заглядало сонце, надаючи розставленим під стінами закінченим і незакінченим картинам яскравого вигляду. Познайомились. Олександр Федорович охоче повідав про юність, фронтові роки. Витягував то одну, то другу картини, розповідав, як виник задум, що на них чи хто зображений.

Зразу ж зрозумів, що він, у першу чергу, мариніст. «Тут стояли на смерть» – картина з'явилася 1968 року після поїздки по місцях боїв, де в суворі 40-і обороняв Одесу, Севастополь, а згодом і визволяв їх та інші причорноморські міста. Не раз був у вогняному пеклі, отримав контузію. Груді моряка-фронтовика усяні бойовими нагородами. На картині крутосхилий пагорб, на ньому – обеліск. Пагорб – у маках, що символізує пролиту кров. Мати з донечкою прийшли до пам'ятника поклонитись полеглим. «Ми повернулись у Севастополь» – про визволителів, що зупинились на набережній, скинувши ворога з останньої п'яді севастопольської землі. А «Причал часів минулої війни» – вихоплений поглядом художника куточок приміської природи, де про війну нагадують поржавілі корпуси залишених на міліні суден.

Цій тематиці був вірним до кінця життя земного і творчого. На щастя, він не покидав пензля до останнього дня. У Спілці художників України очолював осередок митців – ветеранів війни, а ще – шефську комісію, водив групи художників на зустрічі з курсантами, моряками, об'їздив майже усі флоти, легко знаходив мову як з офіцерами, так і з рядовими моряками. Бо знав справу не з книг. У результаті з'явилися – одна за одною – картини з життя повоєнного флоту «У далекому фіорді», «Кораблі повертаються до бухти», «Авіаносний крейсер «Київ», «Гроза на морі».

Представив Олександр Федорович і свій пейзажний доробок – світлі, опоетизовані фрагменти природи. Картина «Сади цвітуть» – то прекрасний образок весняного буяння. Літом дихає його «Сонячний день», у пейзажній замальовці «Ранок» вже золотиться осінь. Цікаві зимові краєвиди проглядають з картин «Перший сніг», «Дорога».

Віддав художник данину історичній тематиці. У картинах «Козацький пікет, тривога» (1991), «Проводжала мати сина», «Дума про козака Голоту», «Козаки в корчмі» звернувся до козацької звияги, яка свого часу надихнула й Іллю Рєпіна на панорамне полотно «Козаки пишуть листа турецькому султану». «Правду не закувати» (1964) – це з шевченкіани О. Ф. Музики. Пережитий школярем Сашком Музикою голодомор 1932 – 1933 рр. знайшов відбиток у картині «Незабутній 1933-ій» (1994).

О. Ф. Музика – вправний портретист. Про це свідчать картини: «Іван Франко на березі Чорного моря» (1956), «Чайка: Леся Українка на березі Чорного моря» (1972). З його полотен постають образи фронтників: Героя Радянського Союзу, пілота, напарника О. Покришкіна полковника Г. Г. Голуб'єва, письменника П. І. Автомонова. Галерею жіночих образів відкривають портрети матері, дружини.

Власне, у Народного художника України Олександра Федоровича Музики – понад 400 полотен.

Вже тоді, у ході розмови, чимало дізнався про життєвий шлях художника. Запропонував взяти участь в одній з науково-краєзнавчих конференцій, що проходили в Дунаївцях, опублікуватись у наступному випуску наукового збірника «Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій». А через кілька тижнів отримав листа з пропозиціями: про нього напише киянин В. А. Щербак, а із земляками, тобто дунаївчанами та миньківчанами, планував поспілкуватись влітку 2001 року, влаштувавши свою персональну виставку. Попросив список цікавих осіб, образ яких надумав втілити на полотні. І такий список, погоджений з головою райдержадміністрації, я надіслав йому. До нього, звичайно, потрапили Герасим та Мелетій Смотрицькі,

Владислав Заремба, Віталій Стеньгач та Марія Мазур – Герої Соціалістичної Праці та ін.

Почав шукати інформацію про О. Ф. Музику. Із біографічного довідника «Мистецтво України» дізнався, що народився наш талановитий земляк 21 січня 1921 року в селянській родині у знаменитих Миньківцях, які славнозвісний Ігнацій Сцібор Мархоцький свого часу перетворив у «Миньковецьку державу» з прикордонними стовпами, своїми законами тощо. Тут закінчив школу і за рік до початку війни був призваний на флот. Війна застала на Чорному морі. Важкі оборонні бої, не легші – за визволення Криму.

Демобілізувався 1947 року, став студентом живописного факультету Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (нині – академія мистецтв). Випускника з червоним дипломом прийняли на посаду заступника директора Львівського училища прикладного мистецтва. А через чотири роки обійняв посаду директора Кримського художнього училища в Сімферополі. 1961 року переведений на таку ж посаду до Республіканської художньої середньої школи імені Т. Г. Шевченка в м. Київ, де пропрацював більше 20 років. Завдяки його енергії і наполегливості у 1968 – 1969 навчальному році школа отримала приміщення на вулиці Кузьминській, 4 у живописній зоні Сирецького парку.

За кілька місяців після ювілею, затиснутий складними обставинами, Олександр Федорович покинув світ земний.

Не був зреалізований план організації виставки на батьківщині, не побачили ми портретів славетних дунаївчан, які мріяв написати він. Залишилося кілька листів, низка листівок з його картинами.

В. Прокопчук

Література

Музика Олександр Федорович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://1-art.kiev.ua/muzika-oleksandr-fedorovich-uk>. – Назва з екрана.

30 січня

**Сергій Григорович Костоґриз –
доктор технічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України**

До 80-річчя з дня народження

Народився 30 січня 1941 р. в с. Вовчок Бершадського району Вінницької області. Із золотою медаллю закінчив Ольгопільську середню школу і вступив до Львівського лісотехнічного інституту, який закінчив з відзнакою у 1963 р. Свою трудову діяльність розпочав у 1963 р. майстром Гузерільського ліспромгоспу Краснодарського краю. Протягом 1965 – 1966 рр. служив у Радянській армії.

У 1966 – 1969 рр. навчався в аспірантурі Львівського лісотехнічного інституту і після її закінчення був направлений до Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування на кафедру опору матеріалів і деталей машин. У кінці 1969 р. захистив кандидатську дисертацію.

Працюючи в університеті, обіймав посади асистента, старшого викладача, доцента. З 1975 р. – декан механічного факультету, з 1982 р. – проректор з навчальної роботи. Протягом багатьох років він керував госпдогвірними науководослідними роботами із проблем динаміки технологічного обладнання машинобудування, розробив та впровадив у виробництво оригінальні конструкції стендів для динамічних випробувань пружних муфт і номінально нерухомих з'єднань деталей машин. У 1995 р. захистив докторську дисертацію.

У 2002 – 2013 рр. обіймав посаду першого проректора Хмельницького національного університету, з 2013 р. – професор кафедри машинознавства.

Впродовж багатьох років Сергій Григорович є членом Науково-методичної комісії Міністерства освіти і науки України зі специфічних категорій. С. Г. Костоґриз – висококваліфікований фахівець, талановитий педагог, умілий та ініціативний організатор і керівник. Він сприяє зміцненню матеріально-технічної бази університету, організації навчально-методичної,

науково-дослідної та виховної роботи, що дозволило Хмельницькому технологічному інституту побутового обслуговування за порівняно короткий проміжок часу стати вищим навчальним закладом України широкого профілю – національним університетом.

Сергій Григорович – один із провідних учених України з теорії тертя в номінально-нерухомих фрикційних з'єднаннях, автор понад 250 наукових і науково-методичних праць, зокрема 4 монографій (у співавторстві), 35 авторських свідоцтв і патентів на винаходи, багато з яких впроваджені у виробництво. За безпосередньої участі Сергія Костогриза розроблено комплекси дидактичних матеріалів і методичного забезпечення із дисциплін «Теорія механізмів і машин», «Деталі машин», «Основи теорії коливань та віброзахисту», створено оригінальні навчальні лабораторії та навчальні кабінети для цих курсів. Під його науковим керівництвом захищена одна докторська і п'ять кандидатських дисертацій.

Багатолітня робота С. Г. Костогриза відзначена орденом «Знак Пошани», нагрудними знаками «Винахідник СРСР» та «Творець», йому присвоєне почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України».

М. Скиба

Література

1. **Карачун В.** Костогриз Сергій Григорович // Енциклопедія освіти Хмельниччини / Хмельниц. облрада, Хмельниц. облдержадмін., Департамент освіти і науки облдержадмін., Хмельниц. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; редкол. : Берека В. Є. (голова) [та ін.]. – Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2017. – С. 295.

2. **Костогриз Сергій Григорович.** (До 70-річчя від дня народження) [Електронний ресурс] : біобібліогр. покажч. / уклад. : В. І. Бегняк, О. М. Бичко. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – 120 с. – Режим доступу : http://lib.khnu.km.ua/inf_res/bibliogr/sienes/kostogruz.htm. – Назва з екрана.

3. **Костогриз Сергій Григорович** // Кафедра машинознавства за 40 років розбудови : довідник / уклад. Я. Т. Кіницький. – Хмельницький, 2009. – С. 13-14.

лютий

Дорога, яка обрала нас...

*До 90-річчя з часу заснування у Новочеркаську
Крайового державного українського драматичного
театру імені Г. І. Петровського, нині Хмельницький
обласний академічний музично-драматичний театр
імені М. Старицького*

Почав своє існування Хмельницький театр ще у 1931-му році. Та зовсім не в Хмельницькому, навіть не в Україні. Більше того, до самого міста, де він зараз знаходиться, доля приведе його ще не скоро. Та не будемо забігати наперед. В 1931-му році на Північному Кавказі у місті Новочеркаську було засновано пересувний театр для української діаспори, який називався Північнокавказький крайовий український драматичний театр. Фундаторами цього колективу стала група ентузіастів на чолі з С. Чернявським, який був організатором та директором новоствореної трупи, та головним режисером Г. Самарським. Завідуючим музичною частиною був А. Волковинський, диригентом Л. Нікітін, хореографами В. Шеметова та М. Скоробогатов, артисти Є. та Н. Чернявські, І. та Л. Стрельнікови, М. Образенко, М. Рутковський, Г. Нікітіна, художник М. Титов, артисти балету В. Титов, Н. Талін, М. Аванесов. І хоча на той час цей колектив називався лише як драматичний театр, проте у його складі вже тоді був оркестр з 18 чоловік, хор та балетна трупа.

15 травня 1931 року виставою «Гута» Г. Кобеця розпочав він свій перший театральний сезон. Та оскільки заснований театр був для українців, що проживали за межами України, то і репертуар був лише україномовний, в якому переважали класичні українські п'єси. Усі його постановки були спеціально адаптовані для виїзду. Часом гастролювали навіть просто на заводах для робітників. Окрім того, до усіх свят готувались концертні номери, такі як інсценівки до першотравневих демонстрацій. Інколи артистам навіть доводилось давати концерти прямо з вантажних машин. Однак, такий, як зараз можна сказати – несерйозний підхід до вистав не впливав на

вибір матеріалу. Так до репертуару за короткий час увійшли: «Овеча криниця» Лопе де Вега, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» М. Кропивницького, «Родина щіткарів» М. Ірчана.

Як вже згадувалось раніше, театр постійно гастролював у різних містах. Та доленною для нього стала поїздка у Мінеральні Води восени 1931 року. Саме тоді там лікувався відомий державний і політичний діяч Григорій Петровський. Він відвідав усі вистави колективу, а після однієї з них, запросив артистів крайового українського драматичного театру до себе. З тієї пори, очевидно завдячуючи спонсорській допомозі політика та можливим пільгам, пов'язаним з цим, до назви додалося ім'я – драматичний театр імені Г. І. Петровського, під яким театр був 78 років.

Досить логічно, що невдовзі після заснування трупи постало і питання про створення умов для її повноцінної роботи. Для цього, в першу чергу, потрібно було знайти місце постійного перебування. Так колектив переїжджає до Краснодару. А ще через рік, 1933-го перебирається до України у місто Вінниця і стає Вінницьким пересувним робітничо-колгоспним театром, хоча й базувався в Бердичеві, виїжджаючи з виставами до Вінницької, Житомирської, Київської та інших областей. Керувати ним продовжував С. Чернявський, а художню частину очолив Г. Лаврик.

Театр фактично увесь час знаходився в дорозі. Тому досить закономірно, що усі найважливіші моменти відбувались з ним саме під час виїздів. 1935 року колектив був у відрядженні в місті Київ. Відвідавши виставу академічного українського драматичного театру імені І. Франка, ближче познайомившись з його артистами та режисерами, були закладені міцні відносини між колективами. Театр імені І. Франка взяв шефство над молодим колективом. З нашими акторами творчим досвідом із задоволенням ділились відомі корифеї українського театру – артисти Г. Юра, А. Бучма, Ю. Шумський, І. Паторжинський, М. Литвиненко-Вольгемут, А. Крамов. Майстри сцени брали

участь у постановках театру імені Петровського, грали у виставах, виступали з лекціями. Це, треба зізнатися, стало хорошою школою для усіх працівників молодого колективу.

В лютому того ж року театр отримав статус обласного, який мав би знаменувати осілість трупи. Та вже в 1937 році Вінницьку область поділили. І увесь колектив знову переїжджає. Цього разу до м. Кам'янець-Подільський – адміністративного центру новоствореної області. Але й там не довелось навіть добре звикнути до сцени. Розпочалась Велика Вітчизняна війна і трупу, разом з родинами, відправили у тимчасову евакуацію. Так, тільки з 4 серпня 1941 року до жовтня 1943-го театр відвідав двадцять шість пунктів: міста Закавказзя, Середньої Азії, Далекого Сходу, Півночі.

У 1944 році, після визволення України від німецько-фашистських загарбників, мистецький колектив повернувся до свого краю. Радісна звістка зустріла Петровців у місті Єсентуки. Згідно з наказом № 128 вказівкою Кам'янець-Подільського обкому КП(б)У та облвиконкому від 15 жовтня 1944 року припиняються гастролі театру на КМВ і призначається реевакуація театру на Україну до міста Проскурова в обласний центр області. 25 листопада в обласній газеті повідомлялося, що виставою «Украдене щастя» І. Франка він розпочав у Проскуріві театральний сезон 1944 – 1945 рр. в приміщенні на вулиці Жовтня, 43 (раніше вулиці Олександрівській, тепер вулиці Проскурівській, де зараз знаходиться Хмельницький міський будинок культури).

Як згадувалось вище, оркестр, хор та балет входили до колективу театру ще з самого початку його заснування. Проте лише в 1958 році на його афішах вперше з'явилась офіційна назва – музично-драматичний. Влітку 1958 року на гастролях у Казахстані на чолі з режисером А. Кацом наші актори почали працювати над музичною комедією Д. Сутелі та композитора О. Рябова «Шумить Дніпро».

1961 року театр знову переїжджає. Проте, цього разу дорога виявляється короткою. Колектив переводять до новозбудованого приміщення на перехресті вулиць Фрунзе (нині і раніше Кам'янецької) та Гагаріна до величної споруди із

залом на 750 місць, яка цілком могла задовольнити потреби музично-драматичного театру.

Всі ці роки до 1963 року колективом чудово керував С. Чернявський, який прекрасно поєднував посаду директора з посадою актора. Як відомо, суміщати такі обов'язки пробували і кілька його наступників. Та це вже не було так вдало. Обов'язково страждала одна з посад – або творча, або адміністративна. Директорами вони могли бути лише місяць, або ж всього рік чи два. Ситуація змінилась на початку 50-х. У ці роки було прийняте рішення розділити ці посади, щоб директор, який розуміється на театральному мистецтві, в першу чергу, був хорошим фінансистом та адміністратором. Так, першими професійними директорами стали Григор'єв, а за ним Шевченко (1968 р.). Та особливе творче піднесення театр відчув з приходом до керівництва директора Івана Брили та його заступника Йосипа Фінкеля (1968 – 1985 рр.). Саме з цього періоду театр відновив активну гастрольну діяльність. Фінкель особисто перед кожними гастролями їхав у місце, куди згодом мав поїхати театр та домовлявся про усі потрібні умови. Благовіщенськ, Хабаровськ, Комсомольськ-на-Амурі, Владивосток, Находка, майже увесь Казахстан та інші міста та країни – така була географія подорожей Петровців кожного року. Як розповідають артисти, що на той час працювали в театрі – гастрювати могли 4 місяці підряд! В усіх містах з нетерпінням чекали на приїзд саме нашого театру! Та не зупинялась робота і стаціонарного театального процесу. Проводились режисерські експерименти, постійно велась робота з глядачем та інше.

Завдячуючи роботі чудових майстрів сцени, до яких входили: народний артист України І. Жулкевський, заслужені артисти України Є. Грищенко, В. Калініна, В. Карась, Н. Наталова, Г. Фігурський, артисти Г. Білецька, І. Богданович, В. Будний, Р. Крижановська, В. Оробець, Ю. Піневич, Я. Піонтковський, Л. Рянїчева, вистави «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «У неділю рано зілля копала» О. Кобилянської, «Драматична пісня» М. Анчарова і Б. Равенських, «А зорі тут тихі» Б. Васильєва, «Ханума» А. Цагарелі, «Кар'єра Артура Уї» Б. Брехта, «Макбет» В. Шекспіра увійшли

до золотого фонду репертуару театру.

Фактично постановки вистав здійснювали заслужені діячі мистецтв України В. Карпенко та А. Літко; працювали заслужені артисти України А. Горчинський, Д. Чайковський, режисери В. Булатова, А. Кац, М. Курінний, народний художник України Д. Лідер, художники Г. Маслій, В. Куломзін, Є. Пожар, М. Левитська, композитор і диригент К. Ковалевський, балетмейстри В. Титов, Є. Шваро та інші.

У 1982 році театр знову переїжджає в нове приміщення на вулицю Соборну, 60, в якому знаходиться до сьогоднішнього дня.

Досить багато проблем подальшого розвитку Хмельницького театру було пов'язано саме з керівництвом. Лише за останніх 30 років директори тут змінювались близько 9-ти раз. Кожен з них намагався докорінно змінити роботу колективу відповідно до своїх уявлень про ідеали та смаки. Треба зазначити, що саме така непостійність у фундаментальних питаннях наклала помітний слід і на творчість колективу, і на міжособистісні відносини між працівниками. Проте, кожного з нових очільників, як свідчать інформаційні джерела, трупа вітала з великими надіями та сподіваннями.

Нові важливі зміни в колективі відбулись 25 березня 2009 року: Хмельницький театр імені Г.І. Петровського перейменовано на честь корифея українського театру Михайла Старицького. У 2012 році за високі творчі досягнення та мистецький рівень Хмельницькому обласному музично-драматичному театру імені М. Старицького надано статусу академічного.

Плідним на цікаві театральні події став для Хмельницького обласного академічного музично-драматичного театру імені М. Старицького новий 89-й театральний сезон. Ювілеї, прем'єри, відкриття Малої сцени, гастролі, в тому числі за кордон, участь у різноманітних Всеукраїнських фестивалях, проведення власного Всеукраїнського театального фестивалю – це та ще багато іншого, неабияк збагатили та розширили палітру творчого досвіду колективу.

Отримавши, в черговий раз, нових керманічів (з вересня

2018 року директором театру став Ковальчук Андрій Вадимович, а головним режисером – Гусаков Дмитро Сергійович), театр Старицького, в прямому сенсі цього слова, рванув вперед, наздоганяючи втрачений час свого розвитку. Та радує те, що нові досягнення в ньому не викреслюють попередні здобутки та напрацювання.

Наприклад, знаково те, що перші за останній період гастролі за кордон України в Польщу, місто Рибник на святкування «Днів України» хмельницькі актори відправились з виставою, яка йде на сцені рідного театру ще з 2008 року та пройшла вже понад 150 разів – трагікомедією «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького в постановці заслуженого діяча мистецтв Григорія Васильовича Мельника, який, на жаль, цього ж таки року залишив цей світ.

Стосовно ж нового театрального досвіду у сьогоднішній, то найкраще його черпати від театральних колективів різних міст України під час участі у різних фестивалях. Так, лише за останній рік Хмельницький театр особливо активно брав участь у різноманітних всеукраїнських фестивалях, з яких завжди повертається з дипломами та нагородами. Та найбільшим творчим та професійним досягненням початку минулого сезону для театру Старицького стало проведення власного Всеукраїнського театрального фестивалю «Starytskiy Theatre Fest-2019».

З вересня 2019 року знову в театрі відкривається Мала сцена – площадка для камерних вистав та різноманітних театральних експериментів. Першою на ній стала вистава за твором Б. Шоу «Одруження по-англійськи» в постановці молоді режисерки Нати Бударіної.

Приємним досягненням за останні 50 років стало те, що з нагоди 28-ї річниці підтвердження всеукраїнським референдумом Акта проголошення незалежності України Президент Зеленський видав Указ про відзначення державними нагородами заслужених українців, так Указом Президента України № 868/2019 присвоєно почесне звання «Народний артист України» Власенко Ларисі Кирилівні – артистці драми, провідному майстрові сцени Хмельницького обласного акаде-

мічного музично-драматичного театру імені М. Старицького.

Наступний театральний сезон буде 90-й ювілейний, до того ж він співпадає з роком ювілею Михайла Старицького, а тому, на нього вже заплановано чимало грандіозних подій. Незабаром розпочнуться репетиції вистави легендарної п'єси Михайла Старицького «Циганка Аза», про постановку якої вже давно просять хмельничани. Також планується проведення Всеукраїнського фестивалю вистав Камерної сцени, на який будуть запрошені колективи з різних міст. Безсумнівно, продовжиться і практика гастролей, відновлюючи творчі зв'язки з різними країнами та містами.

М. Бортник-Гулевата

Література

1. **Небелюк Н.** Обласний музично-драматичний театр ім. Г. М. Петровського // Хмельницький культурний: з минулого в майбутнє. Культурна спадщина та культурні осередки міста Хмельницького. – Хмельницький, 2006. – С. 84-86.

2. **Хмельницький український музично-драматичний театр** // Енциклопедія українознавства / Наук. т-во ім. Т. Шевченка. – Париж, 1955 – 2003. – Т. 10. – С. 360б.

8 лютого

Дослідник традиційного житлово-господарського будівництва «українського Полісся» з Ювківців

*До 120-річчя з дня народження
Мустафи Захаровича Козакевича*

Історія зберігає імена багатьох визначних особистостей різних національностей, народжених і вихованих у малих українських селах. Цікавим є село Ювківці (Білогірський район), де довгий час більшість населення було татарської національності. Чимало вихідців із Ювківців нині живуть далеко від батьківщини, тож простежити їхні подальші шляхи складно, а саме село переживає не найкращі свої часи.

Мустафа Козакевич, татарин за походженням, в наукових колах згадується як львівський етнолог повоєнного періоду, який досліджував традиційні житлово-господарські будівлі на Поліссі. Народився дослідник 8 лютого 1901 року в с. Ювківці Острозького повіту Волинської губернії (нині Білогірського р-ну Хмельницької обл.) у сім'ї дрібного крамаря. У 15 років, після смерті батька, він переїхав жити до дядька у м. Дубно, де навчався в гімназії. Отримавши хорошу, як на той час, освіту, в 1922 році вступив до Чеського політехнічного інституту (м. Прага) на економічний факультет. Закінчивши навчання, повертається в Західну Україну і оселяється у Львові. З автобіографії Мустафи Захаровича (Закарієвич), яка збереглася в архіві Етнографічного музею Інституту суспільних наук Львівського філіалу АН УРСР, знаємо, що він вільно володів українською, польською, російською, чеською та читав білоруською, словацькою, французькою і німецькою мовами. Працював Козакевич відповідно до отриманого фаху – спочатку бухгалтером сільськогосподарських кооперативів у Лиському повіті (тодішнього Львівського воєводства). У 1939 році почав викладацьку кар'єру в Державному Львівському медичному інституті. Після закінчення війни із жовтня 1944 року розпочав свою роботу в Етнографічному музеї, спочатку на посаді бухгалтера, а згодом перейшов на посаду молодшого наукового співробітника. Протягом роботи у музеї з 1944 по 1951 рік відбулося формування Мустафи Козакевича як спеціаліста-етнолога – він оволодів різними формами наукової роботи, розширив тематику і географію своїх досліджень. Як науковець, він мав авторитет відомого знавця народної культури Полісся та консультував київських етнографів. Після захисту кандидатської дисертації на тему «Селянське житло на Українському Поліссі в другій половині XIX – першій половині XX ст. і шляхи його дальшого розвитку» М. З. Козакевич в атмосфері того часу приступив до вивчення етнографії робітничого класу та задекларував тему докторської дисертації «Побут робітників радгоспів України», з якої виголошував доповіді в ході виїзних конференцій.

За період наукової діяльності Мустафа Захарович

опублікував ряд наукових статей у спеціалізованих журналах та був автором окремих розділів у наукових збірниках. У своїх працях про традиційну архітектуру мешканців поліської частини України вживав лише термін «українське Полісся». Дисертаційна робота Козакевича була першою спробою комплексного дослідження розвитку селянського житла на Поліссі в Україні з другої половини XIX століття до 50-х років XX століття. У своїх роботах М. Козакевич використовував замальовки та фотографії, які робив під час відряджень у віддалені села «українського Полісся».

Крім наукової діяльності, Козакевич займався і музейною роботою: проводив екскурсії, організовував експозиції, читав лекції, створив топографічний покажчик до окремих фондів.

Помер М. Козакевич у 1968 році. Похований у Львові.

В. Маковська

Література

1. **Макарчук С.** Етнографи Українського державного музею етнографії та художнього промислу у Львові: 1959 – 1965 (спогади, архівні матеріали) // Народознавчі зошити. – 2014. – № 2. – С. 299-309.

2. **Гілевич І.** Мустафа Козакевич – дослідник традиційної архітектури українців Полісся та Волині // Народознавчі зошити. – 2008. – № 3-4. – С. 215-227.

17 лютого

«Він знав своє місце в строю...»

*До 80-річчя з дня смерті
Шимона Рафаїловича Гольденберга*

Шимон Рафаїлович Гольденберг (1910 – 1941) – єврейський поет та прозаїк. Писав на ідиші та на івриті.

Народився 17 лютого 1910 року в містечку Купіль Старокостянтинівського повіту Волинської губернії (нині Хмельницька область) у сім'ї ремісника. Дуже рано захопився

літературою, багато читав, а в 12 років почав писати на івриті. Через два роки, коли самому було лише 14, уже давав уроки івritу в багатих та заможних сім'ях.

Деякий час був членом нелегальної сіоністської організації. Варто зазначити, що в Купелі була створена одна з перших в Україні сіоністських організацій. Ціллю організації було створення національного єврейського осередку, заснованого на принципах соціалізму, в Палестині. До організації входило багато талановитих людей. Шимон Гольденберг став відвідувати підпільний гурток організації 15-літнім юнаком. Його, найбільш начитаного, попросили створити гімн для цієї організації. Він його створив, звичайно, на івриті.

У 1927 році вступив до єврейського педагогічного технікуму в Одесі. Саме в цей час Гольденберг створює свої перші вірші на ідиш. Навчаючись в Одесі, молодий юнак шукає однодумців по перу і стає членом літературної групи під керівництвом А. Воробейчика.

Вірші Гольденберга друкувались в газетах «Одесер арбетер», «Бердичевар арбетер», в харківській «Дер штерн», в мінській «Октябрь».

Після закінчення в 1930 році Одеського учительського інституту Шимон Рафаїлович влаштувався на роботу вчителем у Балті. Але вже через рік, в 1931-му переїжджає до Харкова.

У 1932 році вийшов його перший збірник віршів «Ін умру гебойрене» («В тривозі народженні»). У 1936 році вийшов збірник «Лідер ун баладес» («Вірші та балади»). У 1938 році виходить збірка оповідань Гольденберга «Геймланд» («Батьківщина»), у 1939 р. – «Мати», у 1958 р. – «Сонячна соната» (у перекладі на українську), у 1968 р. – «Вибране». Шимон Рафаїлович був членом спілки письменників.

Окремі вірші Гольденберга українською мовою перекладав А. Кацнельсон.

Перед війною жив у Києві, працював у центральній республіканській єврейській бібліотеці ім. М. Винчевського.

Коли почалася Друга світова війна, Гольденберг не міг залишатися осторонь, дуже хвилювався та пішов добровольцем на фронт. Служив в 42-му Окремому полку зв'язку. Був

учасником боїв під Прилуками, Ніжином, Лубнами.

Загинув восени 1941 року.

Письменник Матвій Талалаєвський так говорив про Шимона Гольденберга: «Мотив відданості своїй Батьківщині звучить в багатьох творах поета. Письменник-патріот, він знає своє місце в строю».

Л. Данилюк

Література

1. **Журавльова О. П.** Гольденберг Шимон Рафаїлович / О. П. Журавльова // Історія книжної справи в Єврейській автономній області (кінець 1920-их – початок 1960-их рр.) : [монографія]. – Хабаровськ, 2008. – С. 312.

2. **Письменники Одещини** – на межі тисячоліть : антологія-довідник. – Одеса, 1999. – С. 389.

3. **Гольденберг Шимон Рафаїлович** // Російська єврейська енциклопедія. – Москва, 1994. – Т. 1. – С. 344.

28 лютого

Її творчість така земна і вічна

*До 80-річчя з дня народження
Віри Петрівни Спірякіної*

Членкиня Хмельницького обласного осередку ВТС «Конгрес літераторів України», літературно-мистецького об'єднання «Сонях» ім. В. С. Бабяка, відома в Україні художниця-аматор з виготовлення картин із пера і пуху, майстриня декоративно-ужиткового мистецтва, подолянка за походженням Віра Петрівна Спірякіна має цікавий життєвий і творчий шлях. Але де б і ким вона не працювала – піонервожатою, учителем малювання, військовослужбовцем, на посадах бібліотекаря, художника-оформлювача, інструктора культурно-масової роботи, начальника Будинку офіцерів чи викладачем дитячої школи мистецтв – душа її прагнула польоту. І цим польотом було мистецтво. Всевишній обдарував Віру

Петрівну двома талантами – «перами», – як каже вона сама. Одне перо, щоб писати вірші, а друге – щоб творити картини. Тому, маючи вищу освіту за фахом станковий живопис і графіка (Московський університет мистецтв ім. Н. Крупської, 1976 р.), Віра Петрівна майстерно опанувала такими техніками народного мистецтва як вишивка, витинанка, флористика, писанкарство. А її картини, виконані в техніці «аплікація з пір'я», витримують усі канони образотворчого мистецтва.

Сама Віра Петрівна каже, що здобутками завдячує своєму роду, який на генетичному рівні віддав їй все найкраще, щоб могла доносити до людей щирі, піднесені аж до другої октави думки про вічні цінності. Доробок авторки складають п'ять книг поезії і прози: «Горлиця» (1998), «На крилах жар-птиці» (2007), «Буськова подяка» (2016), «Вогник роду» (2017), «Вітрила любові» (2019). Не раз поетичні та прозові твори Віри Петрівни друкувались в альманахах: «Сонях», «Безсоня вишень», «Тернавське гроно», «За покликом серця», «Медобори», «Ми діти твої, Україно!», м. Київ; «Ковток життя», м. Біла Церква; «Огневежа-5», м. Хмельницький; «Оберіг» (збірка патріотичної поезії), м. Харків; «Слово єднає», «Гарний настрій», «Пером, і пензлем, і душею» (літературно-мистецька антологія), «Так ніхто не кохав!», «Віконце в літо», м. Київ та ін. Біля десятка разів організовувались персональні виставки Віри Спірякіної у містах Дунаївці, Кам'янець-Подільський та Хмельницький. Окремі пісні, улюблені «діти» авторки (а є їх у неї більше трьох десятків), виконувались на всеукраїнському рівні. Це – «Берегиня» (муз. Володимира Шкорбецького), «Я родом із села» (муз. Франца Чешневського).

Особливою сторінкою в житті Віри Спірякіної є волонтерство. Ще 2001 року стала вона волонтером інвалідного руху на Дунаєвщині і є ним донині. Організовує волонтерську допомогу в постачанні книг воїнам ООС, щедро даруючи їм і свої книги, активна учасниця волонтерського проєкту Поважної ради Дунаєвської ОТГ «Із рук в руки».

Ф. Поліщук

Література

1. **Щегельська О.** Захоплення підказали... гуси : дунаївчанка В. Спірякіна близько півстоліття працює за власною технологією створення картин із пера і пуху / О. Щегельська // Газета Поділля. – 2013. – 20 черв. – С. 9.
2. **Садомська Л.** І дивує, і тишить, і радує [Віра Спірякіна] / Л. Садомська // Подільські вісті. – 2012. – 14 лют.
3. **Боровська К.** Життя в картинах квітне : [майстриня із Дунаєвець Віра Спірякіна] / К. Боровська // Сімейна газета. – 2010. – 11 берез.
4. **Покровка О.** Подарунок долі : майстер декоративно-прикладного мистецтва з Дунаєвець Віра Спірякіна / О. Покровка // Українська культура. – 2008. – № 8. – С. 20-21.
5. **Маліш П.** Чаклує Спірякіна з пір'я / П. Маліш // Подільський кур'єр. – 2006. – 6-12 лип.

березень

Від музею до заповідника

*До 50-річчя створення музею
у Меджибзькій фортеці*

Цього року виповнюється 50 років з часу відкриття музейної експозиції у Меджибзькій фортеці і 20 років утворення Державного історико-культурного заповідника «Межибіж».

Перший музей у Меджибзькій фортеці було відкрито 1819 року при повітовому училищі князя Адама Єжи Чарторийського, однак відомостей про його діяльність та долю колекції не збереглося. Створення ж сучасного музейного закладу, наступником якого є заповідник, почалося у 1969 році. Тоді на посаду наукового співробітника Меджибзького музею (відділу Хмельницького обласного краєзнавчого музею) був призначений історик, археолог Михайло Йосипович Ягодзінський. Він започаткував створення музейних фондів, проведення археологічних розвідок по берегах Південного Бугу і Бужка, а в 1973 році – археологічні дослідження подвір'я Меджибзької

фортеці.

У березні 1971 року в Меджибзькій фортеці відбулося урочисте відкриття музейної експозиції, що розмістилася у відреставрованому приміщенні (сучасний адмінкорпус). У новий заклад культури зацікавили шанувальники історичної спадщини, туристи. У 1974 році фонди Меджибзького музею поповнилися роботами українських радянських художників (живопис, графіка, художнє скло, скульптура, кераміка). А в травні 1975 року відкрився художній відділ. Експозиції займали площу 900 м², у Меджибзькому відділі працювали 8 чоловік, кількість відвідувачів становила 25-30 тис. щорічно.

Експозиції були представлені у двох залах північно-східного корпусу фортеці: 48 художніх творів на тему Другої світової війни – в першому залі; 64 роботи в другому залі розкривали історичні віхи минулого, виставлялися твори іконопису. Вперше відвідувачі мали можливість ознайомитися з професійним та народним іконописом. Наукові співробітники музею продовжували пошукові роботи в архівах, співпрацювали з іншими музеями, збирали пам'ятки старовини Меджибожа, населених пунктів району та області, з кінця 1980-х років проводилися архітектурно-археологічні дослідження Меджибзької фортеці. Справу Михайла Йосиповича продовжував Мирослав Васильович Пінчак, який з 1987 року був призначений завідувачем Меджибзького відділу Хмельницького обласного краєзнавчого музею.

Працівники музею підготували і провели першу наукову конференцію «Меджибіж: 850 років історії», яка відбулася 17 серпня 1996 року. У її роботі взяли участь 62 науковці та краєзнавці з Вінниці, Києва, Львова, Хмельницького, Кракова. 25 січня 1997 року музей став самостійним закладом. Директором Меджибзького регіонального історико-етнографічного музею-фортеці була Галина Кирилівна Медведчук, а з 1999 року – Мирослав Васильович Пінчак.

У грудні 2001 року Постановою Верховної Ради України був створений, а у січні 2004 року почав діяти Державний історико-культурний заповідник «Межибіж». У 2006 році були відреставровані північно-західний і північно-східний корпуси. У

вересні 2006 року відбулося відкриття історичного музею, над створенням якого працював член Спілки художників України Яків Мар'янович Павлович. Почалися реставраційні роботи у палацовому флігелі, а 4 жовтня 2008 року розпочав свою роботу Музей пам'яті жертв Голодомору 1932 – 1933 років на Хмельниччині, створений в каретному корпусі фортеці Народним художником України Миколою Івановичем Мазуром.

У 2009 році директором заповідника став Олег Григорович Погорілець. Відтоді заповідник діє не тільки як просвітницький та екскурсійний, а й як науково-дослідницький заклад, центр вивчення історії Поділля, України та Східної Європи. Щороку у Меджибзькій фортеці проводиться кілька наукових і краєзнавчих форумів, співorganizаторами яких є Інститути історії та археології Національної академії наук України, провідні університети та музейно-заповідні заклади, зарубіжні інституції, Національна спілка краєзнавців України. Розроблено Стратегію розвитку та діяльності заповідника та основи наукової концепції музеєфікації комплексу його пам'яток. З 2015 року почали проводити протиаварійні, а з 2017 – реставраційні роботи у палаці Сенявських (XVI ст.). Втілюються в життя волонтерські проекти, підтримується фестивальний рух.

У північно-західному корпусі діють 6 виставкових залів: «Від найдавніших часів до XVI ст.» (давня історія містечка і фортеці, предмети знайдені під час археологічних розкопок); «Меджибіж XVII – поч. XX ст.» (козацькі часи, містечко в складі російської імперії, життя єврейської общини Меджибожа); «Інтер'єр міщанської кімнати поч. XX ст.» (меблі, посуд, побутові речі місцевих жителів); «Ковальство, гончарство, шевство» (вироби місцевих майстрів); «Ткацтво» (процес виготовлення тканих виробів у домашніх умовах, подільський народний одяг); «Ікона в хаті подільській і в храмі».

У північно-східному корпусі експонується український традиційний одяг подолян з фондів заповідника, створено виставку артефактів з розкопок у Меджибзькій фортеці та околицях, яка постійно поповнюється новими надходженнями. Заповідник сьогодні – це понад 50 тисяч відвідувачів та більше тисячі екскурсій щорічно. Фондова колекція нараховує майже

10000 предметів основного та понад 2000 предметів науково-допоміжного фонду.

В. Візнюк

Література

1. **Трембіцький А. М.** Мирослав Пінчак: історик і музеєзнавець : монографія. – Хмельницький : ІРД, 2015. – 236 с.
2. **Ястремський М.** У пошуках історичної правди про Меджибіж. – Хмельницький : ІРД, 2015. – 48 с.
3. **Берегиня скарбів народних... :** у 2-х кн. / упоряд. А. М. Трембіцький. – Хмельницький : ІРД, 2013. – Кн. 1. – 620 с.
4. **Трембіцький А. М.** ДІКЗ «Межибіж»: десять років поступу. Історія, матеріали і документи. – Хмельницький : Мельник А. А., 2012. – 390 с.
5. **Толкачов Ю.** Меджибізький замок. – Київ : Веселка, 2010. – 150 с.

5 березня

3 когорти почесних: Юхим Горбанчук

До 125-річчя з дня народження

Юхим Онуфрійович Горбанчук (5 березня 1895 року – 8 грудня 1969 року), народившись у багатодітній родині в селі Зофіполь (тепер Софіївка неподалік Хмельника у Вінницькій області), на своєму життєвому шляху зустрів дві світові війни. Війни, що з незапам'ятних часів обкрадали людей і забирали їхніх рідних та близьких, являли світові незламних воїнів та героїв.

Після бойових походів Першої світової війни (1914 – 1918 роки, нагороджений Георгіївським хрестом) колишній випускник Літинської гімназії (1913 рік) Юхим Горбанчук працював учителем початкової школи в рідному селі. У 1920–22 роках працював завідуючим Літинським земельним відділом. Потім навчався в Київському медичному інституті. Закінчив його 1927 року з відзнакою і за направленням працював

хірургом у Старосинявській районній і Проскурівській міській лікарнях, був головним лікарем Вовковинецької районної лікарні.

Нова війна втягнула Юхима Горбанчука у свій вир з 1939 року уже досвідченим на життєвому шляху чоловіком та висококваліфікованим лікарем. Мобілізований до збройних сил, лікар Горбанчук служив провідним хірургом у фронтових медсанбатах і польових шпиталях. Лікарі у військовий час проявили героїзм, стійкість і мужність не менші, ніж бійці та командири. Їхні подвиги – це щоденна праця на межі фізичних і психічних можливостей, над силу, над уяву.

Але була й звитяжна мирна праця після перемоги. З 1945 року Юхим Онуфрійович Горбанчук знову працює в Проскуріві, але вже головним лікарем обласної клінічної лікарні. Колеги та пацієнти поважали його не тільки за високий професіоналізм, а насамперед за вміння приймати справедливі рішення та давати доцільні настанови. Як керівник обласного закладу, Юхим Горбанчук працював депутатом Верховної Ради Української РСР 5-го скликання (1959 – 1963 роки), до якого був обраний по Новоушицькому виборчому округу.

Життєвий шлях цього чоловіка – це реальний приклад безмежної любові до рідної землі, відповідальності та належного ставлення до своєї роботи. Із спогадів колишніх друзів та колег, Заслужений лікар України Юхим Горбанчук як на роботі, так і на сесіях і в міністерстві та главках завжди чисто та грамотно розмовляв лише українською мовою, цінував та плекав її. Принципово перешкоджав звільненню лікарів-євреїв під час сталінських репресій – він поважав людину, не зважаючи на її національність чи політичні вподобання.

«Ніколи не зраджувати своїм життєвим принципам та повністю бути відданим своїй «сродній» праці», – часто повторював він своє життєве кредо. За працю на ниві охорони здоров'я, розвиток матеріальної бази та методик лікування його двічі нагороджували радянським орденом Трудового Червоного Прапора.

Удостоєний звання «Заслужений лікар Української РСР», Юхим Онуфрійович Горбанчук також визнаний Почесним

громадянином міста Хмельницького. Це звання йому присвоєно рішенням 8-ї сесії Хмельницької міської ради від 23 березня 1966 року. Він – перший Почесний громадянин міста Хмельницького.

Помер Юхим Онуфрійович у 1969 році. Але й після його відходу у засвіти пам'ять про цього чоловіка увіковічена в назві однієї з вулиць нашого обласного центру в масиві Ракове-2, що виникла в 1991 році.

М. Цимбалюк

Література

1. **Почесні громадяни міста** [Електронний ресурс] // Хмельницька міська рада. Виконавчий комітет : [офіц. веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://www.khmelnysky.com/index.php?option=com_content&view=article&id=21:2009-09-16-07-24-17&catid=7:2009-09-04-07-04-10&Itemid=517 : (дата звернення 03.06.2018 р.). – Назва з екрана.

2. **Стати почесним може кожен** // Всім. – 2011. – 3 серп. – С. 5

14 березня

Сергій Давидович Козак

До 100-річчя з дня народження

Козак Сергій Давидович – письменник, композитор, ветеран Другої світової війни. Народився 14 березня 1921 року в селі Старий Кривин Славутського району на Хмельниччині. Сергій Давидович був одинадцятю дитиною у великій селянській родині Давида та Хотини Козаків. Перед війною закінчив Київське військове училище зв'язку. Воював, був на фронті. Кавалер багатьох бойових нагород. Після війни закінчив ад'юнктуру військової Академії ім. М. В. Фрунзе в чині підполковника. На той час, йому виповнилося 26 років. Паралельно Сергій Давидович навчався у Московській консерваторії, закінчивши яку в 1950 році переїхав до Києва. З

1950 по 1982 рік (32 роки) був співаком Київського державного театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. Він підготував і виконав понад 50 сольних партій з найкращих всесвітньо-відомих музичних творів. У його виконанні були образи Ріголетто, Богдана Хмельницького, Демона, князя Ігоря та інші. Про багатоплановість, академічний баритон, творчі можливості Сергія Козака можна говорити багато. Він автор багатьох пісень, романсів, хорових творів.

Значний час Сергій Давидович очолював Київську державну філармонію, вів клас вокалу в Київській консерваторії. З 1960 по 1973 рік очолював музично-хорове товариство України. За час його громадської діяльності було створено камерний хор ім. Лятошинського, чоловічу хорову капелу ім. Ревуцького, Дніпропетровський ансамбль пісні і танцю «Славутич», оркестр українських народних інструментів, відкрито 365 дитячих музичних шкіл, піднято із забуття троїсті музики тощо.

У доробку Сергія Давидовича як композитора понад сто романсів, пісень, дум, кантат.

Протягом багатьох років Козак вів рубрику «У буйнім гомоні життя» в газеті «Вечірній Київ». Даний цикл проіснував майже 15 років. Вийшли з друку книжки «Земля моя – доле моя», «Горинь», «Пісня серед грому» та інші, які зазначили його літературну творчість.

У 1981 році побачили світ книги «Григорій Верьовка», «Михайло Гришко», «Біографічна повість». Також було упорядковано щоденник українського Карузо, Михайла Голинського.

Біографічну повість «Я не спав, мамо» Козак присвятив своїм батькам. Доля близько звела Сергія Козака з братами Майбородами, Андрієм Малишком, Максимом Рильським, Павлом Тичиною, Остапом Вишнею, Іваном Козловським, Платоном Вороньком, Тереном Масенком та іншими.

13 лютого 1993 року Сергій Давидович Козак відійшов у вічність.

Т. Міціньська

Література

Козак Сергій Давидович // Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний аспект) / П. Я. Слободянюк, К. П. Івахова. – Хмельницький ; Вінниця, 2019. – С. 159-160.

Диктатор повсталих польських військ Юзеф Гжегож Хлопіцький

До 250-річчя з дня народження

Яскравим підтвердженням унікальності долі наших земляків рубежу XVIII – XIX століть є біографія бригадного генерала, барона імперії Юзефа Гжегожа Хлопіцького.

Представник небагатої шляхетської родини Юзеф Хлопіцький народився 14 березня 1771 року в селі Капустин нинішньої Хмельницької області Старокостянтинівського району.

Юзеф Хлопіцький був вихований у дусі просвітництва і польського патріотизму. З самого дитинства виявив зацікавлення до бойових дій, яке викликав своїми розповідями брат Анджей, що колись воював у Барській конфедерації.

Навчався у школах отців-василіян у Немирові, Вінниці, Шаргороді. Через покарання, призначене йому ченцями, він вирішив покинути монастирську школу та вступити до армії. Юзефу Хлопіцькому на той час було лише 14 років.

У складі російського війська брав участь в російсько-турецькій війні 1787 року. 29 березня 1791 року отримав чин хорунжого. 1794 рік – бере участь у визвольному повстанні під проводом Тадеуша Косцюшко.

1795 року Ю. Хлопіцький емігрує до Франції. У 1797 р., у складі переможної Італійської армії під командуванням генерала Наполеона Бонапарта, створюються польські легіони під проводом Яна Хенріка Домбровського. Ю. Хлопіцький стає до лав легіонів, 19 червня 1799 року його було поранено.

11 червня 1807 року Хлопіцького було призначено командуючим 1-го полку Польсько-італійського легіону і

присвоєно чин полковника французької армії.

У 1808 році під новою назвою – Легіон Вісли, польські частини перекидають до Іспанії. Поляки беруть участь у двох славетних облогах м. Сарагоса. 2 липня легіонери беруть штурмом кляштор Сан-Хосе. 4 серпня через пробиті отвори в стіні кляштора Санта-Енграсія полковник Хлопіцький на чолі штурмової колони вдерся до міста. Жахливі і виснажливі вуличні бої, взяття будинку за будинком при шаленому спротиві захисників Сарагоси принесли великі втрати серед польських солдат. Важко поранено було і Юзефа Хлопіцького.

Від листопада 1808 року всіма піхотними частинами Легіону Вісли командував Ю. Хлопіцький. 18 липня 1809 року він отримав чин бригадного генерала французької армії.

1810 року імператор Наполеон I нагородив Ю. Хлопіцького офіцерським Хрестом Почесного Легіону, а у 1811 році генералу було пожалувано титул барона Імперії.

У цей час поляки брали участь у важких кривавих боях проти іспанської регулярної армії та проти численних партизанських формувань – «герільясів». Командуючи бригадою у складі 1-го та 2-го піхотних полків Легіону Вісли, Хлопіцький одержав перемоги при Камілі, Моліно і Альвентозі. Він заслужив велику любов військ і повагу всієї армії.

10 вересня 1812 року під час авангардної перестрілки під Можайськом, Ю. Хлопіцький отримав надзвичайно важке поранення в ногу. Була загроза ампутації. Ю. Хлопіцький не зміг брати участь у подальших боях, і в жовтні 1812 року виїхав до Франції. 31 грудня 1813 року його відправлено у відставку.

У 1814 році Ю. Хлопіцький повернувся до Польщі, де його знову було запрошено до лав війська Царства Польського з присвоєнням чину генерал-лейтенанта на службі його величності Олександра I. Через конфлікти з намісником царя, великим князем Костянтином, 1818 року Ю. Хлопіцький подає у відставку.

1 грудня 1830 р. демократично настроєні кола польського населення утворили Патріотичне товариство, яке вимагало від уряду проведення політики на здобуття незалежності Польщі й

здійснення демократичних реформ. Під його тиском Адміністративна Рада на початку грудня перетворилась на Тимчасовий Уряд, 5 грудня диктатором повстання в Королівстві проголосили командувача польською армією, наполеонівського генерала Ю. Хлопіцького. Відразу ж Хлопіцький почав діяти, він направив до Миколи I делегатів, сподіваючись, що цар погодиться задовольнити найважливіші для поляків вимоги: розширення Королівства за рахунок приєднання Литви, Волині й Поділля, а також обов'язкового дотримання конституції. Однак Микола I зажадав беззастережної капітуляції.

Під час польського повстання 1830 – 1831 року Ю. Хлопіцький був поранений і ледве зміг покинути поле бою. Польське повстання було придушене. 20 січня (1 лютого) 1831 року із добровольців зі східних земель було створено Литовсько-Волинський легіон, що взяв участь у Грохівській битві. Але спочатку командування скептично ставилося до ідеї перенесення повстання за межі королівства, знову ж таки щоб не закривати можливість компромісу з царем. Генерал Хлопіцький заявив представнику подільської шляхти М. Дениску, що не дасть жодної допомоги на роздмухування повстання на Поділлі. Були також і серйозніші військові заперечення проти того, щоб відволікати збройні сили від протистояння з російською армією у самому королівстві.

За станом здоров'я генерал Хлопіцький уже не міг брати участь в подальшій боротьбі за свободу і незалежність Польщі. Останні роки життя він провів у Кракові. Помер 30 вересня 1854 року, похований в каплиці на кладовищі в Кшешовіце.

Стиль командування Юзефа Хлопіцького був агресивним, але продуманим, заснованим на багаторічному досвіді. Так чи інакше, тут не тільки досвід грав велику роль. На думку деяких, він був просто створений, щоб бути воїном. Ад'ютант Томаш Потоцький писав: «Його хоробрість зростала з небезпекою, друга Массена, гармати розбудили його, війна була його пристрастю, і бій був стихійним, серед куль, забій, дим і хуртовина холодною кров'ю, швидко і не вагаючись, наказувати, вгадувати думки противника та електризувати тисячі одним поглядом, здавалося, він був генієм війни в

смертній формі». Юзеф Хлопіцький мав досконалий, сильний голос, який міг пробити грім стрілецького залпу. Звичайно, його зовнішність зіграла значну роль у впливі, який він чинив на солдатів: «Горда постать, хоробрість і непохитність у рисах, погляд орла, що здригнувся крізь чіткий і стислий манер виступу, дар команди, одним поглядом оцінки підлеглого, все, для чого був характерний керівник». Хлопіцький завжди ставився до армії як до своєї професії. Він хотів служити власній країні, і йому це вдалося.

Його ім'я вигравіровано на Тріумфальній арці в Парижі. На головній ринковій площі у Кракові Юзефу Хлопіцькому відкрито пам'ятну дошку.

О. Грицишина

Література

Пажимський О. М. Відомі поляки на терені Старокостянтинівщини (XVIII – XIX ст.) // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук. конф. (23 – 24 черв.). – Хмельницький : Поділля, 1999. – С. 456-467.

16 березня

Микола Бурачек

До 150-річчя з дня народження

Микола Григорович Бурачек народився 16 березня 1871 року в повітовому місті Летичів Хмельницької області у сім'ї поштового службовця. Творчі здібності у Бурачека проявились ще з дитинства. Художник згадував, що його батько трохи малював, як дилетант, переважно копіював старі картини, мабуть, збільшуючи таким способом свої обмежені матеріальні ресурси. Всі його приладдя для малювання – фарби, пензлі, олівці – так само, як і сам процес малювання, приваблювали хлопця, тому він теж «малював» на підлозі, стінах, на кожній сторінці будь-якої книжки.

У 1880 році мати віддала Бурачека до Кам'янець-Подільської гімназії. У цій гімназії на нього звернув увагу вчитель малювання та чистописання Іван Васьков, колишній товариш Тараса Шевченка по Петербурзькій академії. Васьков, притримуючись академічного стилю, не зважав на нові течії у мистецтві, які вже тоді доходили до найбільш віддалених закутків Російської імперії, та наполягав на античних канонах, розуміючи їх, не як живих творців, що відбивали живе життя та ідеї свого часу, а як муміфіковані зразки. Пізніше Бурачек писав у своїх спогадах про Васькова, що той дав йому певні і тверді підвалини рисунка і пошану до нього.

У вільний час юнак малював пейзажі, оформлював театральні постановки, робив ескізи декорацій, вистав. Також у ці роки молодий художник створив багато картин про Кам'янець-Подільський. Серед них: «Вечір у фортеці», «Місячний вечір на річці Смотрич», «Міщанська хата».

Після закінчення Кам'янець-Подільської гімназії, у 1888 році, Бурачек вступив до Київського університету, але як учасник студентських заворушень, був незабаром виключений і висланий у Сибірськ. Згодом він повернувся на деякий час до Кам'янця і вступив у місцеву трупу російської драми, ставши актором. На цілих сімнадцять років Бурачек зв'язав своє життя з театром.

Деякий час Микола Бурачек навчався у Київській рисувальній школі українського художника і педагога Миколи Мурашка, але систематично відвідувати заняття він не міг.

Врешті-решт Бурачек досяг таких успіхів у живописі, що почав за порадою друзів-художників експонувати свої роботи на великих виставках. У 1905 році пейзажі Бурачека фігурували на виставці українських художників у Львові.

1905 рік став поворотним у житті Бурачека: відомий польський художник Ян Станіславський побачив етюди Миколи Бурачека. Станіславський запропонував Бурачеку поїхати до Краківської академії красних мистецтв, щоб пройти в нього курс пейзажу. Станіславський дістав гроші на дорогу молодому митцеві, допоміг з влаштуванням у Кракові й надалі не залишав без підтримки.

В Академії художник ознайомився з новими формами та засобами виразу пейзажу. Вплив імпресіонізму, зародженого у Франції, був відчутним у навчанні відтворення природи. Під час перерв у навчанні Бурачек, користуючись залізничними пільгами, їздив сам, а іноді й з колегами до Німеччини, Австрії, Італії задля вивчення творів сучасного і стародавнього живопису.

У 1910 році, після навчання у Кракові, Бурачек вдосконалював своє мистецтво ще два роки в Парижі. Працював дуже короткий час (через чужий Бурачеку напрям у мистецтві) у одного з найоригінальніших представників образотворчого мистецтва ХХ століття фовіста Анрі Матісса, а згодом – в Академії Рансома під керівництвом художників групи набі Моріса Дені та Поля Серюзьє.

Відчутний вплив на формування художнього ідеалу митця мали (зі «старих» художників) відомий представник золотого віку іспанського живопису Дієго Веласкес, (з «нових» художників) один із засновників французького реалістичного пейзажу ХІХ століття Жан Батіст Каміль Коро, французькі художники – Анрі Арпіньї, Нарсіс Діаз де ла Пенья – представники бабрізонської школи, французькі художники-імпресіоністи – Клод Моне, Огюст Ренуар, Альфред Сіслей, російські художники-пейзажисти – Микола Дубовський, Ісаак Левітан, Василій Перепльотчиков. Утім цей вплив залишився лише впливом у роботах Бурачека, не переростаючи у штамп. Художник творчо асимілював метод правдивого зображення природи, творячи власний неповторний художній стиль.

Наприкінці 1912 року, після семирічного навчання за кордоном, Бурачек повернувся в Україну й оселився у Києві. Він одразу увійшов до числа провідних українських пейзажистів. Того ж року він взяв участь у виставці київських художників, а вже наступного року на виставці було 12 його робіт. Всі вони утвердили успіх художника. За його участю у Києві в 1914 році було відкрито салон постійної виставки.

На початку революційних подій гостро постало питання про створення національного вищого мистецького закладу в Україні. Бурачек вважав, що разом з могутніми пориваннями до

відродження всього українського народу необхідно закласти школу для національного мистецтва. Те, що було тоді у Києві, він не вважав самобутнім мистецтвом, яке вільно виросло з національного ґрунту, як це було у японців, французів, англійців і на яке спромоглися росіяни, поляки, чехи. Київ, на думку Бурачека, годується макулатурою мистецтва – «чужоїдними» рослинами, що зросли на українській ниві, бо всі ці «ізми» виросли десь далеко чужі українському духові.

Ідея створення Української академії мистецтв була підтримана в липні 1917 року на традиційних «мистецьких четвергах» у домі відомого громадського діяча і мистецтвознавця Дмитра Антоновича за участю голови Центральної Ради професора Михайла Грушевського. «Мистецькі четверги» збирали в оселі Антоновича творчу еліту міста Києва для обговорення актуальних питань громадського життя й культури України. У серпні 1917 року члени зазначеного зібрання українських культурних діячів розробили статут навчального закладу, визначили перший викладацький склад. Професорами Української академії мистецтв було обрано вісьмох митців: Михайла Бойчука, Миколу Бурачека, Михайла Жука, Василя Кричевського, Федора Кричевського, Абрама Маневича, Олександра Мурашка, Георгія Нарбута.

Разом з Маневичем Бурачека обрали на посаду керівника пейзажного класу. Згодом, у зв'язку з тим, що Маневич виїхав до Москви, керівництво пейзажним класом повністю лягло на Бурачека. Це хоч і займало багато часу, проте не гальмувало творчого злету, він написав у той час багато етюдів, як пейзажних, так і архітектурних. У цей період художник створив багато фундаментальних творів: «Порцелянова осінь», «Березень», «Наприкінці літа», «Соняшник», а також серію дніпровських пейзажів.

У 1925 році Бурачека призначили на посаду директора Харківського художнього технікуму. З його приходом у закладі міцнішою стала методична основа викладання, зріс авторитет викладачів-реалістів. У технікумі художник керував майстернею театральньо-декораційного живопису та вів заняття зі станкового живопису (натюрморт).

Одночасно, у період з 1926 по 1933 рр. Микола Бурачек був головою бюро працівників мистецтв у Харкові, членом таких організацій як Об'єднання сучасних митців України, бюро Комітету охорони пам'ятників культури, Комітету увічнення пам'яті Михайла Коцюбинського, Шевченківського комітету. У 1931 році на посаді наукового співробітника галереї Шевченка в Харкові український митець зробив значний внесок у розробку експозиції музею Кобзаря, меморіальних зібрань музеїв Коцюбинського у Вінниці та Чернігові.

Особливо багато Бурачек зробив для вивчення й популяризації творчості Шевченка-художника: він розшукав велику кількість раніше невідомих малюнків, сотень акварелей й картин та встановив їх належність пензлю Кобзаря; зробив перший зведений каталог художньої спадщини Шевченка. Роботу в цьому творчому напрямі Бурачек підсумував у ґрунтовному дослідженні «Великий народний художник» (1939).

Культурно-дослідницьку діяльність митець вміло поєднував із власною художньою практикою. Він часто навідувався на етюди до рідного Поділля. Так, літо 1929 – 1930 рр. художник провів на етюдах у Кам'янці, з яким були пов'язані його спогади про юнацькі роки. Тут він писав Стару фортецю, живописні околиці Кам'янця, хати і лани навколишніх сіл. Бурачека зацікавила вежа Кармелюка. Уважне око художника помічало прикмети нового у старовинному місті. Зокрема один з пейзажів «Гідростанція в Кам'янці» зображує нещодавно збудовану електростанцію.

За життя внесок Бурачека в українську культуру та мистецтво було оцінено на державному рівні. У 1936 році художник організував персональну виставку, на якій побували керівники уряду. Після цього Постановою ЦВК і РНК УРСР від 25 липня 1926 року Бурачеку присудили звання заслуженого діяча мистецтв УРСР. Вшанування лауреата проходило в урочистій обстановці. З цього приводу журнал «Малярство і скульптура» присвятив Бурачеку один номер. Крім того, вийшла в світ його монографія «Моє життя» (1937).

У 1939 році Бурачек репрезентував українське мистецтво

на Всесвітній виставці в Нью-Йорку.

Своєрідним підсумком творчого шляху митця стала його виставка у 1941 році. Свій творчий доробок Бурачек мав намір показати у Львові, Тернополі, а потім ще у Кам'янці-Подільському. Але не судилось. За два дні до початку Великої Вітчизняної війни вагон з картинами відправили до Львова, поїзд піддався бомбардуванню й був розбитий. Багато полотен втрачено, чимало потрапило до приватних колекцій.

Останні роки Бурачек жив і працював у Харкові, де й помер 12 серпня 1942 року. Після війни частину полотен художника розшукали. Нині його картини експонуються в галереях Харкова, Києва, Канева, Кам'янця-Подільського.

О. Гончаренко, А. Площинська

Література

1. **Дюженко Ю.** Микола Бурачек. – Київ : Мистецтво, 1967.
2. **Бурачек М.** Великий народний художник. З 75 репродукціями художніх творів Т. Г. Шевченка. – Харків : Мистецтво, 1939. – [б. с.].
3. **Бурачек М.** Моє життя. – Київ : Мистецтво, 1937. – [б. с.].
4. **Бурачек М.** Мистецтво у Києві: думки і факти // Музагет: місячник літератури і мистецтва. – 1919. – № 1-3. – С. 102.

квітень

Літописна історія Меджибожа

До 875-річчя першої письмової згадки

«У межиріччі Буга і Бужка, ніби Месопотамія, сидить Меджибіж, що про саму суть цього міста свідчить», – писав у 1585 р. королівський історик і географ Станіслав Сарницький. Як у біблійному Вавилоні, столиці прадавнього світу, перетнулися між собою в Меджибожі народи і релігії, мови і

традиції, інтереси держав і шляхи купців, європейський Захід і азійський Схід. Володіти Меджибожем було мрією, життя в ньому обіцяло успіх воїну й ремісникові, панові і жебраку, лихварю і книжнику-чудотворцю.

Починається літописна історія Меджибожа з 1146 р., коли, як згадується в Іпатіївському літописі, *«Ізяслав же, водивши Всеволодовича Святослава до хреста, дав йому Божський і Межибоже, всього п'ять городів»*. Йдеться тут про прадіда Данила Галицького – Ізяслава Мстиславича, котрий, ставши Великим князем Київським, призначав керувати містами та волостями вірних собі князів.

Найдавніші укріплення давньоруського граду були там, де й нині височить Меджибізький замок. Свідченням, що місто не народилося у той час, а вже існувало, є свинцева печатка з зображенням символу Київської митрополії, – шестикрилого серафима, – і таємничим написом *«дньслово»* на звороті, яку знайдено під час розкопок на місці давньоруських укріплень. Такі печатки були у вжитку в 1090-х рр., тобто ще до першої письмової згадки про Меджибіж. Вже тоді, у молодій Русі християнській, Меджибіж мав офіційне листування з митрополічим Києвом.

Далі Меджибіж згадується напередодні татаро-монгольської навали на Русь. Він входить до міст Болохівської землі, яка «воздвигала крамолу», тобто чинила спротив Данилу Галицькому в його намаганнях створити Галицько-Волинську державу. Князь Данило завдав удару болохівській опозиції, і 1257 р. Меджибіж був фактично знищений княжим військом. У такий драматичний спосіб князь домогся автономії від Орди на північно-західних теренах колись могутньої давньої Русі. Та після військової операції проти непокірних меджибіжчан-болохівців Меджибіж в якості форпосту Галицько-Волинського князівства проіснував недовго. З 1259 р. міста Поділля підпадають під владу Орди, і на ціле століття Меджибіж зникає зі сторінок історії.

Після 1362 р. внаслідок битви на Синіх водах Меджибіж разом з Поділлям увійшов до Великого Князівства Литовського. Великий князь Ольгерд віддав управління краєм своїм

племінникам, братам Коріатовичам. Щоб обороняти Поділля від татарських набігів, князі Коріатовичі почали відбудову замків. Тоді, у XIV ст., будується й перший кам'яний замок у Меджибожі. Після смерті великого князя Вітовта внаслідок міжусобиці литовських князів Західне Поділля відійшло до Польщі, і 1434 р. тут було утворене Подільське воєводство, а до його складу увійшла Меджибізька волость.

За порівняно недовгий час з кінця XV до середини XVI ст. Меджибіж та села Меджибізької волості побували у власності Анни з Олеська, Фридерика Гербурта, Яна Сененського, братів Петра та Мартина Зборовських. У 1540 році гетьман польний коронний Микола Сенявський викупив містечко та 39 сіл у Мартина Зборовського. Відомо, що за місто з волостю він заплатив 3000 золотих флоринів, що становило близько 9 кілограмів золота.

Онук коронного гетьмана Миколи Сенявського Адам Ієронім 5 травня 1593 р. проголосив *«місту і міщанам, теперішнім і прийдешнім, на вічні часи отаку ласку»*: надав Меджибожу самоврядування на магдебурзькому праві. У документі перелічено як вольності громад, так і особисті права мешканців, включно з перевагою *користі міщан* перед приїжджими купцями і крамарями. Місту призначено два ярмарки на рік: на святого Петра (29 червня) та на святого Михайла Архангела (29 вересня), а також щотижневі торги у понеділок і п'ятницю, участь у яких дозволялася також купцям і крамарям з інших міст.

Під час козацьких повстань, що у XVII ст. піднімалися повсюди на Поділлі, Меджибіж опинився на першій бойовій лінії, до якої висувалися як загони повсталих козаків, так і польські військові загони. Укріплення Меджибожа багаторазово переходили з рук у руки супротивних сторін. Гетьман Богдан Хмельницький особисто був у Меджибожі двічі: у 1650 та 1653 рр. В архівах збереглися листи, які написано гетьманом під час цього перебування.

У 1731 р. величезні маєтності вигаслого роду Сенявських у якості посагу перейшли до Августа Олександра Чарторийського. Їх об'єднання з не менш колосальними

власними маєтностями зробило рід Чарторийських одним з найзаможніших не лише у Речі Посполитій, а й у Європі. Меджибіж був важливим та вигідним центром подільських «добр» магнатської родини, яка успішно користувалася плодами промислової революції. Зокрема, у Меджибожі діяли фабрики сукна і капелюхів. Сільське господарство Меджибіжчини славилося гуртовим продажем місцевих яблук та грушок, а також тютюну, який конкурував з турецьким. Особливо дохідним промислом було рибальство у водах Буга та Бужка. Євреї, які вбачають у споживанні риби сакральний сенс, вважають, що саме через це обрав Меджибіж своїм місцем життя Ізраель Баал Шем Тов, засновник хасидизму.

Під час Другого розбору Речі Посполитої (1793 р.) Поділля відійшло до Росії – і сюди, у південно-західний кут імперії, було введено багато військ. Конфіскований у власника в середині XIX ст. Меджибіж став важливим військовим осередком, активна торгівля та бурхливе гарнізонне життя спонукали містечко до пожвавлення.

Під час Першої світової війни Меджибіж опинився у тилівій лінії бойових дій, які точилися неподалік, за Збручем. У 1917 р. тут формувався Перший Український армійський корпус під командуванням Павла Скоропадського. У своїх споминах генерал написав про Меджибіж: «Тут почалася моя суто українська робота, яка мене довела до гетьманства».

У 1923 р. Меджибіж, вже не містечко, а селище міського типу, став центром новоутвореного району, до якого входило 20 сільрад. У XX ст. розбудовувалась місцева промисловість, діяли заклади культури та побутового обслуговування, універмаг. У 1959 році Меджибізький район ліквідовано.

Через чотири століття після Станіслава Сарницького у провінційному Меджибожі непросто побачити розмаїття та велич стародавнього міста «межи Богами». Але давня фортеця на високому мисі і нині височить над водою, в землі причаїлися несподівані знахідки, а п'янке меджибізьке повітря наповнює відгомін різних мов та слова дивовижних історій, які сталися тут.

У 2015 р. у процесі децентралізації до Меджибожа

повернувся статус адміністративного центру. Нині він є центром Меджибізької об'єднаної територіальної громади, до якої, крім самого селища, входять ще 11 сіл.

І. Западенко

Література

1. **Меджибіж полікультурний** : путівник / ред. І. Западенко. – Житомир: ТОВ «505», 2020. – 96 с.
2. **Погорілець О.** Драматична доля «града Меджибожа» / О. Погорілець // Меджибізький замок. – 2020. – № 1-2. – С. 3.
3. **Западенко І.** Міщанам, теперішнім і прийдешнім, на вічні часи... До 425-річчя надання Меджибожу магдебурзького права / І. Западенко // Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2018 рік. – Хмельницький, 2017. – С. 116-119.

4 травня

Довга і славна дорога

*До 115-ї річниці створення
Хмельницького обласного об'єднання
товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка*

Понад 150 років наймасовіша громадська організація «Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка» переконливим словом несе в народ знання української мови, історії, традицій та звичаїв рідного народу, знання про віру, культуру, свою націю. *«Кожний народ, що хоче добитися самостійності, мусть передусім дбати про те, щоби нижчі верстви суспільності, народні маси піднеслися до тої степені просвіти, щоб ця народна маса почула себе членом народного організму, відчула своє міщанське й національне достоїнство й узнала потребу існування нації як окремої народної індивідуальності, бо ніхто інший, а маса народу є підставою усього»,* – ці слова Андрія Січинського, промовлені у 1868 році при створенні «Просвіти», в загальному, можна вважати програмою просвітянської праці.

Уже 115 років просвітянську справу здійснює Подільське обласне товариство «Просвіта» (тепер Хмельницьке обласне об'єднання товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка). Організоване у Кам'янці в грудні 1905 року, у квітні – травні 1906 року зареєстровано Статут «Подільської «Просвіти» та обрано керівні органи. Таким чином, від 4 травня 1906 року на Поділлі діє просвітянське товариство, засновниками та першими його членами якого стали свідомі українці, передовсім, Олімпіада Пашенко, Юхим Сіцинський, Кирило Стиранкевич, Володимир Чехівський, Кость Солуха, Віктор Приходько, Микола Яворовський, Сергій Іваницький, Віталій Стиранкевич. Незмінним головою аж до 1919 р. був лікар, випускник Київського університету, Кость Григорович Солуха (1861 – 1922); заступником голови був Сергій Митрофанович Іваницький – викладач духовної семінарії; секретарем – Віталій Карпович Стиранкевич – викладач Кам'янецької жіночої епархіальної школи. Евтим (Юхим) Сіцинський, як член управи «Просвіти», став активним дорадником з культурно-освітніх питань.

Просвітяни відкривали хати-читальні «Просвіти», вели курси для неписьменних, проводили «відчити», вечорниці, ставили п'єси, а крім того, створювали рільничо-господарські та промислові спілки, позичкові й ощадні каси. Товариство пройшло довгу, тривожну, трудну, але водночас славу дорогу.

Якщо повсюди в період Першої світової війни осередки «Просвіти» припинили своє існування, то на Поділлі продовжувала функціонувати завдяки лікареві Солусі. Із приходом більшовицької влади діяльність «Просвіти» згортається, а згодом і зовсім припиняється, майже всі члени арештовані як націоналісти й понижені в таборах.

Заборонена Радянською владою «Просвіта» продовжувала жити як Товариство Української Мови в діаспорі і відродилася наприкінці 80-х років минулого століття. Саме у 1989 році здійнялася нова хвиля просвітницького руху у Хмельницькому, як і в усій Україні. Було створено обласне товариство української мови «Родовід» (головою став Микола Магера, а у 1990 році Василь Горбатюк). Товариство української мови на

Хмельниччині виникло як супротив тотальній русифікації українського населення. Підрозділи товариства були у Кам'янці-Подільському, Ізяславі, Шепетівці, Волочиську, Слауті та інших містах. Активними членами «Просвіти» стали діячі краю: класик вітчизняної байки, поет, перекладач – Микита Годованець, відомі сучасні письменники – Микола Федунець, Олександра Ванжула, Микола Мачківський, Микола Магера, Василь Горбатюк та багато інших патріотів. Товариство «Родовід» переросло в обласну організацію «Просвіта», яку очолювали Василь Горбатюк (1992 – 1994), Віталій Мацько (1994 – 2005), Ніна Шмурікова-Гаврилюк (2005 – 2013), Віталій Міхалевський (з 2013 р.). На даний час обласне об'єднання має у своєму складі 11 районних осередків.

За 1992 – 2020 рр. просвітяни-подоляни, безперечно, зробили багато справ. Серед найбільш масових і знаменних вирізняється відзначення 100-річчя створення «Просвіти» на Поділлі та 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. За зазначений період проведено перереєстрацію просвітян, активізовано діяльність щодо залучення нових членів, оновлено керівництво у чотирьох районних осередках. Склалася гарна співпраця з колективами художньої самодіяльності, багато просвітян очолюють або беруть найактивнішу участь у роботі літературних клубів та краєзнавчих гуртків, організовують мистецькі і громадські заходи.

Подільську «Просвіту» щоденно творили та творять найактивніші просвітяни: Валентина Мельник (Хмельницький); Василь Кравчук, Леонід Грозан (Ізяслав); Лідія Ярошно (Старокостянтинів); Любов Сердуніч (Стара Синява); Валентина Байталюк (Дунаївці); Євгенія Сохачька, Едуард Крилов, Вячеслав Полятинчук (Кам'янець-Подільський) та багато інших. Завдяки Віталію Мацьку налагоджено тісний контакт з Товариством української мови ім. Т. Г. Шевченка (Чікаго, США), двічі (1996, 2005 рр.) він зустрічався з головою ТУМ професором Вірою Боднарук (Лукаш). В результаті такої співпраці із США надійшло кілька посилок з книгами, була й матеріальна підтримка. Обласна «Просвіта» завжди приділяла пильну увагу науковій праці, видавничій справі, друкованому

слову.

200-річчя від дня народження Тараса Шевченка додало нових сил для просвітянської роботи, особливо зважаючи на події, що відбуваються в Криму та на Сході України. Просвітяни найактивніше беруть участь у волонтерському русі, організують мистецькі акції для підтримки національного духу, збирають пожертви для бійців АТО, зустрічаються з вимушеними переселенцями зі Сходу. Геній Шевченка став символом нашої боротьби та єднання. 5 березня 2014 року, насамперед з ініціативи просвітян, в Ізяславі відкрито пам'ятник найвизначнішому українцеві усіх часів, геніальному поетові Тарасу Григоровичу Шевченку. Поет зображений молодим, – таким він перебував на Поділлі у 1846 році: цього річ відзначаємо 175-річчя від цієї знаменної події.

Подільська «Просвіта» не стоїть осторонь важливих подій, вшановує кращих людей краю, які долучилися до розбудови незалежної України, щороку різноманітними засобами вшановують пам'ять Тараса Шевченка. Зокрема, це наукові конференції, дослідження, літературні читання, конкурси, творчі зустрічі та інше. В основі діяльності товариства – утвердження української мови та національної ідеї, національного відродження, розвиток національної культури. Серед завдань, що стоять перед просвітянами на майбутнє – робота з молоддю та координація дій з іншими громадськими організаціями, що мають яскраву державницьку спрямованість та стоять на чітких українських позиціях.

В. Михалевський

Література

1. **Мацько В.** Високоліття Подільської «Просвіти» // Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2016 рік: реком. бібліогр. довід. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. обл. орг. НСК України ; ХОУНБ ім. М. Островського. –Хмельницький, 2015. – С. 119-122.

2. **Відновлена «Просвіта» в особах** // «Подільська «Просвіта»: нарис історії сучасності / упоряд. Н. Шмурікова, В. Міхалевський. – Хмельницький: ФОП Сторожук О. В., 2012. – 32 с.

3. **«Просвіта» в духовно-культурному піднесенні України** : (матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю з часу створення «Просвіти» на Поділлі). – Хмельницький: Просвіта, 2005. – 275 с.

31 травня

**Олена Осліковська – прозаїк, публіцист,
кандидат економічних наук,
почесний громадянин Летичева**

До 125-річчя з дня народження

Олена Осліковська народилася 31 травня 1896 року в місті Летичів Кам'янець-Подільської губернії у збіднілій дворянській родині. Батько, Сергій Йосипович, служив на скромній посаді в повітовому земстві. Він був людиною надзвичайно ерудованою, чесною та справедливою, що певною мірою і заважало його службовому росту. Життєвий тон у сім'ї задавала мати, Олена Василівна – вчителька за фахом, жвава, весела, енергійна жінка. Були у Олени старша сестра – Марія – вчителька у місцевому початковому училищі та молодший брат – Микола, у майбутньому – генерал-майор, кавалерист, Герой Радянського Союзу.

Середню освіту Олена здобула у Одеській гімназії. Спочатку влаштувалася вчителем у Летичівське міське жіноче училище. Революційні події 1917 – 1921 років вирішили подальшу долю Осліковської. Вона активно включилася у революційну боротьбу на боці більшовиків. Учасниця збройної боротьби у 1918 році на Поділлі. У 1919 році була призначена комісаром народної освіти та соціального забезпечення у Летичівському повітовому управлінні.

Навчалася в Одеському сільськогосподарському інституті (зараз Одеський національний аграрний університет), який

закінчила у 1922 році. Здобула фах агронома. Осліковська О. С. – кандидат економічних наук, членкиня спілки журналістів СРСР, головний редактор журналу «Наука і передовий досвід в сільському господарстві». Проживала у Москві.

У перших друкованих працях О. С. Осліковської започатковується вивчення таких питань як наслідки ліквідації поміщицького землеволодіння, вилучення земельних лишків та перерозподіл земельного фонду, аграрні перетворення після революції 1917 року.

Авторка документальних нарисів, спогадів, повістей про Поділля та Волинь. У своїх спогадах ділиться про перебування у 1919 році у Вінниці: «Частина першого поверху готелю «Савой» була перетворена на «губкомовское общежитие». Справа в тому, що учасники і члени більшовицького підпілля прибували до Вінниці і не мали де зупинитися. Для них виділили частину приміщень біля колишньої ресторації готелю. Лежачих місць для цих людей не було, були тільки сидячі і стоячі. Осліковська зазначає: «Між чоловіками і жінками було абсолютне рівноправ'я. Хто перший сів, той і сидів. Там було одне вільне місце, яке я зайняла. Це було підвіконня єдиного вікна цієї кімнатки, воно було оббите кам'яними плитами і було дуже холодним», – ділиться спогадами письменниці».

Написавши спогади «Кілька рядків для великої книги», відправила їх на рецензію Юрію Смоличу. Врахувавши зауваження, доопрацювала рукопис і видала документальну повість «Великі події в маленькому місті», а повний варіант спогадів, оригінали листів-рецензій Смолича та свої пояснення до них здала на зберігання в Хмельницький обласний державний архів у Кам'янці-Подільському, пізніше її персональний фонд передано на збереження у Державний архів Хмельницької області.

Події 1917 – 1919 років, описані у книзі «Великі події в маленькому місті», відбувалися у невеликому провінційному Летичеві, місті, де вона народилася, де пройшло її дитинство та юність. Олена була свідком і учасником революційних подій, які охопили Летичів після падіння самодержавства, і через багато років вирішила описати все, що тоді відбувалося. Крім

спогадів, вона використала архівні документи – дві папки справ Летичівського повітового комісара Тимчасового уряду, які вона відшукала у Харкові. Завдяки живим свідченням і архівним документам авторці вдалося хронологічно відтворити тривожні і бурхливі події тих років.

У 1980 році депутати Летичівської селищної ради присвоїли їй звання почесного громадянина Летичева. Померла 14 серпня 1990 року в Москві.

С. Коржук

Література

1. **Осликовская Е. С.** Мой брат кавалерист. – Москва : Согласие, 2001. – 141 с. : ил.
2. **Осликовская Е.** Большие события в маленьком городе / Е. Осликовская. – Киев : Молодь, 1978. – 156 с.
3. **Осліковська О.** Летичівська республіка / О. Осліковська // Вітчизна. – 1974. – № 4. – С. 119-129.
4. **Осліковська О.** Один епізод з великої історії // Колгоспна правда. – 1973. – 13 листоп. – С. 8.
5. **Осликовская Е.** Прошлое, которое зовет к будущему // Новый Мир. – 1961. – № 12. – С. 255.

1 червня

«Мій вічний дух ширятиме над рідною землею»

*До 100-річчя з дня народження
Івана Івановича Сварника*

Сварник Іван Іванович – відомий український поет, прозаїк, публіцист, байкар, редактор, видавець, член Спілки письменників УРСР, лауреат премій імені С. Олійника та імені М. Годованця.

Народився 1 червня 1921 року в селі Лисогірка Дунаєвецького району. Сім'я була заможною. Батько, Іван Тимофійович, був грамотним, в роки НЕПу заснував власну артіль і забезпечував односельців сільгосппреманентом. Коли

Івану було 8 років, батька «розкуркулили» й заслали в Сибір, а мати залишилася з малолітніми дітьми. Незважаючи на те, що з малолітства Івану довелось заробляти на життя нелегкою працею, він зумів закінчити Вишнівчицьку середню школу, працював там старшим піонервожатим.

1940 року пішов служити в армію. На фронті з першого дня війни. Був командиром гармати, воював з окупантами у партизанському загоні ім. Чапаєва. З боями пройшов Польщу, Чехословаччину. Нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня, багатьма медалями.

Після демобілізації один рік навчався в Кам'янець-Подільському учительському інституті (нині – Кам'янець-Подільський національний університет). У 1951 році закінчив філологічний факультет Львівського університету. Тоді ж одружився з однокурсницею Софією Скіртою. З нею виховав 3 дітей.

Після закінчення університету до 1957 року працював у Луцьку: був викладачем української мови та літератури, інспектором шкіл, завідувачем кабінету мови й літератури Волинського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів. Володіючи вродженим хистом ораторського мистецтва, одночасно працював диктором обласного радіо, вів курс ораторського мистецтва для студентів Луцького педінституту.

У 1957 р. разом з дружиною Софією та дітьми переїхав у Львів, де влаштувався у видавництво «Каменярь». Спочатку був старшим редактором, а з 1962 року – головним редактором. З 1973 року працював у журналі «Жовтень», де завідував відділом поезії.

У 1962 році вийшла перша збірка І. Сварника «На чисту воду». За його життя вийшло 8 поетичних збірок. Крім того, він постійно друкувався в журналі «Жовтень», Дунаєвській районній газеті, здійснював переклади байок з інших мов. Завдяки йому в Україні відомі білоруські, азербайджанські, аварські, татарські, мордовські, удмуртські, болгарські байки. Був упорядником колективних збірників гумору і сатири. Його творчість відзначена багатьма нагородами. На першому республіканському фестивалі гумору і сатири «Вишневі

усмішки», організованому Міністерством культури України і Спілкою письменників України у 1980 році Сварник отримав Диплом першого ступеня. У 1986 році він став першим лауреатом премії імені Степана Олійника. Сьогодні це премія Національної спілки письменників України. За літературну діяльність відзначений Почесними грамотами Президії Верховної ради Білорусі і України.

Написані в різні роки його твори не втратили актуальності і сьогодні. Він викривав і гнівно осуджував негативні явища – зазнайство і підлабузництво, лицемірство і безгосподарність. Свою непримиренність до несправедливості, брехні та бюрократизму через почуття гумору він викладав у байках та гуморесках. Тут мав бути не лише талант, а й громадянська мужність. Сварник не боявся. А про себе говорив:

*«Чого сміюся? Я того сміюся,
Що я нічого в світі не боюся».*

Він був доброю, щирою та цікавою людиною, завжди пишався тим, що є подолянином. Використовував кожную нагоду, щоб відвідати рідне село, миле серцю Поділля, де, як він казав, «закопана його пуповина». Ніколи не відмовлявся від запрошень виступити перед аудиторією. Був чудовим оратором, часто виступав у школах, бібліотеках, колгоспах. Завжди знаходив час і робив це з великою вдячністю і повагою до людей. Умів донести до слухачів власні думки, тонкий гумор своїх байок та гуморесок, не мирився з неправдою.

Як учень корифея української байки Микити Годованця, неодноразово бував, часто з іншими гумористами, на Хмельниччині: у 1968 році був на відзначенні 90-ї річниці та відкритті музею Микити Годованця у Кам'янці-Подільському, у 1977 році – у Чорному Острові в день 150-річчя від дня народження Леоніда Глібова, був учасником свята «Подільські візерунки» у вересні 1986 року у Кам'янці-Подільському.

І Хмельниччина шанує свого земляка. У рідному селі поета Лисогірці його іменем названа вулиця. У Будинку культури створено кімнату-музей, встановлено меморіальну дошку. Тут проводяться Сварникові читання. І в день 100-літнього ювілею сюди прийдуть вдячні земляки, зберуться

письменники і поети, щоб почитати його байки, напитись води із Сварникового джерела, яке дарує не лише фізичне, а й духовне здоров'я. З почуттям поваги і вдячності згадують про Івана Івановича його друзі Д. Бачинський, А. Сваричевський. З доброзичливого сприяння І. Сварника у журналі «Жовтень» протягом 1971 – 72 років друкувалася літературно-мистецька карта Поділля «Від Дністра до Горині».

Іван Сварник своїм сильним словом застерігав від небезпеки втрати України, мови, історії, пісні, народної творчості.

Життя людське коротке, як спалах блискавки, але пам'ять про людину, що творила добро – вічна.

«Мій вічний дух на журавлиному крилі

Вік ширятиме над рідною землею», –

саме так він сказав про себе.

Помер Іван Сварник 14 лютого 1989 року. Похований у Львові на Личаківському кладовищі. На його надгробку викарбувані такі слова:

«Відмучився. Відплакав. Відстраждав.

Не долюбив. Не доспівав. Не досміявся».

Н. Синиця

Література

1. **Сварник Іван Іванович** // Члени Національної спілки письменників України: Хмельницька область : біобібліогр. довід. – Хмельницький, 2019. – С. 181-182.

2. **Горбатюк В.** Цілюща вода з-під нашої хати : поету-гумористу Іванові Сварнику виповнилося б 85 років / В. Горбатюк // Подільські вісті. – 2006. – 27 черв.

3. **Остапчук О.** Івану Сварнику – 85 / О. Остапчук // Дунаєвецький вісник. – 2006. – 8 черв.

4. **Сваричевський А.** З любов'ю до рідного краю (мої зустрічі з Іваном Сварником) / А. Сваричевський // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій : зб. науково-краєзн. праць : матеріали науково-краєзн. конф. «Дунаївці на зламі тисячоліть: минуле й сьогодні»,

присвяченої 600-річчю м. Дунаївці та 80-річчю з часу заснування Дунаєвец. р-ну (20 верес. 2003 р.). – Київ ; Дунаївці ; Кам'янець-Подільський, 2003. – Вип. 3. – С. 309-312.

5. **Бачинський Д. Г.** Я не забув тебе, Іване // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій : зб. науково-краєзн. пр. : матеріали науково-краєзн. пр. Вип. 2. – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 229-231.

1 червня

Лідер на ниві освіти

*До 105-ї річниці з дня народження
Петра Григоровича Перепелюка*

Його ім'я і портрет занесено до «Енциклопедії освіти Хмельниччини», меморіального видання, яке не тільки зафіксувало освітній історичний поступ, а й найвидатніші постаті педагогів-подолян з часів Герасима і Мелетія Смотрицьких і до наших днів. У вузькій колонці енциклопедичного видання йому відведено аж вісімнадцять рядочків, власне, як і всім іншим.

Однак книга його життя – набагато об'ємніша. Тільки біля керма освітнього відомства Дунаєвецького району стояв він рекордний термін – 25 років, сповнених важкої праці із завершення повоєнної відбудови шкіл, впровадження обов'язкової восьмирічної, згодом загальної середньої освіти, а отже – будівництва нових шкіл, дошкільних закладів, формування педагогічного колективу району з відповідним рівнем знань і досвіду.

В освіту Петро Григорович Перепелюк прийшов, маючи чималий життєвий – трудовий і ратний – досвід. За походженням – селянин, 1 червня 1916 року народився в селі Заставля одинадцятю дитиною в хліборобській родині. Село Заставля і місто Дунаївці роз'єднує річка Тернава і ставок, до якого зі сходу притупилися крайні містечкові будівлі, із заходу – сільські. Мабуть, це географічне положення і дало життя топоніму Заставля. Дитинство, як і в усіх сільських дітей, було

наповнене селянською працею на власній землі, а з приходом радянської влади й усуспільненням селянських наділів – на колгоспній ниві, де в пікову пору допомагав і батькові, і матері виконувати так звану «норму». Хлопець мав гарну пам'ять, проявляв інтерес до знань, і батьки, не зважаючи на матеріальну скруту, підтримали той порив – дали синові початкову, а далі й неповну середню освіту.

1930 року Кам'янець-Подільський інститут соціального виховання відкрив кілька вечірніх робітничих факультетів – закладів з підготовки випускників семирічних шкіл до вступу у виш. З'явився такий заклад і в Дунаївцях. Базовими підприємствами робітфаку стали суконна фабрика і механічний завод, а заняття відбувалися в колишньому капуцинському монастирі. Випускник Дунаєвської семирічки Петро Перепелюк був зарахований слухачем, обравши математичний профіль.

1933 року, закінчивши робітфак, вступив на фізико-математичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Навчатися було нелегко – Україну накрив голод, штучно створений центральною владою. Виручала близькість до Дунаївців, рідного Заставля і жертвна праця батьків, які з усіх сил підтримували наймолодшого, що пробився до вищої освіти. Але після двох курсів Петра Перепелюка, як і інших вихованців вишу, спіткали нові випробування – 1935 року педінститут із-за близькості до кордону був ліквідований. Довелося їхати до Ніжинського державного педінституту імені М. Гоголя, куди переводили математиків. Там 1937 року отримав диплом учителя з відмінними оцінками з дисциплін математичного циклу і був направлений у Глуховецьку середню школу Комсомольського району Чернігівської області, де відпрацював три обов'язкових роки.

1 лютого 1940 року Дунаєвським райвійськкоматом двадцятичотирирічний учитель був призваний на дійсну армійську службу. Того ж року в армії став членом ВКП(б). В армії застала війна. На одній із зустрічей педагогів-фронтовиків з сумом згадував, як на початку липня 1941 року з відступаючим

підрозділом проїжджав рідними Дунаївцями. Місто було безлюдним, тільки вітер ганяв по Ріжку – центральній площі – обривок паперового мішка. Рідна домівка була поруч, якихсь 500 метрів, а заїхати було неможливо. Подумки попрощався – хтозна чи вдасться вижити в цій страшній м'ясорубці.

Петра Григоровича, як людину з вищою освітою, направили у військове училище, яке закінчив по скороченій програмі. Воював у складі 50-го окремого інженерно-саперного батальйону. У складі 18-ої армії брав участь у боях за Донбас, Кавказ, на Малій землі. 28 липня 1941 року під Хашчеватою організував винос з поля бою поранених, і хоч сам отримав поранення в праву ногу, але поля бою не покинув. Під час одного з боїв на Донбаському рубежі політрук П. Г. Перепелюк замінив пораненого командира роти й успішно керував наступом підрозділу. 24 квітня 1943 року отримав першу бойову нагороду – медаль «За бойові заслуги». Представлення до нагороди підписав командир батальйону майор Лепеношев, досить позитивно оцінивши внесок П. Г. Перепелюка в бойові дії батальйону, підтримав і начальник політвідділу 18-ої армії полковник Л. І. Брежнєв.

Участь у боях на Кавказі була відзначена медаллю «За оборону Кавказу».

1944 року 50-ий окремий інженерно-саперний батальйон став гвардійським, воював у складі 38 армії. 30 листопада 1944 року наказом по армії командир взводу зв'язку гвардії лейтенант П. Г. Перепелюк був нагороджений орденом Вітчизняної війни II ст. Цього разу комбат гвардії підполковник Лепеношев у поданні підкреслив, що під час виконання батальйоном бойових завдань з інженерної підтримки наших військ у різних бойових умовах гв. лейтенант П. Г. Перепелюк *«проявляв великі організаторські здібності для забезпечення безперебійного зв'язку між діючими в бою підрозділами, штабом батальйону і штабом бригади по радіо, телефону і пішими посилюючими, чим сприяв успішному виконанню батальйоном бойових завдань»* [2, арк. 203]. Брав участь у визволенні Поділля, Західної України, Польщі, Чехословаччини. 9 червня 1945 року командир 39-ої інженерно-саперної Горлицької бригади 38 армії

полковник Зубов нагородив командира взводу управління гв. старшого лейтенанта П. Г. Перепелюка орденом «Червона Зірка» *«за зразкове виконання бойових завдань командування і виявлену при тому доблесть і мужність»*.

Після демобілізації починав з посади учителя математики Дунаєвської вечірньої середньої школи робітничої молоді, а 1 квітня 1950 року очолив цю школу. На черговій звітно-виборній профспілковій конференції ще й був обраний головою райкому профспілки працівників освіти. 10 листопада 1954 року піднявся на чергову кар'єрну сходинку – став директором Дунаєвської середньої школи. 20 січня 1955 року, через два з половиною місяці, призначений завідуючим Дунаєвського РВНО. За повоєнний період це вже був сьомий очільник освітнього відомства району. Петро Григорович поламав цю плинність і разом з підібраним ним колективом очолював освітні процеси в районі повних 25 років.

На долю Петра Григоровича випало виконувати закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи освіти в СРСР» (1958 р.), забезпечувати перехід на загальну обов'язкову восьмирічну освіту, а згодом – і загальну середню. А це вимагало залучення до навчання не тільки дітей шкільного віку, а й працюючої молоді, протягом 1962 – 1966 років – ще й з більшості населених пунктів ліквідованого Новоушицького району. Розширювалася мережа шкіл (на 1 вересня 1961 року їх стало 69 – 14 середніх, 29 восьмирічних, 21 початкова і 5 середніх шкіл працюючої молоді), у відповідності з постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про організацію шкіл і груп продовженого дня» розгорталася мережа шкіл і груп продовженого дня, відбувався перехід на кабінетну систему навчання. Згадуваний закон поставив вимогу зміцнити базу трудового і створити базу виробничого навчання. За його безпосередньої й різноманітної участі 1959 року була здана Дунаєвська СШ № 2, у 60-і роки – 8 шкіл, зокрема Дунаєвська № 4, Маківська, Томашівська, Великопобіянська середні, Міцівецька, Ставищанська, Малопобіянська неповно-середні і Станційнобалинська початкова, у 70-і – 11 шкільних приміщень. Був створений новий навчальний заклад –

міжшкільний навчально-виробничий комбінат, який тільки за перших чотири роки випустив 2340 водіїв, трактористів, токарів, швачок. 1966 року праця завідуючого РВНО була відзначена орденом Трудового Червоного Прапора.

Розміри статті не дають можливість у повному обсязі представити ту складну працю, яку доводилося здійснювати завідуючому відділом освіти впродовж чверть століття. Як фахівець і наступник Петра Григоровича можу стверджувати, що управління колективом у понад дві тисячі педагогів дошкільної, позашкільної і шкільної ланок, забезпечення життєдіяльності більше десяти тисяч вихованців, то нелегка, прямо скажу титанічна праця, яка потребує знань, досвіду і неабиякого природного хисту. І всі ці якості в особі П. Г. Перепелюка знайшли повне втілення. Його вагомий внесок у розвиток освіти на Дунаєвеччині відзначений двома орденами Трудового Червоного Прапора, медаллю «За трудову відзнаку», багатьма грамотами міністерства народної освіти, обласного управління народної освіти, райкому та обкому партії, районного та обласного виконавчих комітетів. А найвища нагорода – це любов і повага педагогів та громадськості району.

В. Прокопчук

Література

1. **Прокопчук В. С.** Освіта на Дунаєвеччині: від перших шкіл – до суспільства знань : монографія. – Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2018. – 412 с. : іл.

2. **Енциклопедія освіти Хмельниччини** / редкол. : Берек В. Є, голова, Вашеньяк І. Б., Прокопчук В. С. та ін. – Хмельницький : Мельник А. А., 2017. – 448 с.

3. **Павзенюк В. Д.** Все життя на педагогічній ниві // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали міжнар. науково-практ. конф. 9-11 верес. 1994 р. – Хмельницький : Поділля, 1994. – Ч. 1. – С. 179-180.

11 червня

**Третеський Іустин Іванович –
військовий інженер, вчений, винахідник,
генерал-лейтенант**

До 200-річчя з дня народження

Іустин Третеський народився 30 травня (11 червня за новим стилем) 1821 р. у Кам'янці-Подільському в польській шляхетській родині, яка володіла маєтками у кількох селах Кам'янецького повіту.

Досить легендарною особистістю був батько майбутнього генерала – він з 1806-го по 1814-й рік брав участь у всіх турецьких кампаніях, а потім європейських військових походах російської армії. У 1826 році Іван Єгорович потрапляє на службу до Одеського карантину й, після досить насичених восьми років роботи, призначається командиром Одеського карантинного батальйону. На цій посаді Третеський старший, який у 1836 р. отримав звання полковника, залишався до самої своєї смерті 6 липня 1853 р.

А в цей час його син Іустин розпочинає долати свої життєві й кар'єрні щаблі. В 1837 р. юнак приступає до навчання у Головному інженерному училищі, закінчивши кондукторські класи якого 26 серпня 1840 р. отримує перший офіцерський чин прапорщика. Після цього в числі кращих випускників його залишили на навчання у так званому офіцерському класі, що згодом було зараховано як навчання в інженерній академії. В 1843 р. поручик Іустин Третеський закінчує Головне інженерне училище й отримує диплом військового інженера.

На жаль, не всі етапи військової служби І. Третеського можна сьогодні прослідкувати, однак відомо, що в 1843 – 1850 роках він служив польовим інженером в окремому Кавказькому корпусі.

У 1849 р. – учасник Угорської кампанії (придушення угорського повстання 1848 – 1849 років, спрямованого на вихід Угорщини з Австрійської імперії, австрійськими імператорськими військами, яким у допомогу був задіяний експедиційний

корпус Російської армії генерал-фельдмаршала Івана Паскевича).

На початку 1850-х років І. І. Третеський служив старшим ад'ютантом штабу начальника Чорноморської берегової лінії. У цей час він активний учасник Російсько-Кавказької війни (1817 – 1864 рр.). Так відомо, що в січні 1852 р. «польовий інженер-капітан І. І. Третеський брав участь у виступі об'єднаних загонів з Абинського укріплення під начальством віце-адмірала Серебрякова: при переправі через ріку Бугундир, при взятті і винищенні аулів Гуссерхабль, Джрегабль і Хурімгабль».

У 1853 – 1856 роках – учасник Східної війни (нам більше відомої як Кримська війна).

Те, що молодий офіцер був бравим і вправним та часто проявляв героїзм свідчить низка отриманих ним нагород: Анненська нагородна зброя, ордени Святої Анни 3-го та 2-го ступенів, Святого Станіслава 3-го та 2-го ступенів.

У 1857 р. Іустин Третеський, на той час вже підполковник, отримав першу самостійну командну посаду, очоливши інженерну команду фортеці Свеаборг.

Після трьох років служби у Фінляндії офіцера було переведено на аналогічну посаду – командир Архангело-Новодвінської інженерної команди.

У 1860 – 70-х роках Олександр II здійснив у імперії низку реформ, зокрема й військову, що для активного і талановитого офіцера відкрило нові службові перспективи. Вже у 1865 році він отримує звання полковника і займає посаду помічника начальника інженерів Одеського військового округу, а в червні 1872 р. переведений на таку ж посаду до Московського військового округу.

Вершиною службової кар'єри стало призначення у 1882 р. на посаду начальника інженерів Київського військового округу, яку І. І. Третеський обіймав до січня 1891 р. У Київ він перевівся уже генерал-майором. Це військове звання було отримано ще у 1873 р., а 30.08.1885 р. Третеський став генерал-лейтенантом.

Відкривши цих кілька сторінок біографії нашого славетного земляка, автор не забув, що знаменитим його все ж

зробила не військова кар'єра, а наукова й винахідницька діяльність. Про цю сторону його життя також досить уривчасті свідчення, але з наявних даних можна зрозуміти, що він був талановитим інженером, який науковим дослідженням і винахідницькій діяльності присвятив усе своє життя.

13 березня 1849 р., коли йому ще не було й 28 років, Іустин Третеський представив наміснику Кавказу князю М. С. Воронцову в Тифлісі свою працю на 208 сторінках «Про способи управляти аеростатами, припущення польового інженера штабс-капітана Третеського». У ній містилось обґрунтування будівництва керованого аеростата-дирижабля з паровим і пороховим реактивними двигунами, тобто для руху аеростата та керування ним у польоті пропонувалось використовувати силу реакції газів, що витікають з оболонки аеростата через сопло. Корпус аеростата пропонувалось ділити на декілька самостійних відсіків.

У роботі, залежно від особливостей конструкції, аеростати поділялись на парольоти, повітрольоти і газольоти.

На жаль військово-вчений комітет відхилив проєкт, визнавши його непридатним для практичного втілення, хоча й відзначив, що капітан Третеський за велику працю свою заслуговує похвали. І це не був утішний комплімент молодому вченому, згодом історики техніки відзначали у проєкті Третеського низку переваг над іншими подібними проєктами, що з'явилися у той час – практичну спрямованість (пропонувалось використовувати аеростати для проведення розвідки у специфічних умовах кавказького театру бойових дій), першу в історії авіації пропозицію розділити аеростат на герметичні відсіки, креативний підхід до проблеми палива. Тож можна говорити про новаторський і передовий характер проєкту.

Невдача не зупинила винахідника, але змусила більш скрупульозно працювати над своїм винаходом. Врешті у 1870 році він представив новий проєкт порохового реактивного двигуна для аеростата.

Реактивні двигуни не були єдиним захопленням. У 1879 р. І. Третеський винайшов прилад для механічного нівелювання

місцевості. Його опис було опубліковано в першому номері часопису «Технік» за 1882 р. – «Автоматичний рівень або профілограф (нівелірограф) військового інженер-генерал-майора Третеського».

Життєвий шлях І. І. Третеського завершився у 1895 році, але славна військова династія Третеських продовжила своє існування, адже Іустин Іванович з дружиною виховали 5 дітей, з яких четверо синів також стали військовими, двоє дослужились до генеральського звання.

Ми здійснили зовсім невеличке дослідження, але й воно є однозначним свідченням того, що 200 років тому Подільська земля подарувала світу дуже неординарного, цілеспрямованого військовика, науковця-практика і винахідника, талант якого, завдяки невтомній праці й цілеспрямованості, й до сьогодні спонукає нащадків до збереження пам'яті про нього й надихає на нові звернення.

М. Кабачинський

Література

1. **Брюховецкий Р. И.** Третеский Иустин Иванович (30.5.1821 – 1895). Русский военный инженер и ученый. Изобретатель. Генерал-лейтенант. – Режим доступа : https://viupetra2.3dn.ru/publ/treteskij_i_i/13-1-0-990 (дата звернення : 30.08.2020).

2. **Стецюк В. Б.** Генерал Іустин Третеський: подолянин в імперській армії й науці // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. – Вип. 9. – С. 37.

3. **Губарь О.** Энциклопедия забытых одесситов. «И в схватке рукопашной один он стоил двух» // Одесский альманах. – 2012. – № 1. – С. 135-140.

6 липня

Дослідниця Подільського краю

*До 125-річчя з дня народження
Наталі Антонівни Коцюбинської*

В історії України є чимало славних імен діячів науки, культури, мистецтва, дослідників Подільського краю. Однією із вагомих постатей Хмельниччини є Наталя Антонівна Коцюбинська, українська мистецтвознавиця, поетеса, політична діячка, активна учасниця Українських визвольних змагань 1917–1921 років, представниця «Розстріляного відродження».

Народилася Наталя Антонівна 24 червня за старим стилем, а за новим – 6 липня 1896 року у сім'ї сільського священника отця Антона (за деякими джерелами племінника Михайла та Хоми Коцюбинських) в селі Мисюрівка Пилявської волості Літинського повіту Подільської губернії (нині Старосинявського району Хмельницької області). Мальовниче село простяглося на схилах п'ятох пагорбів, що пересікаються невеличкими струмочками, об'єднуючись в невелику річку, яка впадає в річку Іква.

У 1913 році закінчила Тульчинське єпархіальне училище, згодом історико-філологічний факультет Київських вищих жіночих курсів (1913 – 1918 р.н.). Після закінчення Курсів працювала при Управлінні міністерства народної освіти, в школах Липовеччини, дитячому садочку у м. Київ.

Наталя Коцюбинська була особистістю з активною життєвою позицією, одночасно з навчанням брала участь у громадській роботі. Під час Першої світової війни працювала у товаристві «Червоний Хрест» та у медико-санітарній організації «Союз городів», була дійсним членом партії «Українських соціалістів-революціонерів» (УПСР) (1917 – 21 рр.). У листопаді – грудні 1918 року брала участь у повстанні проти гетьмана Павла Скоропадського. Працювала в Інформбюро армії Української народної республіки (УНР) комісаром преси та Центральному повстанському комітеті проти денікінців (1919 р.). З настанням Денікінського режиму в Україні 1919 – 1920 рр., була заарештована денікінською окупаційною владою.

Згодом їй вдалося втекти з Лук'янівської в'язниці. Після падіння Української народної республіки повернулась до Києва.

Другу вищу освіту Наталя Коцюбинська здобула у Київському археологічному інституті (1923 – 24 рр.), де її викладачами були український етнограф, археолог, музейний діяч, дослідник українського народного мистецтва Данило Щербаківський та історик мистецтва, бібліограф Олексій Новицький.

Незважаючи на зміни в державному устрої країни, Н. А. Коцюбинська продовжувала переконливо стояти на засадах щодо свободи, незалежності рідної України. Підтримувала стосунки з одним із керівників празької групи Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) Миколою Балашем, членом ЦК Української партії соціалістів-революціонерів за кордоном, останнім Головою Українського історичного кабінету в м. Прага. Внаслідок цього, у 1924 році була вперше ув'язнена. Завдяки численним клопотанням академіка Української академії наук (нині НАН України) Сергія Єфремова, заступника наркома освіти Петра Солодуба та Олексія Новицького у 1925 році була звільнена під підписку про невиїзд. Вимушена була опублікувати заяву про вихід із Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), проте залишалася на антирадянських позиціях.

Після закінчення Київського археологічного інституту (КАІ) почала працювати в системі Всеукраїнської академії наук позаштатним співробітником при Кабінеті українського мистецтва, паралельно була аспіранткою Науково-дослідної кафедри мистецтвознавства. Саме на цей час (1926 – 1927 рр.) припадає активна збирацька діяльність мистецтвознавиці, етнографині Наталі Антонівни. В основу збирання зразків хатнього стинопісу дослідниці покладено методику Дмитра Щербаківського. У пошуках зразків художнього шитва, ткацтва, писанкарства, гончарства, настінного малювання селянських хат вона постійно здійснювала польові дослідження. Підтримувала зв'язки із сільською інтелігенцією окремих регіонів України за допомогою анкетування й активного листування. Нею було зібрано оригінальні розписи майстринь і кальки зняті зі стін

селянських хат. Зразки автентичних розписів, зібраних Н. Коцюбинською за 1926 – 1927 роки, походять із сіл Вінниччини: Ярмолинці, Гнатівка Тульчинської округи (нині Гайсинського району); Клембівка, Сказинці, Стіна Могилівської округи (нині Ямпільського, Могилів-Подільського та Томашпільського районів). З цієї експедиції привезла 10 зразків селянського життя з Поділля, шовкову плащаницю, мальовану полотняну корогву, зразки трипільської культури. У цей період Н. А. Коцюбинська та члени колишнього гуртка «Studio» працювали над складанням мап художньої промисловості та визначенням виробничих осередків народного мистецтва, збирали матеріали з термінології виробництва та елементів народного орнаменту, досліджували народне мистецтво. У результаті цієї роботи колекція Кабінету українського мистецтва за рік збільшилася на 171 експонат. Силами гуртківців мережа кореспондентів Кабінету у 1927 р. зросла до 138 осіб, до них розсилались орієнтаційні анкети та низка анкет з різних галузей народного мистецтва та з окремих наукових питань. Колективна робота гуртківців з формування кореспондентської мережі для дослідження народних промислів стала основою для укладання мап художньої промисловості Поділля Н. А. Коцюбинською.

Н. А. Коцюбинська вивчала архітектуру замкових будов у м. Хмільник, робила архітектурні обміри церков на Поділлі, у тому числі дерев'яних. У співавторстві з В. Г. Левицькою вона підготувала монографію про фрескові орнаменти Софійського собору, яку проте не було видано.

Навесні 1929 року виїздила до Ленінграда (нині Санкт-Петербург; вивчала архіви та етнографічний відділ Російського музею) і Москви (фонди Музею етнології РАН, Музею народознавства). Прорецензувала праці С. Таранушенка, Б. Пиlipенка. У зв'язку зі смертю Д. Щербаківського підписала декларацію київської інтелігенції, що мала значний розголос. Надавала матеріальну допомогу репресованим товаришам, їхнім родинам.

18 жовтня (за іншими даними 5 листопада) 1934 р. заарештована вдруге. Переслідувалась державним політичним управлінням (ДПУ) ще з 1922 р. у справі Київської групи

Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР). Під час обшуку другого арешту вилучено 30 листів від членів ЦК УПСР М. Любинського, Н. Петренка та ін., які перебували на засланні; 24 примірники журналу «Борітеся – поборете»; коментар В. Винниченка «Відвертий лист дрібного буржуя» до його роману «Сонячна машина»; її вірші політичного характеру, які енкаведисти охарактеризували як «антирадянські». 26 червня 1935 року засуджена до заслання. Покарання відбувала у м. Саратов. Після нових чисток заарештована утретє – 8 грудня 1937 р. її засудили до розстрілу і виконали вирок 11 грудня 1937 р. Колишні члени гуртка, які на той момент працювали здебільшого по музеях, також були репресовані – звільнені з роботи із забороною працювати у наукових установах. Реабілітована.

За досить короткий життєвий шлях дослідниця залишила після себе значний творчий спадок. Загалом колекція Н. Коцюбинської у фондах Національного музею українського народного декоративного мистецтва (НМУНДМ) охоплює близько півсотні повністю або частково атрибутованих одиниць зберігання. Більшість із них – оригінальні розписи. Авторка статей «Пелікан в українському мистецтві» (1926), «Що вимагав Д. Щербаківський від робіт по мистецтвознавству» (1929), розвідок про кам'янецькі срібники та рештки замкових будов у м. Хмільник (нині Вінницької області). Зібрала матеріали для дослідження «Деревляні церкви, оглянуті влітку 1926 р.», «Камінні та деревляні надгробки старих цвинтарів на Поділлі», «Жидівські надгробки подільських цвинтарів». Досліджувала замкову архітектуру України, срібництво, мистецтво Поділля, зокрема підготувала роботу «Орнаментация рушників і килимів Поділля» (не захистила). Друкувалася у журналах «Записки Всеукраїнського археологічного комітету», «Україна», «Хроніка археології та мистецтва».

О. Баворівська

Література

1. **Студенець Н.** Колекція зразків хатніх розписів Східного Поділля у фондах Національного музею українського

народного декоративного мистецтва [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2014/4/61.pdf>. – (дата звернення 03.06.2020 р.). – Назва з екрана.

2. **Ходак І.** Культурні пам'ятки Східного Поділля (За матеріалами Наталі Коцюбинської до колишнього Ямпільського повіту Подільської губернії) [Електронний ресурс] // Студії мистецтвознавчі. – 2017. – № 2. – С. 54-62. – Режим доступу : http://sm.etnolog.org.ua/download/pdf/sm_2017_2.pdf. – (дата звернення 03.06.2020 р.). – Назва з екрана.

3. **Січка Л. М.** Підготовка молодих мистецтвознавців у гуртку «STUDIO» у 1920 – 1930 роках // Київ і кияни у соціокультурному просторі XIX – XXI століть: національний та європейський контекст : матеріали V щорічної Всеукр. науково-практ. конф. – Київ, 2015. – С. 48-58.

4. **Блокінь С. І.** Коцюбинська Наталія Антонівна // Енциклопедія сучасної України. – 2014. – Т. 15. – С. 63-64.

5. **Коцюбинська Наталя Антонівна** // Митці України : енциклопед. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1992. – С. 326.

18 липня

Проскурівське коріння видатного психотерапевта Аарона Темкіна Бека

До 100-річчя з дня народження

Аарон Темкін Бек – американський психотерапевт, професор психіатрії Пенсільванського університету, у сучасному світі найбільший спеціаліст з лікування депресій, автор понад 600 професій і 25 книг (особисто та в співавторстві). Народився Аарон Т. Бек 18 липня 1921 року у місті Провіденс (США) в родині емігрантів із українського міста Проскурів (нині – Хмельницький).

Історія родини Бек (в тодішньому українському написанні – Бик) простежується з першої половини XIX ст. Мешкала родина у західно-подільському містечку Струсів, яке на той час

перебувало у складі Австро-Угорської імперії. Голова родини Абрам-Симон Бик (1816 рік народження) та два його сини Мойше та Бейріш були ремісниками-мідниками, які ремонтували різноманітний мідний і латунний посуд. Проте, незначний попит на їх роботу не давав можливості безбідно жити, і родина зважилась на кардинальний крок – виїхати до Російської імперії, у сусідній регіон – Подільську імперію, де спробувати розвинути власну справу. Маючи непоганий заробіток, у 1880 році Мойше Симонович Бик придбав у Проскурів частину нового будинку. У 1890 році Мойше та Шимон погодилися на пропозицію родини барона В. Ренненкампа стати управляючими його маєтку у селі Колибань Летичівського району. Аби бути ближчим до роботи, на початку 1893 року Мойше Бик придбав маєток на східній околиці Проскурова – у передмісті Ракове.

На початку ХХ століття на Поділлі почалася хвиля єврейської еміграції у Палестину та до Америки. У 1904 році родина Бик емігрувала до США, де у 1921 році народився Аарон, який прославив родину Бек, ставши одним з п'яти найвпливовіших психіатрів світу.

Таким чином, видатний американський психотерапевт, професор Аарон Т. Бек має подільське коріння. Його прапрадід – Абрам-Симон Бик (1816, м. Струсів, нині село Тербовлянського району Тернопільської області – ???, м. Проскурів, нині м. Хмельницький), дід Шимон Бик (Саймон Бек, 1861, м. Струсів, нині село Тербовлянського району Тернопільської області – 1929, м. Провіденс, штат Род-Айленд, США), батько – Гершель Бик (Гаррі Бек, 1886, м. Проскурів, нині м. Хмельницький – 1968, м. Провіденс, штат Род-Айленд, США).

С. Єсюнін

Література

Єсюнін С. М. Проскурівське коріння видатного психотерапевта Аарона Темкіна Бека // Хмельницькі краєзнавчі студії : науково- краєзн. зб. Вип. 13 / Нац. спілка краєзнавців

України, Хмельниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України, Центр дослідж. історії Поділля та ін. ; ред. кол. Л. В. Баженов, В. Г. Байдич, Ю. І. Блажевич. – Хмельницький, 2018. – С. 77-83. – Бібліогр. в кінці ст.

5 серпня

**Пам'яткоохоронець, історик, археолог,
краєзнавець**

*До 80-річчя з дня народження
Івана Романовича Михальчишина*

Іван Романович Михальчишин народився 5 серпня 1941 року в с. Кривачинці Волочиського району. Навчаючись у сільській школі, цікавився стародавніми періодами історії. Після закінчення навчання у Писарівській середній школі був учнем слюсаря та працював слюсарем в майстерні Війтовецької ремонтно-технічної станції Волочиського району, ремонтував сільськогосподарську техніку.

У 1960 році І. Р. Михальчишин був призваний на службу в прикордонні війська, служив у Мукачевському прикордонному загоні, а з 1965 року – у Львівському прикордонному загоні, охороняючи кордон у Закарпатській, Львівській та Волинській областях. Протягом більшої половини військової служби займав посаду командира взводу, військове звання старший прапорщик. У службових справах часто їздив вздовж західного кордону від Криму до Прибалтики, відвідуючи у вільний від служби час фортеці, церкви, інші старовинні споруди та музеї.

У 1971 – 1977 роках Іван Романович заочно навчався на історичному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка. З другого курсу навчання вибрав спеціалізацію «археологія», яка відповідала прагненням допитливого студента вивчати стародавню історію. З 1972 року почав займатися археологічною практикою, завдяки своєму наставникові, викладачу історії первісного суспільства та археології, професору М. А. Пелешину. Брав участь у археологічних експедиціях на території Львівської та

Волинської областей, на розкопках поселень від енеоліту до періоду Київської Русі. Разом з наставником Михальчишин проводив польові археологічні розвідки, поступово набрався досвіду археологічних досліджень, саме тоді розпочав публікувати наукові статті. Згодом почав самостійно проводити археологічні розвідки і розкопки, переважно у басейні р. Західний Буг на території України, продовжуючи службу з охорони державного кордону.

Багато дослідник запозичив з досвіду археологічних розкопок і розвідок співробітників відомих археологів: О. П. Черниша, І. К. Свешнікова, В. М. Цигилика, М. А. Филипчука, В. М. Коноплі, Л. Г. Мацкевого та інших фахівців відділу археології Інституту суспільних наук АН СРСР, до якого Іван Романович був прикріплений. Результати своїх досліджень стародавньої історії Прикарпаття і Волині він популяризує у газетних статтях та брошурах. Після закінчення військової служби у 1985 році, І. Р. Михальчишин працює у Львівському історичному музеї на посаді наукового співробітника відділу історії первісного суспільства, маючи змогу вивчати його багаті археологічні колекції, відділу зброї «Арсенал». Пізніше, працюючи на посаді завідувача сектором археології Львівського обласного науково-методичного відділу охорони пам'яток історії та культури, завідувача сектором громадських музеїв Львівського обласного відділу музеєзнавства, продовжує польові археологічні дослідження на території Львівської та Волинської областей, виявив понад 300 археологічних пам'яток та об'єктів від мезоліту до періоду Київської Русі.

У 1996 році І. Р. Михальчишин був призначений на посаду завідувача сектором археології Науково-методичного відділу охорони пам'яток історії та культури Міністерства культури України при Музеї історії України в Києві. У 2004 році разом з відділом був переведений до Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури України і на посаді старшого наукового співробітника працював в інституті до початку 2015 року.

Виконуючи завдання Міністерства культури України та Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень

по інвентаризації пам'яток археології національного значення, Іван Романович здійснив польові дослідження в 19 областях України, обстеживши 315 пам'яток археології, переважно городищ і курганів. Інвентаризацію дослідник розпочав з Хмельницької області у 2005 році, обстеживши пам'ятки археології національного значення – 8 городищ Київської Русі, знамените поселення черняхівської культури, у с. Лепесівка Білогірського району, Траянів Вал Городоцького району, Бакотський скельний печерний монастир. Крім того, проводив археологічні розвідки на правому березі р. Збруч у Підволочиському районі Тернопільської області та на р. Прип'ять у Мозирському районі Білорусі.

З 1976 року на території Хмельницької області дослідник розпочав епізодично проводити археологічні розвідки, переважно у Волочиському районі, а у 1990-х роках – систематичні пошуки археологічних об'єктів. Тоді ж і розпочалася співпраця Івана Романовича з відділом охорони пам'яток історії та культури у Хмельницькій області в сфері досліджень та охорони археологічних пам'яток. Він працював у складі археологічних експедицій відділу по інвентаризації пам'яток та об'єктів археології в 14 районах області. В процесі польових досліджень було обстежено більше 200 пам'яток і об'єктів археології, відмічено місця зруйнованих. Були отримані нові дані про місця розташування, територію, стан збереження археологічних об'єктів, уточнено їх датування, складені схематичні плани, здійснено фотофіксацію.

Крім того, Михальчишин працював над науковими темами «Кам'яна зброя племен Південного Прикарпаття і Західної Волині в період розкладу первіснообщинного ладу», «Проблема індоєвропейської прабатьківщини» тощо, проводив експерименти з виготовлення кам'яних бойових сокир.

За роки наукових досліджень, у щорічних експедиціях, дослідник пішки обходив десятки областей та сотні сіл. Іван Романович відкрив та обстежив більше 500 стародавніх поселень, городищ, курганів, археологічних розкопок на території України, ввівши їх у науковий обіг, написав і опублікував понад 220 наукових статей, брошур, книг, науково-

популярних статей.

Велика кількість об'єктів і пам'яток археології України отримала пам'яткоохоронний статус та увійшла до Державного реєстру нерухомих пам'яток України та Переліків щойно виявлених об'єктів археології саме завдяки наполегливій праці Івана Романовича.

С. Шпаковський

Література

Шпаковський С. М. Пам'яткоохоронець, історик, археолог, краєзнавець // Хмельницькі краєзнавчі студії : науково-краєзн. зб. Вип. 8 / Нац. спілка краєзнавців України, Хмельниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України, Центр дослідж. історії Поділля ; ред. кол. Л. В. Баженов. – Хмельницький : Мельник А. А., 2016. – С. 162-168. – Бібліогр. в кінці ст.

1 вересня

Анатолій Свидницький – подільський класик всеукраїнського масштабу

До 150-ї річниці з дня смерті

Наш Подільський край завжди славився особливими етнокультурними рисами, ментальністю нашого народу, що доповнюється творчим і духовним потенціалом, який віддзеркалюється у велетах, класиках всеукраїнського масштабу, до яких можна зарахувати і Анатолія Свидницького – видатного педагога, письменника, мовознавця, громадського діяча.

А. П. Свидницький відомий в українській літературі як представник шістдесятників XIX ст., автор етнографічних нарисів та оповідань, роману «Люборацькі», поет-пісняр. Твори письменника: «Великдень у подолян», «Конокради», «Жебраки» («Очерки из быта подольских компрачиков»), «Пачковозы», «Гаврусь і Катруся», «Хоч з моста та в воду», «Два упрямых»

свідчать про глибоке знання життя, побуту та психології українського народу, зокрема подолян, в колі якого він зростав.

Народився Анатолій Патрикійович Свидницький 1 вересня 1834 р. в селі Маньківці Гайсинського повіту на Поділлі (тепер Тульчинського району Вінницької області) в сім'ї священника. 1843 року він вступив до Крутянської духовної школи, надалі до Кам'янець-Подільської духовної семінарії, де навчався протягом п'яти років. Проте, пізніше студіював у Київському університеті на медичному факультеті, але за станом здоров'я перевівся на історико-філологічний. У 1860 році екзаменаційна комісія визнала за можливе присвоїти своєму студенту звання вчителя російської словесності в повітових школах та запропонували посаду вчителя в Миргородській повітській школі, куди він одразу й виїхав. Близько двох років А. П. Свидницький вчителював в Миргороді, де провадив активну культурно-освітню діяльність, друкувався в «Черниговских губернских ведомостях» у часописі «Основа». Пізніше через переслідування був змушений переїжджати до м. Козелець (1862 – 68), потім – до Києва (1868 – 71). Володів грецькою, латинською, французькою, польською та болгарською мовами. Помер у Києві 18 липня 1871 року.

Творчість А. П. Свидницького як письменника чітко ділиться на два періоди, що пов'язані з можливостями друкувати твори. Перший розпочався ще в університетські роки і тривав до 1862 р. Саме тоді молодий письменник більше цікавиться поезією, з-під його пера виходять такі твори, як «В полі доля стояла», «Вже літ двісті», «Україно, мати наша». Його поезії функціонували та поширювалися в рукописах, таємно, з рук в руки, які пізніше виходили за межі аркушів, та ставали народними піснями. Ці вірші були віднесені до заборонених, а «В полі доля стояла» – взагалі до небезпечних. Другий період пов'язаний з його перебуванням у Києві: в 1869 – 1870 роках, в цей час він виступає більше як прозаїк, причому у різних жанрах. Цікавим явищем у його творчому доробку є літературна обробка народних казок видана під назвою «Народні оповідання». У прозовому спадку письменника налічується приблизно 20 оповідань, мотивами яких були реальні події, які

автор виніс із дитинства чи факти, що вичитував із газет. В оповіданнях «Пачковозы», «Железный сундук», «Конокрады», «За год до холеры» А. П. Свидницький постає як побутописець рідного краю – Поділля. Крім того, спостерігаємо і проблеми моралі, честі, порядності, гуманізму, до прикладу: «Хоч з моста та в воду», «На похоронах», «Жебраки», «Туда і обратно», «Попался впросак». Оповідання «Два упрямых», «Гаврусь і Катруся», «Прошлый быт православного духовенства» тематично пов'язані з його найвідомішим романом «Люборацькі». Саме цей твір знаменується як «сімейна хроніка» та посів особливе місце в українській прозі, створивши перший зразок реалістичного роману з сучасного життя. Вперше роман «Люборацькі» був опублікований в львівській «Зорі», а окремою книгою виданий у 1887 р.

Окрему жанрову групу становлять фольклорно-етнографічні нариси та статті А. П. Свидницького, в яких автор виступає як краєзнавець: «Злий дух» (1860); «Відьми, чарівниці й опирі, чи то ж примхи і примхливі оповідання люду українського» (1860), «Великдень у подолян», яка планувалася автором як рецензія на працю К. В. Шейковського «Быт у подолян». У процесі роботи вона переросла рамки звичайної рецензії і стала ґрунтовним етнографічним дослідженням. Тут детально прокоментовано звичаї, традиції святкування Великодніх свят на Поділлі.

Бажаючи розв'язати проблему української мови на користь збагачення її наукового потенціалу, автор зробив посильний внесок у розвиток вітчизняного мовознавства. Зокрема, у його науковій статті «Вимова наша українська і потреби орфографовання», наголошується на доцільності наблизити правопис до усного мовлення народу, цим самим впроваджуючи фонетичний принцип української орфографії. Крім того, періодично у його творчому доробку спостерігаємо спроби збагачення українського словника на основі семантико-мотиваційних, етимологічних пояснень, автор вводить до вжитку слова типу: «гайтись», «гай», «землянка», «курінь», «хустка», «шмаття».

Анатолій Патрикійович Свидницький застосовував різні

методи викладання, завдяки чому зажив слави талановитого вчителя-методиста. За браком відповідних методичних посібників він самостійно розробив власну методику навчання, яку висвітлив у статті «Мысли по поводу предстоящей реформы по Министерству народного просвещения». Автор наголошував на індивідуальному підході до кожної дитини, перевазі практичного методу навчання та важливості застосування під час навчання рідної мови. Значним внеском для народу було заснування недільних шкіл, відкриття бібліотек.

Незважаючи на те, що Свидницький був відомим українським письменником, мав широкі зв'язки з видатними людьми, його ім'я було забуте на певний час. Оскільки, Олена Пчілка писала: «Ми не знаємо, де той клаптик київської землі, на якому упокоїлася ця талановита, кипуча, а разом із тим нещасна людина». Довгий час на його малій батьківщині не було встановлено навіть меморіальної дошки там, де народився і довгий час мешкав письменник. Проте, на сьогодні, його ім'я носить одна з вулиць м. Хмельницького, як одного з найталановитіших письменників, нашого земляка, що здійснив значний внесок як щодо розвитку української літератури, так і розробки наукових здобутків в галузі мовознавства та просвітницької діяльності.

Я. Янчишина

Література

1. **Сікорська С.** Шляхами страдницького життя: Свидницький і Миргород / С. Сікорська. – Миргород : Миргород, 2011. – 38 с.
2. **Жук Н. Й.** Анатолій Свидницький: нариси життя і творчості / Н. Й. Жук. – Київ : Дніпро, 1987. – 150 с.
3. **Мацевич А. Ф.** Анатолій Свидницький : біографічна повість / А. Ф. Мацевич. – Київ : Молодь, 1984. – 182 с. : іл.
4. **Сиваченко М. Є.** Анатолій Свидницький і зародження соціального роману в українській літературі. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. – 416 с.
5. **Герасименко В. Я.** Анатолій Свидницький : літературний портрет / В. Я. Герасименко. – Київ : Держ. вид-во худ. літ., 1959. – 136 с.

27 вересня

Радомир Іванович Сілін

До 90-річчя з дня народження

Народився 27 вересня 1931 р. у Курську (Росія) в сім'ї службовців.

З липня 1943 по серпень 1945 р. був рядовим топографічної служби у військах Другого Українського фронту, пройшовши бойовий шлях від Харкова до Відня. За мужність і відвагу в боях 14-літній хлопець отримав медалі «За взяття Відня», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр.».

1951 року Радомир Іванович закінчив у Львові зі срібною медаллю середню школу № 15. З 1951 по 1956 рік навчався у Львівському політехнічному інституті (нині Національний університет «Львівська політехніка»), після закінчення якого отримав диплом з відзнакою. Як одного із кращих випускників Радомира Сіліна залишили у виші – на посаді асистента кафедри технології машинобудування. 1962 року він захистив у Київському політехнічному інституті кандидатську дисертацію на тему «Дослідження методів рахування і фасування дрібних деталей і штучних заготовок», а 1965 р. проходив наукове стажування в університетах США. Результатом наукових пошуків став захист 1973 року докторської дисертації.

3 грудня 1974 р. Р.І. Сілін очолив Хмельницький технологічний інститут побутового обслуговування (ХТПО), який тоді мав лише семирічну історію. На той час Радомир Іванович був єдиним доктором наук у виші.

Нелегкий, але багатий здобутками та інноваційними перетвореннями шлях від ХТПО до ТУП (Технологічного університету Поділля) пройшов ВНЗ за 27 років ректорства Р.І. Сіліна. З ініціативи ректора почалася реалізація розроблених ним двох пріоритетних комплексних цільових довгострокових програм: «Матеріально-технічна база» і «Науково-педагогічні кадри», а також були розроблені й інші програми: «Навчальний процес», «Науково-дослідна робота», «Соціальний розвиток».

Неоціненною заслугою Радомира Івановича на посаді ректора стало формування стабільного, працездатного, дружнього, ініціативного, перспективного колективу викладачів та співробітників, які можуть працювати в умовах жорсткої конкуренції. З 2001 року Р. І. Сілін – радник ректора Хмельницького національного університету.

Радомир Сілін провідний учений у галузі автоматичної та автоматизації виробничих процесів: опублікував більше 400 наукових праць, зокрема 8 монографій. Він отримав 49 авторських свідоцтв на винаходи, обраний академіком Академії інженерних наук України, Технологічної академії України, Міжнародної академії інформатизації, Української академії триботехніки, президентом Національного комітету України з питань машинознавства. Водночас найголовнішим здобутком Радомира Сіліна залишається виховання наукової еліти, яка є окрасою Хмельницького університету та подільського регіону. Під його керівництвом захищені 41 кандидатська і 24 докторських дисертацій. Професор Р. І. Сілін вже впродовж багатьох років очолював наукову школу «Теоретичні основи напружено-деформованого стану контактуючих тіл».

Вчений гідно представляв Україну з науковими доповідями на всесвітніх конгресах, конференціях і інших міжнародних наукових форумах. За підручниками і навчальними посібниками професора Р. І. Сіліна навчаються студенти не тільки Хмельницького національного університету, а й багатьох інших ВНЗ країни. Спільно з професором Вашингтонського університету Р. Коупом видав два навчальних посібники з практичного менеджменту. Значний науковий резонанс міжнародної наукової спільноти викликали книги Радомира Івановича «Людина і Всесвіт» (2007) та «Взаємозв'язок Всесвіту і Людини» (2009). Обидві праці присвячені взаємодії людини і Всесвіту, їх взаємовпливам, покликанню людини.

У 2000 р. Американським Біографічним Інститутом Р. І. Сілін обраний членом дослідницької Колегії Радників цього інституту Людиною року, а Кембриджським Біографічним Центром (Англія) – Людиною тисячоліття. У цьому ж році ім'я

вченого вносять до еліти Міжнародної академії інформатизації, а наступного року професора Р. І. Сіліна призначають особистим Радником Генерального директора Міжнародного Біографічного Центру Кембриджа і вводять до складу 500 світових лідерів впливу.

Р. І. Сілін – заслужений працівник народної освіти України (1993), має звання «Почесний громадянин міста Хмельницького» (1999), відзначений 17-ма високими урядовими нагородами, серед яких – ордени «Великої Вітчизняної війни» II ст., «За мужність» III ст., «За заслуги» III і II ст.

Серце Р. І. Сіліна зупинилося 20 жовтня 2018 р.

М. Войнаренко

Література

1. **Войнаренко М. П.** Я завдячую Радомиру Івановичу вибором свого життєвого шляху // Теорія і практика кластеризації економіки : монографія / за наук. та заг. ред. М. П. Войнаренка, В. І. Дубницького. – Кам'янець-Подільський, 2019. – С. 297-304.

2. **Скиба М. Є.** Радомир Іванович – мій керівник і наставник // Теорія і практика кластеризації економіки : монографія / за наук. та заг. ред. М. П. Войнаренка, В. І. Дубницького. – Кам'янець-Подільський, 2019. – С. 290-298.

3. **Войнаренко М.** Сілін Радомир Іванович / М. Войнаренко // Енциклопедія освіти Хмельниччини / Хмельниц. облрада, Хмельниц. облдержадмін., Департамент освіти і науки облдержадмін., Хмельниц. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; редкол. : Берега В. Є. (голова) [та ін.]. – Хмельницький, 2017. – С. 360.

4. **Радомир Іванович Сілін** : до 70-річчя від дня народж. [Електронний ресурс] : біобібліогр. покажч. / уклад. : Т. М. Горобець, О. М. Бичко. – Хмельницький : ТУП, 2001. – 57 с. – Режим доступу : http://lib.khnu.km.ua/inf_res/bibliogr/sienes/b_Silin.html. – Назва з екрана.

5. **Ректор Радомир Сілін** / уклад. В. О. Ткач ; відп. за вип. : С. Г. Костогриз, М. Є. Скиба. – Хмельницький : ТУП, 2001. – 171 с.

4 жовтня

Іван Сергійович Чекман

До 85-річчя з дня народження

Член-кореспондент Національної академії медичних наук України, обраний 05.04.1993 р. за спеціальністю фармакологія, член-кореспондент НАН України (1991), доктор медичних наук (1973), професор (1976), Заслужений діяч науки і техніки України (1999), лауреат Державної премії України (1986), академік Нью-Йоркської академії наук (1994), академік Академії наук вищої школи (1995), директор Київського науково-дослідного інституту фармакології і токсикології (1987 – 1991), завідувач кафедри фармакології з курсом клінічної фармакології Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця МОЗ України (з 1972). Але все завжди починалося з рідного дому, який залишається у нашій генетичній пам'яті рідною стежиною батьківського порогу, яка зростила нас, вивела в люди, навчила любити життя, людей, природу. Іван Сергійович Чекман народився у 1936 році 4 жовтня в с. Чаньків Дунаєвського району Хмельницької області в родині хліборобів Марії Іванівни та Сергія Юрійовича Чекманів. Іванко був білявим шибайголовою, який провів дитинство у передвоєнний та воєнний час як і всі діти у ті часи, допомагав родині, бешкетував з друзями та сестричкою Пелагеєю. Батько майбутнього вченого пішов на фронт та загинув на війні. Великим авторитетом для Івана Сергійовича була його мама, яка була мудрою людиною та користувалась авторитетом серед односельців. Саме вона якось сказала сину, що було б добре мати в сім'ї фельдшера, менше б хворіли, та й лікар був би свій. Медиків в роду не було. Мрії про майбутню професію теж. Прохання чи то бажання матері стали золотим дороговказом в житті Івана Сергійовича Чекмана, вирішили його долю, шлях, зміст і мету життя. Жодного разу Іван Сергійович не пошкодував про обрану професію. Ще навчаючись у Кам'янець-Подільському медичному училищі, в яке він вступив у 1951 році та закінчив 1955-го, він зрозумів, що медицина йому дуже цікава та до душі.

В 1955 р., як один з кращих випускників Кам'янець-Подільського медичного училища, І. С. Чекман вступає до Вінницького медичного інституту імені М. І. Пирогова, але в зв'язку з відкриттям в 1957 р. медичного інституту в м. Тернополі, він з групою інших студентів переводиться на третій курс і в 1961 р. одержує диплом лікаря з відзнакою. Чекмана Івана Сергійовича занесено в «Золоту книгу випускників» Тернопільського медичного інституту.

Після закінчення інституту працював головним лікарем в дільничних лікарнях с. Курилівка та с. Лонки Волочиського району (1961 – 1963). І. С. Чекман не раз звертається до народної медицини, до рослин – «другого хліба» в медицині, використовуючи їх в своїй практиці, збирає свою зелену аптеку, бабусині ліки, які одвічно використовував народ впродовж тисячі років.

У 1963 р. Чекман І. С. вступає до аспірантури при кафедрі фармакології Київського медичного інституту, де керівником був видатний вчений, фармаколог світового значення, академік АМН СРСР Олександр Ілліч Черкес. На його питання чому лікар вступає на фармацевтичну спеціалізацію, а не на якусь з клінічних кафедр, Іван Сергійович відповів: «Я люблю всім серцем медицину, люблю хворих, стараюсь їм допомогти всіма способами, але я по духу не клініцист, я експериментатор. Мені б хотілось знаходити щось нове для лікування хворих, хотілось би займатися ліками, адже це теж зв'язано з медициною».

Кафедра зустріла молодого вченого як свого сина. З ним працювали видатні педагоги, вчені: Неоніла Михайлівна Дмитрієва, Марія Іванівна Сластьон, Варвара Андріївна Крементуло, які допомагали йому в проведенні експериментів, у виборі теми дисертації, ділились знаннями, давали уроки проведення лекцій. 1966 р. – І. С. Чекман захищає кандидатську дисертацію «Экспериментальные исследования по фармакологии производных пропинамина».

З 1968 року Чекман І. С. працює у Київському медичному інституті на кафедрі фармакології. У 1969 р. Іван Сергійович стає доцентом і працює над докторською, тема якої – «Экспериментальные исследования фармакологии анти-

адренергических средств», захист відбувається у 1973 р. Велика життєва енергія, потреба бути суспільно корисним привела сільського хлопця до вершини знань – у 1972 р. Чекмана І. С. обирають завідуючим кафедрою фармакології.

Кожного року світ, а з ним і Чекман Іван Сергійович, зустрічає низку новацій у фармакологічній медицині: затверджуються ліки, методи визначення певних лікарських речовин, одержуються ліцензії на їх виготовлення і впровадження в лікування. Бета-адреноблокатори, антагоністи кальцію, спазмолітини, ангіопротектори, гіполіпідемічні препарати – це далеко неповний напрям роботи нашого фармаколога.

За час роботи підготував 11 методичних рекомендацій, затвердили 17 патентів. Результати досліджень обговорювались на 37 міжнародних та 78 вітчизняних з'їздах, конференціях. Світ зустрічає книги Івана Сергійовича «Осложнения фармакотерапии» (1980 р.), «Биохимическая фармакодинамика» (1990 р.), «Магний в медицине» (1992 р.), «Микросомальная ферментная система организма» (1996 р.), «Очерки фармакологии средств метаболической терапии» (2000 р.), «Тиотриазолин» (2006 р.), «Фармакология. Рецепттура. Практические занятия» (2007 р.) та інші – 77 монографій.

Лікування рослинами, плодами, квітами весь час цікавить Івана Сергійовича як травника-цілителя, фармаколога, терапевта і фітотерапевта. Свій досвід вивчення цілющих рослин узагальнює у книзі «Клиническая фитотерапия» (2007 р.), де вперше в Україні описано методи фітотерапевтичного лікування захворювань, симптомів патологічних процесів за допомогою рослин.

За його підручниками навчаються студенти не тільки України, але й Росії, Молдови, Грузії, Австрії, інших держав. Автор понад 1075 наукових праць, у т.ч. 42 монографій, 14 довідників, 24 підручників, 7 посібників для студентів, 3 словників, 27 методичних рекомендацій, 79 патентів. Підготував 23 доктори і 51 кандидата медичних наук. Ця людина до останніх своїх днів була у перших рядах досліджень і впровадження нових ліків і сучасних напрямків у фармакології.

Невблаганно летять роки, залишаючи в пам'яті слід, а в житті живу гілочку родинного дерева. І. С. Чекман був дійсно щасливою людиною не тільки в науковому світі, але і в особистому житті. Пліч-о-пліч з ним на все життя його дружина, канд. мед. наук, лікар Ірина Степанівна (понад 50 років разом), донька Марта теж лікар, син Максим. Є онуки: Ірина, Мартин, Платон і маленький Левко. Іван Сергійович – красива і мудра людина, розумна і дотепна в спілкуванні, інтелігентна і високоосвічена, людяна, чесна, порядна в своїх вчинках, сповнена творчих і життєвих сил, далекосяжних планів, палкого бажання працювати, нести свій досвід у реальне життя, яка добре володіє науковим і літературним словом, любить читати Т. Шевченка, Е. Асадова, П. Глазового, має талант вмілого організатора, дуже легко знаходить шлях до людей, випромінюючи якусь особливу свою внутрішню силу і енергію. Саме таким будуть згадувати Івана Сергійовича Чекмана його близькі, колеги, учні, знайомі.

27 жовтня 2019 р. не стало нашого земляка і видатного вченого Чекмана Івана Сергійовича. Він пішов у вічність на 84 році життя сповнений планів і задумів.

І. Козак

Література

1. **Члену-кореспонденту АМН України І. С. Чекману – 70 років** // Журнал Академії медичних наук України. – 2006. – Т. 12. – № 4. – С. 810.
2. **Виленский Ю.** Иван Чекман: Фармакология – вот истинная энциклопедия и доминанта медицины / Ю. Виленский // Проблемы медицины. – 2001. – № 1-2. – С. 29-33.
3. **Консультації професора Чекмана** // Медичний кур'єр Хмельниччини. – 1999. – № 7-8. – С. 8.
4. **Василяшко М.** З Чанькова – в заокеанські академіки / М. Василяшко // Голос України. – 1994. – 13 груд.

12 жовтня

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія: сто років в освітньому просторі

До 100-річчя з часу заснування

В історії м. Хмельницького гуманітарно-педагогічна академія посідає окреме місце, виступаючи якісною візитівкою і будучи невід'ємно вкоріненою у міський простір. Із розвитком Проскурівсько-Хмельницького розвивався і утверджувався навчальний заклад.

У даній студії ми ставимо за мету окреслити основні віхи знакової інституції.

Своїми витоками історія навчального закладу сягає далекого 1921 р. З метою підготовки вчителів для шкіл Проскурівського повіту владними інституціями були влаштовані педагогічні курси. Через проведення низки певних реорганізацій восени була заснована трьохкласова педагогічна школа. Свою діяльність вона розпочала 12 жовтня. Власне ця дата й вважається початком функціонування навчального закладу.

Наприкінці 1921 р. Наркомос України реорганізував педагогічну школу у вищі трирічні педагогічні курси. Очоловав їх випускник Одеського університету Д. І. Попа, який одночасно працював у Проскурівському відділі народної освіти.

На курсах навчався 51 слухач. Вчительський колектив нараховував 13 осіб. Як правило, це були представники старої інтелігенції. Однак уже в 1923 – 1924 навчальному році кількість учнів збільшилася до 120 осіб. У ці ж роки відбулася чергова структурна реорганізація закладу. На базі курсів був утворений технікум, який спочатку планувався із трирічною навчальною програмою, а з 1925 р. – чотирирічною. Його очолив К. Г. Гайовий.

Особливою подією в історії технікуму став перший випуск учнів у 1925 р. Дипломи одержали 42 студенти. Це надавало їм право працювати вчителями початкових класів.

Навчально-виховний процес ставав на дедалі вищий

рівень. Запроваджувався сталий режим роботи закладу, з'явилися нові навчальні програми. Крім пробних уроків, студенти проходили безперервну педагогічну практику від 3 до 6 місяців у школах та дитсадках.

Колектив технікуму брав вагому участь у подоланні неграмотності у Проскурівському повіті та в багатьох інших гуманітарних проєктах.

У 1935 р. Проскурівський технікум розформували, оскільки місто було віднесено до прикордонної смуги. За чотири роки він відновив свою діяльність, але місцем розташування вибрано м. Городок. За двадцятирічний період свого існування технікум підготував для потреб української освіти біля 2000 учителів початкової і семирічної школи, вихователів і піонервожатих.

Новий етап у діяльності навчального закладу розпочався після звільнення області від німецьких загарбників у 1945 р. Педагогічний колектив працював над покращенням якості викладання предметів. Із цією метою були створені предметно-методичні комісії з мови і літератури, математики і фізики, природознавства, хімії і географії, історії, педагогіки, психології, малювання, співів, музики. Також поліпшилися всі види педагогічної практики.

Із 1952 – 1953 навчального року училище готувало лише вчителів фізичного виховання для семирічної школи. Заклад у цей час очолював Ф. Г. Гончарук. Проте невдовзі заклад знову перейшов на підготовку вчителів початкових класів та вихователів дитячих садків. З 1969 р. розпочався прийом учнів винятково на базі восьмирічної школи. У цьому ж році відбувся черговий випуск 252 фахівців.

У 1979 – 1996 рр. навчальний заклад очолювали В. П. Сайчук та М. П. Мельник. У наступні десятиріччя училище було укомплектоване фаховими спеціалістами, яких станом на 1981 р. нараховувалося 107 осіб, а на 1990 р. – 140.

Нові сторінки історії Хмельницького педагогічного училища пов'язані з іменем М. М. Дарманського, який 10 жовтня 1996 р. очолив навчальний заклад. Саме завдяки його титанічним зусиллям училище було трансформоване в інститут

та відбулося його утвердження у цьому статусі. Цю роботу продовжив новий керівник В. Є. Берека. У 2006 р. згідно з рішенням Хмельницької обласної ради інститут реорганізовано в академію, а наступного року навчальний заклад акредитовано за IV рівнем.

Із 2009 р. академію очолює професорка І. М. Шоробура. Навчальний заклад сьогодні – це провідний заклад із підготовки фахівців для системи освіти. У його структурі функціонують регіональні лабораторії професійної ступеневої підготовки педагогів початкової ланки освіти.

В умовах трансформації України в європейське та світове співтовариство колектив Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії перебуває в центрі освітніх реформ, які здійснюються в нашій державі, нарощує освітній, науковий потенціал, свято шанує традиції.

В. Адамський

Література

1. **Шоробура І. М.** Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія: 95 років освітнього шляху // Педагогічний альманах. – 2016. – Вип. 32. – С. 243-250.

2. **Телячий Ю. В.** Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія: курсом зростання // Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку: Хмельниц. обл. / Ю. В. Телячий, І. М. Шоробура. – Київ : Знання України, 2010. – С. 337-357.

3. **85 років освітнього шляху:** сторінки історії Хмельниц. гуманітарно-пед. акад. : матеріали Всеукр. науково-практ. конф. (5-6 жовт. 2006 р.). – Хмельницький : редакційно-вид. від. ХГПА, 2006. – 282 с.

4. **Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія в особах.** – Хмельницький : Мельник А. А., 2006. – Т. 1. – 356 с.

5. **Дарманський М. М. та ін.** 80 років освітнього шляху: сторінки історії Хмельниц. педучилища, педколеджу, гуманітарно-пед. ін-ту / М. М. Дарманський, Ю. В. Телячий, Л. Ф. Шумлянська. – Хмельницький : Поділля, 2001. – 132 с.

14 жовтня

Хмельницьке міське товариство української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта»

До 30-річчя з часу заснування

14 жовтня 1991 року, в день Покрови Пресвятої Богородиці, у Хмельницькому розпочав діяльність Народний Дім «Просвіти», який став осередком інтелектуальної елітної української думки, справжнім Храмом української душі.

Сьогодні 30-річний Народний Дім «Просвіти» – це потужна українознавча громадська установа, де відбувається і спрямовується діяльність Хмельницького міського Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта».

Хмельницька «Просвіта» достойно носить ім'я Тараса Шевченка і члени Товариства як ніхто розуміють, що не можна відродити дух нації, очистити духовні витoki без глибокого пізнання Кобзарєвого життя і його Слова.

Народний Дім «Просвіти» – це глибока, щира шана і любов до Тараса Шевченка, це культ української мови та Шевченкового слова, яке звучить на просвітницьких уроках та конкурсах на кращого декламатора поезії Тараса Шевченка за участю талановитої молоді, яку завжди підтримує Товариство «Просвіта». Вже традиційними стали Кобзарєві березневі і травневі читання «Вічний як народ», «Шлях до Тараса»; просвітницькі паломництва до Шевченкових місць у Канєві, Кам'янці-Подільському...

На книжкових тематичних виставках експонуються унікальні «Кобзарі» та наукові роботи українських та зарубіжних філологів, істориків.

У кожній кімнаті Народного Дому – портрети Тараса Шевченка, подаровані шановними гостями.

Народний Дім «Просвіти» – це світлиця з видимою енергетикою любові на портретних ликах українських гетьманів та світочів нації, з вишитими рушниками на іконах. Тут постійно здійснюються програми «Дух нації», «Великі українці», «Невідома Україна» та інші, з переглядом унікальних

тематичних відеофільмів. Учасниками програм є вчителі й учні навчальних закладів міста та області, студенти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Хмельницького торговельно-економічного коледжу, курсанти та офіцери Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, поліцейські Хмельниччини.

Світлиця Народного Дому стала улюбленим місцем проведення філологами та керівниками методоб'єднань, засідань «круглих столів», присвячених Великим Українцям.

Народний Дім «Просвіти» – це читальня, де зібрані рідкісні видання, яких не має жодна бібліотека не тільки міста Хмельницького, а й України. Надіслані вони українцями Великої Британії, США, Канади, Німеччини, Чехії, Молдови... Читальня – без перебільшення, є нашим справжнім духовним скарбом.

Бібліографічний довідник «Той, хто читає книги, бесідує з Богом» подає перелік усіх унікальних видань Хмельницької міської «Просвіти».

Народний Дім «Просвіти» – це старі фотографії людей з усіх куточків України – справжня українська історична родина. Це своєрідний родинний альбом України. Обличчя людей на фото випромінюють гідність, мудрий спокій, самодостатність, ніби промовляючи до нас, сучасників: ми – український народ, будьмо гідними називатися українцями!

Народний Дім «Просвіти» – це постійна, багатогранна, мудра, енергійна, добротворча робота з молоддю; виховання патріотизму, формування національного духу – головних засад виховання особистості молодого українця – інтелектуального і духовно багатого представника древньої європейської нації.

Дуже успішним був молодіжний освітньо-просвітницький проєкт «Кобзар – це слово на кожен день».

Учні навчальних закладів нашого обласного центру висловили свої думки про необхідність і потребу Шевченкового слова в житті сучасної молоді. Їхні твори ілюстровані живописними роботами переможців конкурсу, що відбувся в Народному Домі «Просвіти» в березні 2020 року з нагоди відзначення 180-річчя першого «Кобзаря» та 160-річчя

останнього прижиттєвого.

Роботи учасників конкурсу видрукувані в новому нашому виданні «Просвіти» багато не буває».

Народний Дім «Просвіти» – це тісна співпраця з Департаментом освіти та науки Хмельницької міської ради, керівництвом Прикордонної та гуманітарно-педагогічної академій, Головного управління Національної поліції України в Хмельницькій області, представники яких віддавна були і є членами правління Товариства.

Вони завжди підтримують всі просвітницькі заходи, розуміючи, що саме під дахом Народного Дому можна отримати відповіді на важливі запитання: у чому суть національної свідомості, чому так важливо берегти і плекати рідну мову, українське слово, якими були і за що боролись Великі Українці.

Народний Дім «Просвіти» – це унікальні колекції мистецьких робіт Ніни Косаревої, Надії Борецької, Галини Гоми, Таміли Литвиненко, Олени Скорупської, Михайла Андрійчука, Анатолія Мельника, Івана Юркова, Володимира Карвасарного, Миколи Стратілата – відомих у світі художників-подолян.

Народний Дім «Просвіти» – це подарункова зала, де представлені унікальні роботи знаних в Україні та за кордоном митців.

Народний Дім «Просвіти» – це потужна видавнича діяльність. За 30 років коштом благодійників видрукувано 54 книжки різної тематики, за що їм велика вдячність.

Народний Дім «Просвіти» – це радіо- й телепрограми на ТРК «Місто», ХОДТРК «Поділля-Центр»: «Український історичний календар», «І на оновленій землі», «Свою Україну любіть», «З подільського кореня», «Українська душа», «Подільський передзвін» та інші, що сприяють відродженню національної свідомості, почуття патріотизму та відповідальності за державу, яку будуємо зараз і разом.

Народний Дім «Просвіти» – це потужна відеотека, яка нараховує більше двох сотень фільмів. Особливої уваги заслуговують власні фільми Товариства: «Музика моєї душі» (про Марію Ясіновську), «Хмельницький – час перемін»,

«Відламок межового знаку» (про Миньковецьку державу).

Створений на замовлення Товариства подільськими митцями до 200-річчя Великого Кобзаря відеофільм «Земля подільська, яку сходив Тарас» на Всеукраїнському фестивалі телевізійних і радіопрограм «Кобзар єднає Україну», який відбувся у травні 2014 року в Черкасах, посів почесне друге місце.

До послуг учасників програм «Просвіти» серіал науково-популярних відеофільмів «Невідома Україна», відеоцикл «Гра долі» (про особисте життя відомих людей), класика українського кінематографа – все це сприяє вихованню свідомих українців.

Народний Дім «Просвіти» – це Музей міжнародних зв'язків, де вже історичні матеріали різних часів засвідчують успішність міжнародних програм нашого обласного центру, співпрацю просвітян з українцями діаспори.

Народний Дім «Просвіти» – це зустрічі з видатними українцями сучасності, яких знає весь світ:

- Іван Драч – поет, герой України, лауреат Національної Шевченківської премії;
- Михайло Слабошпицький – відомий письменник, лауреат Національної Шевченківської премії;
- Іван Ющук – доктор філологічних наук, академік, автор підручників з української мови;
- Василь Вітер – відомий у світі кінорежисер, автор двох просвітницьких фільмів: «Музика моєї душі» (Марія Ясіновська), «Хмельницький – час перемін»;
- Євгенія Сохацька – професор Національного Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка;
- Микола Тимошик – знаний у світі огієнкознавець та інші.

Народний Дім «Просвіти» – це, передусім, всеохоплююча любов до України. Народжений 30 років тому в день Свята Покрови Пресвятої Богородиці Дім Українства у Хмельницькому відразу став явищем в історії сучасної просвітницької діяльності. Існуючи поза партіями, уникаючи політичних інтриг та спекуляцій, він приймає всіх, співпрацює з

усіма, хто любить Україну і прагне докласти зусиль до подальшого процесу духовного відродження, зростання національної самосвідомості громадян України.

Віriamo, що бути йому саме таким, центром духовності Поділля, Храмом і оберегом української душі ще на багато літ.

З. Діденко

Література

1. **Діденко З.** Центр духовності Поділля : матеріали VI-ї Всеукр. науково-практ. конф. – Хмельницький : РВВ Хмельниц. гуманітарно-пед. ін-ту, 2016. – 345 с.

2. **Подільський передзвін «Просвіти»** / Хмельниц. міське т-во укр. мови ім. Т. Шевченка «Просвіта» ; упоряд. З. Діденко, Т. Мосійчук. – Хмельницький : Юзвак М. М., 2011. – 206 с.

3. **Кришук Б.** Невмируще джерело українства. – Хмельницький : РВВ Хмельниц. гуманітарно-пед. ін-ту, 2005. – 120 с.

4. **Скарби духовності** / Хмельниц. міське т-во «Просвіта». – Хмельницький : [б. в.], 2005. – 148 с.

5. **Наукові записки учасників програм «Просвіти»** / Хмельниц. міське т-во укр. мови ім. Т. Шевченка «Просвіта». – Хмельницький : Поділля, 1997. – 176 с.

20 жовтня

Людина невичерпного джерела енергії

*До 75-річчя з дня народження
Анатолія Григоровича Роздобудька*

В літописі Хмельницької області другої половини ХХ – початку ХХІ століття яскравою сторінкою вписана виробнича, управлінська і громадсько-політична діяльність гуманіста, патріота і державотворця Анатолія Григоровича Роздобудька. Він народився 20 жовтня 1946 року в місті Лубни Полтавської області. Батьки Анатолія Григоровича часто міняли місце проживання в зв'язку з переведенням на роботу його матері. У

1960 р. сім'я Роздобудьків переїхала в с. Довжок біля Кам'янця-Подільського. В 1964 р., навчаючись у 10 класі, освоїв навчальний план 11 класу, здав екстерном екзамени за середню школу й вступив на вечірнє відділення Кам'янець-Подільського загальнотехнічного факультету Київського автомобільно-дорожнього інституту, зекономивши таким чином цілий рік. Вдень працював на електромеханічному заводі, а ввечері займався в інституті. Скрізь до роботи ставився відповідально та акуратно, обов'язки прагнув виконувати повною мірою – таким був його характер, таким було сімейне виховання. Своє перебування в робітничих колективах згадує з приємністю, як хорошу й потрібну життєву школу.

Після закінчення навчання у 1969 р. був прийнятий на роботу інженером автоколони № 2232 в м. Кам'янці-Подільському. Після проходження строкової військової служби працював на Кам'янець-Подільському заводі «Електроприлад», який швидко будувався й розгортав випуск новітньої, за мірками того часу, продукції. На посаді майстра дільниці нового цеху довелося терміново налагоджувати зв'язки з суміжними цехами, займатися усуненням технічних та конструкторських неув'язок, слідкувати за якістю робіт. Своїм відвертим та щирим спілкуванням з робітниками, а разом з тим виваженою вимогливістю, йому вдалося швидко згуртувати колектив дільниці, досягти взаєморозуміння й забезпечити головне – виконання виробничого плану. За виконання завдання в стислий термін отримав свою першу нагороду – премію від керівництва заводу. Незабаром молодого й активного інженера стали помічати. У червні 1972 р. Анатолій Григорович став інструктором оргвідділу Кам'янець-Подільського райкому партії. Перевагу надавав не зверхнім інструкторським настановам, а товариському спілкуванню з людьми, часто відвідував колективи. Виступав на зборах, на нарадах секретарів парторганізацій, вивчав кандидатури для формування резерву кадрів партійних, господарських керівників у закріплених організаціях.

Здібного і перспективного працівника в червні 1975 р. було обрано заступником голови Кам'янець-Подільського

райвиконкому з питань підготовки до затоплення водосховища Дністровської ГЕС, й водночас – головою районної комісії з оцінки будівель, споруд і насаджень у зоні затоплення. У Кам'янець-Подільському районі під повне чи часткове затоплення потрапляло майже 30 населених пунктів, понад 3,5 тисячі садиб, переселенню підлягало декілька тисяч чоловік. А. Г. Роздобудько з перших днів роботи добре усвідомив, що ці люди, на відміну від інших жителів району, вже не один рік перебували в напруженому психологічному стані під вантажем проблем з питань переселення, а тому до будь-яких запитів кожного з них мав підходити терпеливо та уважно, прагнучи допомогти чим тільки міг. Анатолій Григорович не відсиджувався в кабінеті, а організовував виїзди оціночної комісії, на яких, зберігаючи витримку та виваженість, надавав жителям необхідні роз'яснення й допомогу. Не раз доводилося чути несправедливі докори, грубощі, а то навіть і образи. Але поступово справи просувалися вперед, розгорталося будівництво житла для переселенців. Завдяки титанічній організаторській діяльності А. Г. Роздобудька, в особі якого переселенці бачили не лише як представника влади, а передусім як людину, що прагне їм допомогти, ситуація на місцях заспокоїлася.

У 1976 – 1978 рр. А. Г. Роздобудько перебував на стаціонарному навчанні у Вищій партійній школі при ЦК Компартії України. Після завершення навчання працював в Хмельницькому обкомі партії. У березні 1980 р. був обраний секретарем Славутського міськкому партії. Так почався його славуцький період життя, насичений активною публічною діяльністю, вагомим впливом на економічний розвиток Славутчини. За розподілом обов'язків відповідав за стан справ у промисловості, будівництві, в транспортних організаціях Славуті та Славутського району. Якраз у 1980-ті роки почалася чергова, але остання за радянський період, розбудова міста та району. У місті були побудовані й введені у дію руберойдовий завод, надпотужний солодовий завод, найбільший в області маслоробний комбінат з переробки до 400 тонн молока на добу, новий виробничий корпус на заводі «Будфарфор», цех

силікатної цегли потужністю 60 млн штук на заводі силікатних стінових матеріалів, на повну потужність працювали суконна та швейна фабрики, Славутська та Полянська паперові фабрики та цілий ряд інших підприємств. На введених у дію підприємствах було створено сотні нових робочих місць.

Розвивалася соціальна інфраструктура міста, зростала якість міського життя. З'явилися нові корпуси центральної районної лікарні, саме в першій половині 1980-х років у Славуті почали працювати міські очисні каналізаційні споруди, було введено в дію декілька артезіанських свердловин питної води, водоочисна станція, водогони. Славута ще й досі живе на цих потужностях. А. Г. Роздобудько доклав величезних зусиль до спорудження в 1987 р. величезного спортивного комплексу з двома басейнами та двома спортивними залами площею 1608 та 608 кв. метрів. Подібної споруди ще до цих пір немає ні в жодному районі чи місті області, окрім Хмельницького. У ті роки процес розвитку торкнувся й сільського господарства району. Навіть важко перерахувати все, що тоді було зроблено та які величезні інвестиції були спрямовані на розвиток Славутчини. У реалізації таких необхідних для зміцнення економіки району проєктів активну участь разом з іншими керівниками району брав Анатолій Григорович.

Весною 1990 р. А. Г. Роздобудько був обраний головою виконкому Славутської міської ради. Він схвально сприйняв проголошення незалежності України. На альтернативній основі в червні 1994 р. був обраний головою Славутської районної ради. В липні 1995 р. Анатолій Григорович розпорядженням Президента України був призначений головою Славутської районної державної адміністрації. Влітку 2000 р. здібного й талановитого керівника району призначають на вищу посаду – заступником голови Хмельницької облдержадміністрації з гуманітарних питань. Це була дуже складна і відповідальна ділянка роботи, де навіть в умовах переходу на нові умови господарювання, Анатолій Григорович завдяки цілеспрямованій і наполегливій діяльності спромігся досягти вагомих результатів. До найбільш позитивних досягнень слід віднести те, що у 2005 р. в області діяло 14 центрів соціальної реабілітації

дітей-інвалідів, хворих на ДЦП. А. Г. Роздобудьку вдалося не тільки зберегти мережу закладів в освіті, особливо – у селі, але й вийти на перше місце в Україні з кількості закладів нового типу, охоплення дітей дошкільною підготовкою. Жорстко контролював рейтингові показники міст та районів з питань освіти, культури, медицини. Охорона здоров'я області за 2001 – 2004 рр. за рейтинговими показниками піднялася з 13 на 8 місце в Україні. У галузі культури в умовах незадовільного фінансування вдалося створити обласний симфонічний оркестр, відшукати кошти й провести ремонти занедбаних експозиційних приміщень державних історико-культурних заповідників «Межибіж» та «Самчики», музею М. Островського в Шепетівці. Були організовані муніципальні художні колективи в містах Хмельницький, Кам'янець-Подільський, у Ярмолинецькому, Хмельницькому, Білогірському, Летичівському районах. На посаді заступника голови облдержадміністрації працював до квітня 2005 р.

А. Г. Роздобудько обирався депутатом Кам'янець-Подільської районної, Славутської міської та районної, Хмельницької обласної рад багатьох скликань. Понад 20 років його трудового життя пройшли на Славутчині. Результатами цієї праці ще довго будуть користуватися сучасники і наступні покоління цього краю. Вдячні славутчани пам'ятають про звитязну працю цього чесного душею і серцем керівника. У березні 2013 р. Анатолій Григорович нагороджений ювілейною медаллю «90-річчя утворення Славутського району». У 2016 р. йому присвоїли почесне звання «Почесний громадянин Славутського району». За плідну організаторську роботу в краєзнавчому русі області удостоєний в 2015 р. Грамоти правління Національної спілки краєзнавців України.

Таким є життєвий шлях А. Г. Роздобудька: великого українця, творця-будівничого, людини з невичерпним джерелом енергії, з неспокійним, великим і щедрим серцем, запрограмованим на добро.

О. Григоренко

Література

1. **Григоренко О. П.** Славутський період життя і діяльності А. Г. Роздобудька (1980 – 2000) // Місто Славута і Славутчина в контексті історії Волині : зб. ст. за матеріалами Всеукр. наук. історико-краєзн. конф. – Хмельницький, 2017. – С. 124-136.
2. **Григоренко О. П.** Анатолій Григорович Роздобудько: народжений бути лідером / О. П. Григоренко, Л. О. Григоренко // Хмельницькі краєзнавчі студії : науково-краєзн. зб. – Вип. 9. – Хмельницький, 2016. – С. 4-21.
3. **Ковальчук С. Ф.** Цікавий екскурс, або як розбудовувалася Славута та район // Трудівник Полісся. – 2012. – 23 серп.
4. **Анатолій Григорович Роздобудько** // Історичне краєзнавство і проблеми регіональної історії Правобережної України : біобібліогр. покажч. – Вип. 12. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 195-197.
5. **Прокopcук В. С.** З плеяди творців // Видатні постаті міста Хмельницького : матеріали Другої науково-практ. конф. «Місто Хмельницький в контексті історії України». – Хмельницький, 2007. – С. 164-172.

28 жовтня

Олівер Олексійович Орлов

До 90-річчя з дня народження

Народився 28 жовтня 1931 року в м. Ленську (Якутія).

1950 року вступив до Саратовського військового училища, після закінчення якого 1954 року був направлений на службу в м. Шварцейберг (НДР).

Звільнившись в запас, 1956 року вступив до Саратовського економічного інституту. 1960 року закінчив інститут із відзнакою та був залишений на кафедрі економіки і організації промислового підприємства на посаді асистента і молодшого наукового співробітника.

1964 року вступив до аспірантури, після закінчення якої 1966 року був запрошений на роботу в Донецький інститут

економіки промисловості АН УРСР на посаду старшого наукового співробітника, керівника групи.

Кандидатську дисертацію на тему «Планування та використання виробничої потужності на машинобудівних підприємствах» захистив у грудні 1966 року на вченій раді Саратовського економічного інституту.

Три роки працював у Донецькому інституті економіки промисловості АН УРСР за госпдоговором з Новокраматорським машинобудівним заводом.

1969 року обраний за конкурсом на посаду старшого викладача кафедри економіки та організації виробництва, а 1971 року став завідувачем цієї кафедри. Результати багаторічної роботи по договорах з багатьма промисловими підприємствами були покладені в основу докторської дисертації (тема – «Ефективність і проблеми удосконалення планування промислового підприємства»), яку захистив у червні 1980 року в Інституті економіки промисловості АН УРСР.

З 1983 р. до 1 грудня 2015 року працював завідувачем кафедри економіки підприємств і підприємництва Хмельницького національного університету. Відкрив на кафедрі три спеціальності: «Економіка підприємства», «Менеджмент» і «Маркетинг». Дві останні спеціальності надалі були виокремлені в самостійні кафедри. На теперішній час – професор кафедри маркетингу і товарознавства.

У 1987 р. він створив галузеву лабораторію Міністерства побутового обслуговування України з обсягом фінансування на 5 років 500 тис. крб.

Під його керівництвом захищено 36 кандидатських та 3 докторські дисертації.

Є організатором єдиної в Україні Міжнародної конференції «Проблеми планування в ринкових умовах» (проведено 12 конференцій, м. Алушта).

Він є автором першого в Україні підручника «Планування діяльності промислового підприємства» (2002 р.), який був перевиданий у 2006 р. Крім того опубліковано понад 10 монографій, 350 наукових статей і публікацій, у тому числі 2014 року вийшла монографія «Нетехнологічні інновації», яка

опублікована у ФРН (видавництво ZAMBERT у м. Saarbrücken).

Викладає курс «Планування і контроль діяльності підприємств» і курси для магістрів – «Маржинальний прибуток в економічних розрахунках на промислових підприємствах» та «Економіка інноваційного підприємства».

Професор Орлов О. О. неодноразово нагороджувався почесними грамотами, він є відмінником освіти і нагороджений ювілейною пам'ятною медаллю «20 років незалежності України».

О. Айвазян

Література

1. **Войнаренко М.** Орлов Олівер Олексійович : [д-р екон. наук, проф. ХНУ] / М. Войнаренко // Енциклопедія освіти Хмельниччини / Хмельниц. облрада, Хмельниц. облдержадмін., Департамент освіти і науки облдержадмін., Хмельниц. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; редкол. : Берека В. Є. (голова) [та ін.]. – Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2017. – С. 338-339.

2. **Орлов Олівер Олексійович** [Електронний ресурс] : бібліогр. покажч. / уклад. О. М. Бичко. – Текст. дані. – Хмельницький : ТУП, 2000. – 26 с. – Режим доступу : http://lib.khnu.km.ua/inf_res/bibliogr/sienes/b_ORLOV.html – Назва з екрана.

28 листопада

Першопроходець Степан Савович Байдюк

До 80-річчя з дня народження

Усе починалося з того, як гурт дев'ятикласників Білогірської середньої школи в черговий раз запізнився на урок, і Микола Томілов, керівник військової підготовки, у порядку виховного заходу запропонував учням здійснити марш-кидок на 10 кілометрів. Першим на фініш прийшов Степан Байдюк, подолавши цю дистанцію за 42 хвилини.

Після цього Микола Петрович порекомендував юнакові

зайнятися легкою атлетикою. Вже через рік на обласних змаганнях школярів в Хмельницькому Степан став призером у бігу на середніх дистанціях (800 м та 1500 м). Далі навчання у Кам'янець-Подільському індустріальному технікумі, тренування під керівництвом Івана Бесараба. Перша важлива перемога Степаном була здобута на п'ятикілометровій дистанції у Вінниці в змаганнях на першість раднаргоспів, там же на трикілометровій дистанції з перешкодами показав результат першого розряду.

Працюючи на «Запоріжсталі» після здобуття середньої спеціальної освіти, Байдюк продовжує активно тренуватися. Не залишає заняття бігом він і під час служби в армії, використовуючи кожен вільну годину, яка з'являлася в період відпочинку після нарядів на другому році служби. Бажання досягти хороших спортивних результатів не покидало юнака. У 1962 році він написав листа в Москву олімпійському чемпіону 1956 року у бігу на 5000 і 10000 метрів Володимиру Куцу, котрий опікувався армійським спортом. Той відгукнувся і вислав хлопцеві план тренувань, дав настанови. Виконуючи їх, Байдюк стрімко додав у майстерності. Спершу була перемога на першості Одеського військового округу, потім – друге місце на чемпіонаті Збройних Сил СРСР на десятикілометровці, виступ на командному чемпіонаті Радянського Союзу в Ташкенті, де безпосередньо познайомився з Володимиром Куцом, котрий восени того ж року долучив Степана на тренувальний збір, що проходив у Гаграх, і далі був уже його тренером. Завдяки Володимиру Петровичу, у хлопця з Білогір'я з'явилася можливість тренуватися з найкращими бігунами країни, котрі були на той час серед найсильніших у світі.

Вже наступного року наш земляк здобуває призові нагороди на усіх змаганнях республіканського рівня, в яких брав участь, стає членом збірної команди України, посідає шосте місце на Спартакіаді народів СРСР.

Олімпійський 1964 рік наш легкоатлет розпочав з перемоги на Всеармійських змаганнях з кросу на призи газети «Червона Зірка». Потім встановив особистий рекорд на десятикілометровці під час чемпіонату СРСР, вперше подолавши

її швидше 29 хвилин. У вересні під час перерви футбольного матчу між командами «Динамо» (Київ) та «Чорноморець» (Одеса) переміг на всесоюзних змаганнях з бігу на п'ять тисяч метрів з результатом 13 хвилин 46,6 секунди, встановивши свій перший рекорд України.

Після цього успіху Степан потрапляє на останній перед Олімпіадою в Японії тренувальний збір команди Радянського Союзу, що проходив у Хабаровську. На той період склад збірної з бігу на 5000 і 10000 метрів практично був визначений. Залишалось одне вакантне місце для поїздки на ці Ігри для бігуна на п'ятикілометровці. Тоді тренерська рада вирішила провести забіг на 3000 м, щоб відібрати лише переможця. Серед претендентів був і Степан Байдюк. У день забігу в Хабаровську випав сніг. Довелося залучати аеродромну техніку для чистки і сушки бігових доріжок. На вщент заповненому глядачами стадіоні подолянин тактично уміло провів забіг і переміг, показавши на поганій якості доріжці хороший результат – 8 хв 10 с. Позаду залишилися відомі легкоатлети: Дутов, Іванов, Тюрін та інші.

Перший старт Байдюка на олімпійському стадіоні у Токіо пройшов вдало. Він впевнено пробіг дистанцію і кваліфікувався серед 48 спортсменів до фіналу, посівши третє місце у попередньому забігові, поступившись лише французу Жазі і новозеландцю Бейлі. Напередодні фіналу три доби йшов дощ, гарева (грунтова) доріжка розмокла, тому на високі результати годі було розраховувати. Темп забігу був невисоким і всі трималися щільною групою, а коли до фінішу залишилося 900 метрів, легкоатлети розпочали стрімке прискорення, відбулися зіткнення, трапився завал. Кілька спортсменів, серед них і Байдюк, впали на доріжку. Вони піднялися і продовжували біг. Однак падіння не дозволило нашому земляку здобути високе місце – фінішував 10-м.

Але саме в таких умовах гартується характер і воля атлета. Степану тоді було лише 23 роки, а попереду довге яскраве спортивне життя.

Кар'єру бігуна Байдюк закінчив 26 липня 1978 року на Кубі, посівши 6-те місце у традиційному 20-кілометровому

пробігу на честь штурму казарми Монкадо. За час своїх тренувань він подолав 78400 км. Його спортивні здобутки навіть важко перерахувати. Лише у 1965 – 1968 роках він 6 разів перемагав на чемпіонатах України з бігу на 5000 і 10000 м, здобув першість і в 1973 році, ставав призером чемпіонатів СРСР у бігу на 10000 м, кросових дистанціях на 14 км, виграв Кубок Радянського Союзу, який вперше розігрувався у 1969 році в Нальчику.

Оскільки наш земляк був військовослужбовцем, то традиційно виступав на армійських змаганнях, зокрема, 5 разів перемагав на чемпіонатах дружніх армій, у складі збірної Радянського Союзу брав участь у легкоатлетичних матчах СРСР – США, зокрема в 1969 році у Лос-Анджелесі здобув «срібло» на 10-кілометровці.

Серед найбільш пам'ятних змагань Степан Савович виокремлює участь у міжнародних стартах на призи газети «Правда», переможцем яких він неодноразово ставав. Проте і друге місце у забігу на дистанції 10000 м у Москві 11 червня 1969 року для нашого земляка стало досить вагомим здобутком. Тоді у гострій конкуренції з багаторазовим рекордсменом і чемпіоном Європи німцем Ю. Хаазе він більш як на пів хвилини покращив свій результат, встановивши рекорд України – 28 хв 13,8 с, що і нині відповідає нормативу майстра спорту міжнародного класу. А бігали тоді не по синтетичних, як тепер, а гаревих доріжках. Це був третій результат сезону в світі, за що Степану Байдюку в кінці року вручили спеціальну медаль всесвітньої асоціації легкоатлетичних федерацій.

Один із рекордів нашого земляка і донині ніким із українців не перевершено. Йдеться про забіг на доріжці стадіону ЦСКА у Москві на дистанцію 20 км, яку він пробіг за 1 годину і 3 секунди, встановивши найвище всеукраїнське досягнення.

Вже понад 50 років Степан Савович мешкає у Києві, закінчив інститут фізкультури. Він відігравав значну роль у підготовці спортсменів-чемпіонів. Працюючи в тісному тандемі з Віктором Кудинським, в минулому чемпіоном Європи, вони допомогли довести до високих результатів чимало бігунів на середні та довгі дистанції, в тому числі земляків: Івана

Бондарчука з Ізяславського району, Олександра Бобровського з Шепетівки, Олександра Музалевського зі Славути. Тісні контакти у Степана Байдюка з хмельничанином Віктором Балашовим. Завдяки наполегливості Степана Савовича, кросмен Балашов, який зайняв лише 7 місце на чемпіонаті України, був включений до складу збірної республіки і в 1981 році переміг на чемпіонаті Радянського Союзу у бігу на 14 км. Останнім чемпіоном Союзу, а пізніше СНД у 1992 році став вихованець Степана Андрій Черноколпаков у бігу на 1500 метрів.

Він і сьогодні залишається відомим серед спортивної громадськості столиці. Саме йому було довірено виконати почесну місію – пронести 5 липня по одній з вулиць Києва вогонь у факелі під час міжнародного етапу вогняної естафети напередодні Олімпійських ігор 2004 року в Афінах.

Згодом спортивну естафету від уславленого родича підхопили внуки його рідної сестри – брати-близнюки Микола і Дмитро Особські, випускники Національної академії Державної прикордонної служби України. Микола здобував золоті нагороди на чемпіонатах світу з бойових единоборств, а Дмитро ставав чемпіоном України з кікбоксингу.

Земляки бажають шановному ювіляру міцного здоров'я на довгі роки, пишаються талантом і цілеспрямованістю першого олімпійця з Хмельниччини, спортивні досягнення якого стали надбанням всієї України.

В. Флентін

Література

Флентін В. Першопроходець Степан Байдюк // Проскурів. – 2011. – 12 січ.

21 грудня

Подолянин – новомученик Михайло Надольський

До 125-річчя з дня народження

Багато вихідців з Поділля є беззаперечно видатними особистостями в історії нашого краю. На жаль, частину їх спіткала трагічна доля. Новомучениками вважаються представники православного духовенства, які були репресовані в роки радянської влади у ХХ столітті. Так, єдиним канонізованим великомучеником родом з Ушиччини став Михайло Надольський.

Народився Михайло 21 грудня 1896 року в селі Крушанівка Ушицького повіту Подільської губернії у сім'ї священника. Час заснування приходу в селі невідомий, в першій половині ХVІІІ ст. він був приписаний до Китайгородської уніатської церкви. Стара дерев'яна церква існувала в селі до 1870 р. Потім її розібрали, а на місце престолу встановили кам'яний хрест. Нова кам'яна церква Успіння Пресвятої Богородиці побудована в 1853 році силами прихожан і прадідуся Михайла – священника Іоанна Надольського, який на той час пожертвував на храм більше 3000 рублів, що було немалою сумою. В 1894 році було зведено дві дерев'яні прибудови з північної і південної сторін. В даному храмі священник Іоан Надольський служив протягом 1812 – 1848 рр., наступником був син Євтихій, протоієрей в 1848 – 1896 рр., пізніше – син Євтихія – Арсеній – батько Михайла Надольського. Надольські приклали багато зусиль і до відкриття в 1860 році школи.

Зростав та отримав початкову освіту Михайло у рідному селі. Після закінчення школи та духовного училища він успішно склав іспити до Подільської духовної семінарії. Після закінчення він, повернувшись до села, взяв на себе обов'язки псаломщика і регента хору. Батько Арсеній був йому духовним наставником й потурбувався про те, щоб Михайла висвятили у диякона, службу якого він знав ще змалку. Так, Михайло служив, доглядаючи батька, до 1925 року. Лише після смерті отця Арсентія, прийняв парафію і став, як і бажав батько,

церковним священником. Проте, після 15 років служіння, його, як і сотні інших священників, очікували гоніння з боку радянського тоталітарного режиму, що проголосив боротьбу з релігійними конфесіями. Ймовірно, храм було закрито, Михайло не погодився перейти до обновленства.

Контроль за церковною діяльністю та духовенством здійснювали органи ДПУ. Вони погрозами, залякуванням, обіцянками формували агентурну мережу «секретних співробітників», схилили до співпраці окремих представників духовенства та церковного активу. Відмовившись співпрацювати, священник опинявся поза законом. Лише публічне «покаяння» і зречення сану на деякий час відтягували той кінець, який чекав кожного релігійного служителя. Проте отець Михайло не зрікся віри.

Із кримінальної справи, заведеної на священника, дізнаємося, що Михайло змушений був переїхати до м. Кам'янець-Подільського, де мав сподівання знайти прожиток і можливість відвідувати храм. Проповідував у селах, хрестив немовлят, читав псалтир, вінчав, відспівував померлих. Він вижив сам у часи голодомору і допоміг багатьом вижити у голодну зиму і весну, проповідуючи, що не хлібом єдиним живе людина, а ще й словом Божим. Отець Михайло відчував себе ізгоєм на рідній землі. Його, як «лішенця», позбавили громадянських прав. Оскільки дана територія належала до прикордонної зони, «лішенцям» наблизитися можна було лише за сто кілометрів. Сотим кілометром для Михайла, як і для десятків таких, як він, стали м. Черкаси. Сюди і потрапив, за рекомендацією «відповідних органів», отець Михайло Надольський у 1935 році, коли по всій території СРСР вводилася єдина паспортна система та обов'язкова прописка.

На Черкащині колишніх священників з Поділля селили здебільшого у Звенигородці. Але були вони в Умані, Черкасах. Отець Михайло в Черкасах. Спочатку влаштувався фельдшером у дитячий тубдиспансер, потім до аптекарського кіоску, використовуючи, як зауважено в кримінальній справі, можливість постійного спілкування з людьми для проповіді слова Божого.

3 вересня 1937 року ЦК ВКП (б) спеціальним рішенням проголосив так звану «безбожну п'ятирічку». Уже до кінця року мали бути ліквідовані всі релігійні конфесії і навіть зовнішні прояви релігійності. Тисячі слідчих справ в архівах підтверджують факти терору проти священнослужителів тільки за те, що вони займалися служінням Богу. Кримінальні справи на духовенство Поділля розглядалися трійками при УНКВС. Репресії на місцях здійснювалися за принципом виконання так званих «лімітів», які надходили згори і постійно зростали. Згідно цього принципу було заарештовано 18 грудня 1937 року Михайла Надольського.

Розстріляли отця Михайла під час масових страт – з 14 на 15 січня 1938 року. Його доля залишалася невідомою до 1989 року, коли на запит з малої Батьківщини від небоги Галини Климівни Іваськевич – єдиної, хто залишився в живих з усієї сім'ї Надольських – прийшла відповідь від прокурора Черкаської області.

Таким чином, досить важкою та трагічною виявилась доля нашого земляка, новомученика Черкаського – Михайла Арсентійовича Надольського. В роки «великого терору» репресії набули масового характеру, представники духовенства краю підлягали фізичному знищенню. Поповнивши сонм святих, отець Михайло продемонстрував незламність і тверду віру в Бога, за що заслуговує належної уваги і вшанування.

В. Галатир

Література

Яцемінська Н. Єдиний канонічний новомученик родом із Кам'янецьчини // Ключ. – 2016. – 10 черв. – С. 6.

Показчик персоналій

А

Адамський В. Р. 62

Азарський І. М. 29

Алексєєва О. С. 33

Альперін М. Ю. 62

Андрєєв М. В. 29

Андрєєв М. Д. 66

Андрійчук Т. М. 24

Андрощук І. С. 64

Антоній 57

Б

Бабляк В. С. 32

Багрій О. В. 32

Баженов В. М. 24

Баженов Л. В. 16

Байдюк С. С. 67, 174-178

Барабанов П. І. 46

Баранецький П. К. 64

Баранович О. І. 35

Барановський Г. О. 51

Басистий С. Г. 68

Баталов В. Г. 44

Бек А. Т. 48, 144-146

Бенцаль-Карп'як О. О. 39

Беркут К. С. 48

Бернацький М. 41

Білий Л. А. 21

Білоус А. Г. 36

Більчук О. С. 47

Бірюк Л. В. 40

Блонський П. Й. 43

Бобровський О. В. 42

Боднар О. Ю. 15

Божко С. З. 33

Бойко Д. В. 19

Бойчак І. Я. 19

Бондаренко Г. В. 20

Бондарчук П. Д. 32

Бондарчук С. М. 53

Боровський М. Л. 65

Брик Д. І. 24

Брилінський Д. М. 54

Бринда А. І. 54

Бриндіков Л. М. 27

Бринський А. П. 42

Брицин В. М. 27

Брицький П. П. 22

Буга А. М. 53

Будза І. Ф. 26

Булгаков М. О. 37

Бурачек М. Г. 28, 112-117

Бургардт О. Ф. 57

Бурин М. Д. 50

Буряк С. В. 30

Бухта Н. В. 56

В

Вайсер В. З. 48

Валігура І. Т. 14

Ванагс В. 31

Васильєва В. А. 31

Ващук А. А. 27

Веліканов К. С. 71

Верейський Г. С. 49

Виноград Н. О. 52

Виноградський С. М. 54

Винокуров С. П. 46

Відоменко О. А. 45

Вікул О. М. 48

Вінський Й. В. 18

Вовкодав В. П. 70

- Водзінський Д. І. 27
- Г**
- Гаврилюк Г. Г. 29
- Гаєвський С. Ю. 19
- Газін В. П. 52
- Галищук В. І. 47
- Гдаль Г. І. 35
- Герашенко М. Т. 69
- Гермаківський І. М. 54
- Гірник П. М. 34
- Гладиш В. О. 67
- Глуховський А. Я. 43
- Головко М. А. 22
- Голотюк І. А. 55
- Голубовський К. К. 35
- Гольденберг Ш. Р. 24, 98-100
- Гоминюк А. С. 49
- Горбанчук Ю. О. 27, 105-107
- Горбатюк В. І. 17
- Горбач П. В. 37
- Горпинчук А. В. 25
- Гоц О. М. 71
- Гощинський С. Ю. 62
- Григоріїв М. Н. 36
- Григоруk В. І. 48
- Грош С. І. 68
- Грушецький Д. 33
- Гульшані С. М. 52
- Гурвич І. Б. 44
- Гуцал А. Ф. 51
- Д**
- Даль В. І. 66
- Девлиш О. В. 62
- Делегей М. К. 60
- Дем'янчук Г. С. 55
- Демчишин В. В. 37
- Джужа О. М. 68
- Димитрій 64
- Дідук М. Л. 43
- Дмитерко Л. Д. 29
- Доброчаєва Д. М. 29
- Довгалюк Б. П. 46
- Довгалюк Х. О. 59
- Довгальов М. А. 70
- Дорофеева К. С. 32
- Дрозд О. Т. 15
- Дячук А. Ю. 69
- Е**
- Елеон Н. Є. 23
- Епштейн Д. Я. 54
- Є**
- Євтушко М. М. 34
- Єзерський М. В. 60
- Ємець В. Ф. 34
- Ємець Ю. П. 63
- Єндрушак М. 13
- Ж**
- Житар М. С. 38
- Житецький Г. П. 26
- Жулкевський П. Ф. 47
- З**
- Заболотний Д. К. 71
- Завальнюк О. М. 67
- Загаєвський Й. С. 43
- Загайкевич А. Л. 70
- Закордонєць Л. О. 37
- Заспа Л. Л. 66
- Засуха В. А. 23
- Збрижер М. 46
- Звягіна Л. Ю. 69
- Зеленський Є. О. 21
- Зеньковський
(Зеньківський) В. В. 47
- Зленко П. А. 41

I

Івашкевич В. Т. 12

Іващук П. В. 45

Ісаєнко Г. Й. 41

К

Кабачинська С. І. 53

Кадученко Й. А. 60

Калашников І. П. 60

Калленбах Ю. 66

Капелюх М. К. 16

Капиця М. С. 62

Касакович В. С. 27

Качуровський В. І. 34

Кашуба Е. О. 58

Кирилук В. Я. 41

Кірта Г. М. 48

Кобець А. 12

Кобржицький В. О. 31

Коваленко Л. В. 42

Ковалишин І. В. 70

Коваль М. В. 25

Ковтун В. Г. 47

Ковтун В. Ю. 54

Козак С. Д. 28, 107-109

Козак С. І. 59

Козакевич М. З. 23, 96-98

Козлик Г. О. 50

Козлов А. Г. 35

Козлов В. Б. 38

Колесников Ю. В. 36

Коломієць М. І. 27

Коляно Ю. М. 56

Комарницька Т. Б. 61

Комарницький І. Ф. 37

Комісаров М. Н. 46

Кондратюк В. А. 24

Кондратюк В. І. 70

Кондратюк М. К. 36

Кондратьєв Р. І. 51

Кондрацький Є. Г. 29

Конет І. М. 55

Кончинський С. Г. 54

Копила М. Л. 67

Копилов А. О. 46

Коренбліт І. С. 71

Корнеев А. П. 20

Коротинський О. Є. 37

Корчемний В. Г. 64

Корчинський В. С. 56

Корчинський Г. А. 38

Косевич В. М. 26

Костогриз С. Г. 21, 88-89

Котюк І. І. 45

Кохан Ф. П. 14

Коципінський А. Г. 11

Коцюбинська Н. А. 45, 140-144

Кравцов П. М. 23

Кравчук Р. О. 31

Краковецька М. Д. 16

Крамар С. І. 52

Красицький В. Д. 55

Кривега В. І. 62

Кривинюк М. В. 33

Крижанівський В. 11

Крижанівський М. 61

Крись А. П. 56

Кричковський Д. 11

Кротік С. М. 24

Круцкевич М. М. 14

Кукурудза І. І. 38

Кукуруза С. В. 22

Купчишин В. М. 22

Куровський А. 13

Кушнір Б. М. 25

Кушнір В. В. 18

Л

Ладиженський П. А. 64

Лановий І. Д. 66

Левицький М. П. 49

Левицький О. Я. 18

Лендер Ф. Ф. 33

Леонтович М. Д. 20

Лесь Т. С. 31

Левінський Я. І. 41

Либа В. П. 61

Лінник В. О. 42

Ліщук В. Д. 59

Лотоцький А. Л. 20, 80-84

Луговий О. О. 31

Лук'янчук В. Ф. 19

Лукашук О. Г. 40

Лучко А. С. 16

Любенчук М. І. 49

Любинський М. М. 58

Любчинський Ф. М. 13

Львович Я. Є. 46

М

Мазур М. П. 68

Мазуренко А. С. 51

Мазуренко М. Є. 33

Майборський В. П. 57

Майданюк О. 64

Майя Ч. Л. 14

Макаров П. О. 63

Максим'юк С. І. 69

Мален А. А. 32

Мальчук В. О. 39

Мартинюк В. В. 36

Марцинковський В. А. 65

Мастикаш М. В. 49

Матковський М. К. 38

Матушевич А. 13

Мацевич А. Ф. 50

Мацейків Т. І. 32

Мебша М. П. 39

Медведчук Г. К. 71

Мельник І. О. 20

Мельник О. В. 28

Метельський Д. С. 67

Мех В. Я. 31

Мещишен І. Ф. 31

Мирчук В. І. 37

Михайличенко В. Т. 54

Михайловський І. М. 25

Михайловський О. К. 38

Михальський Г. І. 45

Михальчишин І. Р. 50, 146-149

Міхалевський В. Ц. 61

Молякевич Д. П. 44

Монкевич Б. Г. 30

Моргун П. М. 16

Музика О. Ф. 20, 84-87

Н

Нагорний С. В. 68

Нагребецька І. Я. 41

Надольський М. 70, 179-181

Назаров А. К. 52

Неселовський О. З. 12

Неточаєв В. І. 44

Нечитайло В. В. 41

Никитчук В. І. 53

Ніколаєв М. Ю. 36

Ніколайчук В. І. 45

Ніколайчук Л. В. 40

Новіков А. Є. 17

О

Общанський В. Л. 60

Олейнюк К. К. 66

Олексійчук М. А. 32
Олуйко В. М. 18
Онищук О. П. 51
Орлик В. А. 33
Орлов О. О. 60, 172-174
Осецький Й. П. 68
Осліковська О. С. 39, 125-127
Острозький К. (В.) К. 22

П

Павлик Г. У. 14
Паламарчук М. М. 59
Палій Г. К. 50
Панасюк В. М. 55
Пантюк С. Д. 23
Пастушенко Л. Т. 68
Пахольчук Ф. Є. 70
Первомайський Б. Я. 53
Перебийніс В. 16, 64
Перепелюк П. Г. 40, 131-135
Перестюк М. О. 17
Переяслав В. О. 43
Пестонюк І. П. 67
Петришин О. В. 34
Петрова О. Г. 65
Печенюк М. А. 24
Печук І. М. 65
Писаренко П. Т. 58
Пламеницька О. А. 40
Поворозник В. В. 47
Поліщук А. З. 21
Поліщук І. М. 19
Полозов С. М. 12
Полянський О. Д. 58
Поперняк А. Н. 49
Починюк М. І. 28

Приходнюк О. М. 38
Приходцев В. І. 23
Приходько В. К. 21
Пундик С. П. 18

Р

Рибак І. В. 17
Рибицький І. В. 39
Рисюк І. Г. 37
Рівіліс П. Б. 39
Рогульський Ф. М. 56
Роженко М. М. 22
Роздобудько А. Г. 59, 167-172
Рубчакова К. А. 34
Рудий Є. М. 29
Рудюк В. М. 64
Рудь А. В. 50
Русова С. Ф. 25
Руцький М. М. 30

С

Сабій І. М. 53
Сабодаш П. П. 51
Савінський Й. 12
Савчук В. О. 62
Савчук І. Н. 57
Садовий С. Н. 15
Садовський В. В. 52
Самборський С. 10
Сангушко Р. С. А. 30
Сварник І. І. 40, 127-131
Свидницький А. П. 53, 149-152
Свідзінський В. Ю. 58
Семеновський В. С. 20
Сенгалеви́ч М. Я. 42
Сидоришин О. П. 21
Силін В. Ю. 30

Сілін Р. І. 56, 153-155
Скорупська О. В. 60
Слободзян В. С. 30
Смагитель М. М. 69
Смирнов І. Г. 56
Смольський Л. П. 55
Солуха К. Г. 38
Спірякіна В. П. 26, 100-102
Старенький В. В. 26
Сташевська А. П. 59
Степура Г. К. 63
Сугеров Б. А. 50
Сулковський
(Сулківський) Б. Й. 34

Т

Терлецька Г. В. 60
Терлецький І. 11
Третеський І. І. 42, 136-139
Тулуб О. О. 59
Турчин І. Є. 65

У

Українка Л. 25
Умнова Т. С. 22

Ф

Фарфоровський В. П. 26
Фастенко Ю. П. 32
Федорович Ч. 13
Фесун Н. А. 63
Фіалко В. І. 57
Фонтан П. А. Д. 66
Фурса С. Я. 65

Х

Харченко-Харчук С. В. 13
Хлопівський Ю. Г. 28, 109-
112
Хоптяр С. І. 20
Хоптяр Ю. А. 45
Хотовицький С. Х. 35
Храновський М. А. 26

Ч

Чекман І. С. 57, 156-159
Чекман М. К. 52
Черкашин Р. О. 28
Чехівський В. 48
Чигринський Д. А. 63

Ш

Шамрай Є. Ф. 46
Шаповал М. В. 63
Шептицький В. П. 33
Шершун Б. М. 37
Широцький К. В. 39
Шпак В. Ф. 64
Шпак О. Л. 63
Шпак П. Ф. 43

Щ

Щербань М. І. 25

Ю

Юзвишин І. Й. 18
Юрченко М. Ф. 14
Юшневський О. П. 30

Я

Яворський В. І. 19
Яніцька Н. О. 43
Яроцька А. Ф. 43

Відомості про авторів історичних та біографічних довідок

**Адамський
Віктор Романович**

кандидат історичних наук, доцент
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, член
Національної спілки краєзнавців
України

**Айвазян
Олена Борисівна**

кандидат історичних наук, директор
наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

**Баворовська
Олена Олександрівна**

заступник директора з внутрішньо-бібліотечної роботи Хмельницької
обласної універсальної наукової
бібліотеки

**Блажевич
Юрій Іванович**

кандидат історичних наук, голова
Хмельницької міської організації
Національної спілки краєзнавців
України

**Бортник-Гулевата
Марина Володимирівна**

керівник літературно-драматичної
частини Хмельницького обласного
академічного музично-драматичного
театру імені М. Старицького

**Візнюк
Вероніка Григорівна**

головний зберігач фондів
Державного історико-культурного
заповідника «Межибіж»

**Войнаренко
Михайло Петрович**

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України

**Галатир
Віталій Вікторович**

кандидат історичних наук, доцент,
головний науковий співробітник
відділу інформаційних технологій
Державного архіву Хмельницької
області

Гончаренко Ольга Анатоліївна	кандидат філософських наук, викладач Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького
Григоренко Олександр Петрович	краєзнавець, доктор історичних наук, професор, член Національної спілки краєзнавців України
Грицишина Олена Олексіївна	завідуюча відділом абонементу Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
Данилюк Людмила Миколаївна	заступник директора КЗК «Хмельницький обласний літературний музей»
Діденко Зоя Олександрівна	громадська діячка, голова Хмельницького міського Товариства української мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта»
Єсюнін Сергій Миколайович	кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Хмельницького краєзнавчого музею
Западенко Ігор Валентинович	заступник директора Державного історико-культурного заповідника «Межибіж», член Національної спілки краєзнавців України
Кабачинський Микола Ілліч	український історик, доктор історичних наук, професор, викладач Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького
Козак Ірина Миколаївна	завідуюча відділом медичної літератури Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки

Коржик Світлана Анатоліївна	членкиня Національної спілки краєзнавців України, смт Летичів
Маковська Валентина Володимирівна	заступник директора з наукової роботи та інформатизації Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
Міхалевський Віталій Цезарійович	громадський діяч, доцент Хмельницького національного університету, кандидат фізико-математичних наук, член Національної спілки журналістів України, член Національної спілки письменників України, голова Хмельницького обласного об'єднання товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка
Міцінська Тамара Петрівна	старший науковий співробітник КЗК «Хмельницький обласний літературний музей»
Площинська Анастасія Олексіївна	правозахисниця
Поліщук Франя Петрівна	старший вчитель, начальник Дунаєвського районного управління освіти, молоді і спорту у 2008 – 2014 рр., голова Поважної ради Дунаєвської ОТГ
Причишин-Кліновський Сергій Максимович	протоієрей, кандидат богослов'я, краєзнавець
Прокопчук Віктор Степанович	доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, краєзнавець

**Синиця
Надія Миколаївна**

учений секретар Хмельницької
обласної універсальної наукової
бібліотеки

**Скиба
Микола Єгорович**

доктор технічних наук, професор,
ректор Хмельницького
національного університету, член-
кореспондент Національної академії
педагогічних наук України, лауреат
Державної премії України в галузі
науки та техніки

**Флентін
Віктор Володимирович**

член Асоціації спортивних
журналістів України, перший
заступник голови відділення
Національного олімпійського
комітету України в Хмельницькій
області

**Цимбалюк
Михайло Петрович**

журналіст, письменник, член
Національної спілки письменників
України

**Шпаковський
Сергій Михайлович**

заступник директора з питань
охорони культурної спадщини
Хмельницького обласного науково-
методичного центру культури і
мистецтв, аспірант Центру
пам'яткознавства НАН України,
член Національної спілки
красназців України

**Янчишина
Яна Валеріївна**

молодший науковий співробітник
КЗК «Хмельницький обласний
літературний музей»

Довідково-інформаційне видання

**Календар
знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2021 рік**

Відповідальна за випуск:

Чабан К. А.

Комп'ютерне опрацювання, редагування,

комп'ютерна верстка:

Шейн О. М., Шмаль Т. А.

Дизайн обкладинки: *Шмаль Т. А.*

Віддруковано з готового оригінал-макета.

Формат 60×84/16. Зам. № 810.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 11,16. Друк цифровий. Тираж 200 пр.

Видавець О. О. Євенок

м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А

тел.: 063 101 22 33

Свідоцтво серія ДК №3544 від 05.08.2009 р.

Друк та палітурні роботи ФОП О. О. Євенок

м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А

тел.: 063 101 22 33, e-mail: printinzt@gmail.com